

קובץ גליונות

פרשת משפטים

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

רשכבה"ג

מרן הגראי"ל שטיינמן זיע"א

מרן ראש הישיבה

הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

מרן הגאון

רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל

מרן המשגיח

הגר"ד יפה זצוק"ל

הגאון הצדיק

רבי ישראל אלי' וינטרויב זצוק"ל

הגאון האדיר

רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול

רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

הגאון הצדיק

רבי ראובן קרלינשטיין זצוק"ל

הגאון הגדול

רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן שר התורה

הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור

הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן ראש הישיבה

הגר"ג אדלשטיין שליט"א

הגאון הגדול

רבי 'צחק זילברשטיין שליט"א

הגאון הגדול

רבי דוד כהן שליט"א

הברי שי"ה

נשיה בחוקיך

דרכי החיזוק

שיעור הומש

תורת ראשי הישיבות

מים חיים

כאיל תערוג

דובב שפתיים

גאון יעקב

דברי אמת

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

יחי ראובן

זכור זאת ליעקב

ניתן לשלם גם במכשירי

'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

לעילוי נשמת

מרן הגאון

רבי יעקב ב"ר עבי יהודה

זצוקל"ה אדלשטיין

נלב"ע כ"ז שבט תשע"ז

תנצב"ה

הודעה ובקשה

בשבועות אלו אנו מציינים את סיומה של השנה הרביעית להוצאת הקובץ ונכנסים אל השנה החמישית בהתרגשות גדולה ב"ה זכינו ונתקבל ה' קובץ גליונות' בבתי המדרש ובבתיהם של גדולי ישראל וכן בבתיהם של רבים מעם ישראל, מדי שבוע אנו שולחים קבצים רבים בתרומה לחלוקה בכמה בתי חולים ברחבי הארץ, חלוקות אלו נעשים ע"י תרומות שמתקבלות מהציבור, פונים אנו אליכם בואו והיו שותפים קבועים אף בסכום קטן של 5-10 לחודש ע"י הו"ק קבועה ובכך הנכם נעשים כחלק מהפצת דברי התורה לזיכוי הרבים ובזכותכם נוכל לזכות עוד ועוד אנשים במקומות נוספים. ניתן לעשות הו"ק גם במכשירי נדרים פלוס וקהילות.

לעילוי נשמת

הר"ר יעקב בן ר' יהושע ז"ל
נלב"ע כ"ד שבט תשע"א
תנצב"ה

לזכות ידידינו החשוב
הר"ר אהרון שליט"א
מטורונטו
העומד לימינו
בכל עת

זכות הלימוד בקובץ לע"ג
בילא בת הר"ר ישראל ע"ה
נלב"ע א' שבט תש"ס
תנצב"ה

תודה למערכת יתד נאמן על עזרתם בחלק מהחומר בקובץ זה.

המעוניינים לסייע (בשעת הצורך)
בהעברת הקבצים,
ירשמו במס' 072-2587402
יש להקיש 5 ואח"כ 4
הבקשה תשמע לכל הרשומים,
ומי שיוכל לסייע יצור קשר

המעוניינים לפתוח מוקד הפצה
באיזור מגוריהם

וכן בכל עניני הקובץ ניתן לפנות
למס' 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.qilvonot@gmail.com

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות
למס' 053-3145900

ניתן לתרום במכשירי
"קהילות" ו"נדרים פלוס"
בבתי הכנסת,
יש לחצות על לחצן 'קופות נוספות'
ובחיפוש קובץ גליונות,
וכן בקו הצדקה 073-2757000
יש להקיש עבור קוד 4311
ניתן להעביר גם לבנק מרבנל סניף 745
מס' חשבון: 45458

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@aqaalegroups.com

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

לכל הקוראים וחלומדים החשובים שליט"א
הקדישו ע"ג הקובץ את יקיריכם באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה

חוקת	י' תמוז	אמור	י"ג אייר	תרומה	ב' אדר
בלק	י"ז תמוז	בהר	כ' אייר	תצוה	ט' אדר
פנחס	כ"ד תמוז	בחוקותי	כ"ז אייר	כי תשא	ט"ז אדר
מטות מסעי	ב' אב	במדבר - שבועות	ה' סיון	ויקהל פקודי	כ"ג אדר
דברים	ט' אב	נשא	י"ב סיון	ויקרא	א' ניסן
שופטים	ז' אלול	בהעלותך	י"ט סיון	צו - פסח	ח' ניסן
י"ד אלול	י"ד אלול	שלח	כ"ו סיון	תזריע מצורע	כ"ט ניסן
כי תבא	כ"א אב	קרח	ג' תמוז	אחרי מות קדושים	ו' אייר

גיליון זה יו"ל לזכות ר' יצחק מרדכי אהרמן שליט"א
בעת דודים בהגיעו לגיל הארבעים
את כל זמנך כבר שנים אתה מקדיש למען אחרים
הקב"ה ישלם מושקורתך
וימלא כל משאלות לבך לטובה לשנים ארוכים
בברכה מרובה
משפחתך מהארץ והתפוצות

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

על הפרשה

"ורצע אדוניו" (כא, ו)

פירש"י אוזן ששמע על הר סיני לא תגנוב והלך וגנוב תרצע ואם מוכר עצמו הוא אוזן ששמע על הר סיני כי לי בני עבדים ולא עבדים לעבדים תרצע. נשאלתי הרי לא תגנוב בגנוב נפשות נאמר וגנוב ממון ילפא מלא תגנובו כמ"ש בסנהדרין פ"ו א' ולא תגנובו לא נאמר בסיני וכן כי לי בני עבדים לא נאמר בסיני אלא בפ' בהר, וי"ל עפ"ד רש"י (שמות כ"ד י"ב) בשם רב סעדי' גאון שבעשרת הדברות מרומז כל התר"ג מצות וא"כ בסיני כבר ידעו כל המצוות. ועי"ל דכיון שמ"ר עלה להר סיני וקבל כל התורה וירד ומסרם לישראל הו"ל כאילו שמעום באזניהם דשלוחו של אדם כמותו וכמ"ש בספרי זוטא בפ' שלח ממ"ר שא"ל הקב"ה וראה ועשה כתבניתם וכתוב ויעשו כל חכמי לב אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו.

"אשר יאמר כי הוא זה" (כב, ה)

עירוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב כי הוא זה במלוה הוא דכתיב (ב"ק ק"ז א'). וצריך טעם למה כתבתו תורה כאן שלא במקומו. וי"ל דהנה הא דאמר שומר א"צ הודאה במקצת הוא דוקא כשטוען נגנבה ונאנסה אבל בשאר טענות שביניהן כגון שטוען שלא קיבל שמירה או שטוען שזו בהמה אחרת או שאר טענות ודאי שאין נשבע עד שיודה במקצת וכן מבואר ברמב"ם פ"ב משכירות, ולפ"ז יל"פ קרא על כל דבר פשע על שור על חמור וגו' אשר יאמר כי הוא זה דהיינו שדנין שהוא אומר שקיבל שור לשמור והוא אומר חמור או דבר אחר על כל דבר שיאמר כי זה קיבל והמפקיד אומר דבר אחר בזה צריך הודאה במקצת לחייבו שבועה ולא מיירי בשבועת השומרים דבזה מיירי בקרא דקמ"ל ולכן כתבתו תורה כאן דגם כאן זה שייך (וכונת הגמ' דבמלוה הוא שייך תמיד), ובמכילתא א"ל אשר יאמר כי הוא זה שזה אומר זה הוא זה אומר אינו הוא ואולי כונת המכילתא ג"כ כ"ל.

"ונקי וצדיק אל תהרוג כי לא אצדיק רשע" (כג, ה)

פירש"י מי שיצא מב"ד זכאי ובא א' ואמר יש לי ללמוד עליו חובה אין מחזירין אותו ושמה תאמר הרי חייב מיתה אמר כי לא אצדיק רשע כבר אמצא לו דרך איך להענישו. וי"ל כיון שחייב העונש למה אמר הכתוב שאין מחזירין אותו רק יענש בידי שמים ולמה לא יענישוהו ב"ד מיד. וי"ל דהרוגי ב"ד ה' מצוה על כל ישראל לרגום אותו באבנים כמ"ש בסנהדרין מ"ה א' ואח"כ קוברין אותו בין רשעים גמורים ואין מתכפר לו עד שיתקרב ויתאכל כל הבשר כמ"ש בסנהדרין מ"ז ב' נמצא מתבזה ביזוי גדול וזה שיצא מב"ד זכאי נראה מזה שאין רצון הקב"ה שיהא לו בושה זו ואי משום העונש שמגיע לו יענישוהו הקב"ה אבל בזיון כזה אין מגיע לו.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"הספר החדש"

בימים האחרונים נחגג מעמד שתית' 'לחיים' במחיצת רבינו שליט"א, לרגל גמר כתיבת הספר 'ביאור' על הירושלמי מסכת נדרים על ידי התנו הגאון רבי זליג ברוורמן שליט"א, הביאור שנערך מתוך שיעורים שמסר רבינו לפני כשלושים שנה אחרי פטירת אביו מרן בעל הקהילות יעקב צוק"ל, נכתב על ידי התנו שליט"א ועד כה יצאו לאור על כל סדר זרעים וסדר מועד, וכעת עוסקים בסדר נשים. כאמור, הספר עוד לא הופיע לציבור אך כתיבתו הסתיימה, כשעל המלאכה מנצח ומזרז רבינו שליט"א, כדרכו לעודד את לימוד הירושלמי.

למעשה, בשנים האחרונות לא עוסק רבינו בעצמו בכתיבת ספרים, כי מקדיש את זמנו בעיקר להשיב תשובות בהלכה במכתבים, ולקבל את ציבור הפונים, ורוב רובם של הספרים היוצאים לאור הם מה שנכתבים על ידי התלמידים, ספר זה, נחשב איפה לספר שכל כולו מרבינו שליט"א, ויש לו חשיבות מיוחדת.

סיפר התן רבינו, רבי זליג שליט"א (ומובא גם בספר 'הספרים'), שענין כתיבת הציבור של רבינו על הירושלמי התחיל מאז שלמדו מסכת כלאים, והיה כמה משומעי השיעור דאז שרשמו את ביאורו של רבינו (שכידוע מיוחד מאוד כי ברר סולת אחרי סולת ואמר את הביאור הכי קל להבנה ושמסתדר היטיב בפשט הסוגיא, וברר מכל המפרשים את מה שהכי נראה לו בחשבון הסוגיא) ורבי זליג ג"כ רשם, ורבינו שמע מזה וביקש לראות והוטב בעיניו, ואז רבי זליג המשיך לכתוב - ובזמנו היה מירחא עצומה בכתיבה כי לא היה כתיבה נוחה על המחשב, ובפרט בעניני כלאים היה עבודה רבה עם הציורים לסדר ולהבין נכון וכו', וטרח וסידר ואחרי יגיעה רבה גמר להבין חוברת על פרק אחד, והביא לת"ח לעבור, ואח"כ הביא לרבינו לעבור, והיה זה ערב שבת, אחרי שבת הוא בא אל רבינו ורבינו מחזיר לו את החוברת, והנה חשכו עיניו של רבי זליג - כל החוברת ההערות מרובה על הכתב... ור"ז הרגיש מאוכזב שלא הצליח לכתוב כראוי, אמנם רבינו עודד אותו שצריך ללמוד מהשגיאות וכי לאט לאט יתמעטו ההערות, וכך בעז"ה הוא המשיך עד שזכה להוציא הרבה ספרים נפלאים. הקב"ה יעזור שיזכה להשלים את המלאכה ולא ייצא תקלה מתחת ידו.

י' חתק 5608

במרת עבת 5808

על הדין אשר לא עלה עליה עול

ע"ז כ"ג א' דתנן גבי פרת חטאת ר"א אומר אינה נקחת מן העובדי כוכבים וחכמים מתירין מאי לאו בהא קמיפלגי דר"א סבר חיישין לרביעה ורבנן סברי לא חיישין לרביעה דלמא דכו"ע לא חיישין לרביעה והכא ה"ט דר"א כדבר יהודה אמר רב דא"ר הניח עליה עודה של שקין פסלה ובעגלה עד שתמשוך בה מ"ס חיישין ומ"ס לא חיישין לא ס"ד משום ניחא פורתא לא מפסיד טובא וכו' ופרש"י דמשום הנאה פורתא להקל מעליו משוי מעט לא מפסיד טובא דמים יקרים של פרה אדומה אלא ודאי טעמא משום רביעה הוא. וכ' הגר"א באליהו רבה (פרה פ"ב מ"א) דה"ט דלא חיישי' לעול שהי' להם סימן בשתי שערות שעל צואר הבהמה שעד שלא עלה עלי' עול הם עומדות כדאי' בפסיקתא, ובחזו"א (פרה סי' ג' סקט"ז) הק' דהא בגמ' מבו' טעמא אחרינא דמשום ניחא פורתא לא מפסיד טובא אלמא א"א להבחין ע"י השערות ועוד דהא דפסיקתא דוקא בעול ולא בשאר עבודות [וכן מבו' באמת ל' הפסיקתא ר"פ פרה וזה הוא סימנה של פרה שלא עלה עלי' עול שתי שערות יש בצוארה במקום שעול נתון וכ"ז שלא עלה עלי' עול ב' שערות זקופות הם ניתן עלי' עול מיד ב' השערות נכפפים ועוד סימן אחר יש בה עד שלא עלה עלי' עול עיניה שורות כו' והיא מתחלפת פזולת ומסתכלת בעול עכ"ל הרי מבו' בהד' דהסימן רק על עול] וכה"ג נתקשה בתפא"י, ולענ"ד יש ליישב דברי הגר"א דהנה יש לדקדק בדברי הגמ' ל"ל לאתווי דר"י א"ר בעודה של שקין הו"ל למיפוך בפשיטות שמא עלה עלי' עול דמפו' בתורה דפסול וע"כ צ"ל דלהא באמת לא חיישי' כדאי' בפסיקתא שהי' להם סימן בב' שערות ורק לשאר עבודות דל"ש סימן זה איכא למיחש וע"ז משני דמשום ניחא פורתא לא מפסיד טובא אבל על עול ל"ש תי' זה דבעול איכא הנאה מרובה של חרישה וניח"ל להכנס בספק שמא לא יבחינו אבל על עול יש תי' אחר שמבחינין ע"י השערות וזו כונת הגר"א שכ' בהדיא דל"ח לעול שהי' להם סימן כו' דזהו טעם על עול דל"ש תי' הגמ' אבל על שאר עבודות איכא תי' הגמ'. [ומש"כ בחזו"א שם דאפשר דדוקא באותו יום הי' ניכר אינו מוכרח ולא משמע כן ל' הפסיקתא כ"ז שלא עלה עלי' עול כו' ומרן ז"ל לא היה לפניו ל' הפסיקתא כ"א מה שהעתיק הגר"א בקצרה כדמוכח בדבריו מש"כ לענין עול כמש"כ].

(נחל איתן סי' ח' ס"ד סק"א ע"ש עוד)

מעניי הפרשה

ע"י התורה יודעים מה לתבוע

רבינו הביא מדרש רבה ריש פרשת משפטים, "שע"י המשפטים שנתת להם (פי' לישראל) הם עושים מריבה זה עם זה ובאין לידי משפט והם עושין שלום" וקשה וכי זה טעם שהמשפטים גורמים שהם עושים מריבה, היה צריך לומר, לאחר שנתת להם דינים יכולים לבא לבית דין. אלא, פירש הדובנער מגיד שגוי אינו יודע מושג שיש ענין השגת גבול או גזל של פרוטה וכדומה, אצל הגוי לגנוב זה נקרא בנין שלם או הרבה כסף זה נקרא גניבה. אבל, אונאה של פרוטה פחות או פרוטה יותר, אצלם זה לא גזל, זה רק יהודי ע"י המשפטים יודע, אונאה של פרוטה זה כבר גזל! דין פרוטה כדן מאה! וכן שמסיג גבול רעהו דינו כגזלן, ולכן יהודי יודע במה לתבוע את חבירו לדין, ושפיר ע"י המשפטים שנתת להם יודעים מה לתבוע.

(מנחת תודה)

מן השמים רוצים שלא תתגרש

סיפר הר"ה ג"ר יצחק שאול שליט"א בן מרן הגר"ח שליט"א: פעם אחת היו מונחים לפני רבינו שתי מכתבים שנתבקש לענות עליהם. במכתב אחד שאל הכותב מהיכן המקור של הדין דעבד עברי שיש לו אשה ישראלית ורבו מוסר לו שפחה כנענית, צריך להניח לו את אשתו הראשונה. ובמכתב השני מכותב אחר ללא קשר עם הראשון נשאל רבינו מאיש הקובל מאד על רוע מצבו שאשתו מציקה לו מאד ועושה לו צרות גדולות, האם יגרשנה.

וערך רבינו תשובתו לשני השואלים כדרכו בקודש. על המכתב שעסק במקור הדין דעבד עברי שמוסר לו רבו שפחה כנענית וכו', ציין רבינו לדרשת המכילתא וז"ל ויצאה עמו, אל תפרישנה מאשתו. ובטעות נתחלפו המכתבים והמכתב בדין עבד עברי הגיע בטעות להשואל שאשתו מצערותו אם יגרשנה. ובאה אליו תשובת רבינו ויצאה אשתו עמו, אל תפרישנה מאשתו. והשואל הנ"ל לא הסתפק בתשובה הקצרה, ושוב חזר וכתב שקיבל תשובה ברמז בלבד, ומבקש להשיבו דבר ברור. או אז נודע לרבינו כי מוחלפת השיטה והמכתב בדין עבד עברי נשלח בטעות לשואל אם יתגרש מאשתו.

ונענה רבינו ואמר יתכן כי מן השמים רוצים שלא יתגרש, ולכן נתחלפו המכתבים והגיעה אליו התשובה אל יפרישנה מאשתו. והוא פלא.

(בדידי הוי עובדא)

שו"ת בעניי הפרשה

הכנעני ואת החתי מלפניך" ופירש"י "והחתי והכנעני, הם ארץ סיחון ועוג לפיכך מכל ז' אומות לא מנה כאן אלא אל" וכו', ויל"ע דבבמדבר פכ"א פכ"א כתיב "וישלח ישראל מלאכים אל סיחון מלך האמורי לאמר" דמפורש שסיחון היה מלך האמורי.

ת. אמורי זה שם כללי לכל ז' אומות כמש"כ ואנכי השמדתי את האמורי וגו'.

(חידושי הגר"ח)

ש. "שש שנים תזרע את ארצך וגו'", בדעת זקנים מבעה"ת כ' בשם המדרש אפילו אין לו לאדם אלא חורבה אחת בתוך גינתו חייב לעבדה בכל יום. האם אכן נקטינן כך, שמי שיש לו עץ פרי בגינתו צריך לעבדה בכל יום.

ת. אם צריכה יש מצוה לטפל בה בארץ ישראל.

(שו"ת לבנימין אמר)

ש. "ויזרוק על העם" צ"ב איך הספיק הדם לזרוק על כולם.

ת. יתכן שצריך זריקה אחת על כולם. (אשיחה)

ש. "אתה ואהרן נדב ואביהוא" למה אלעזר ואיתמר לא נזכרו גם הם, וודאי שכבר נולדו.

ת. הם היו חשובים יותר.

(תשובת הגר"ח)

ש. המענה גר האם עובר גם משום מענה יתום דהא אין לו אב. והאם חלוק כשאביו גם נתגיייר או לא, והאם חלוק אם אביו עדיין חי או לא.

ת. אם הוא קטן שצריך עדיין לאב יתכן.

ש. ברש"י עה"פ "ורצע אדוניו את אזנו", אכן ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב. וצ"ע הא קרא דלא תגנוב הוי בגניבת נפשות והיה צ"ל לא תגנובו דהוי גניבת ממון.

ת. בעשרת הדברות כלול כל התרי"ג מצות כמש"כ רש"י בפ' משפטים.

(שיח התורה)

ש. "ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה את החוי את

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

כל משאלותיך

כל השאלות שביקשנו לשאול את מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א בענינים פרטיים וציבוריים. ייעוץ, הכוונה, הדרכה בחיי היום יום - כל משאלותיך!

פרשת משפטים עולן מס' 3

החפץ חיים גם ידע זאת (שלא יתכן כיום ללא הלוואות כלל) אבל זו הלכה שילוה ואין מורין כן, לכן אמר לו שלא ללוה.

פלוני שתאריך הפירעון שלו לגמ"ח הכספים (של רבנו) היה 'אסרו חג', אך החזיר את החוב לגמ"ח רק היום (ה' ד' חשון תשס"ג).

רבנו הקפיד על כך ואמר: אני נוהג שאם בא בזמן ומתנצל שאין לו ויבא בזמן אחר, אני מקבל את דבריו, אבל אם לא בא להתנצל כלל, אינני מלווה לו עוד. ברמב"ם מבואר שאי פירעון זו גזלה, וגם אם דעתו להחזיר מכל מקום אם לא מחזיר בזמן זהו גזלה ממש, והראה את הר"מ פ"א מגזלה ה"ג. ומה שכתוב ברמב"ם את הלשון שהמלווה תובעו ואינו מחזיר, אין זה דין רק בתובעו, אלא שאם לא תובע נחשב כלא אכפת לו. הוסיף רבנו: אם אין לו כסף, הוא אנוס, אבל עליו לבוא ולהתנצל ולהסביר את המצב (משא"כ בהג"ל שלא בא להסביר ולהודיע).

ספרתי. המשגיח רבי יחזקאל זצ"ל פירש: "לווה רשע ולא ישלם" מאי קמ"ל אלא אין הכוונה על שעת הפירעון שלא משלם, אלא על שעת הלוואה - שילוה ואינו יודע מהיכן ישלם.

בשולחן ערוך מפורש כי אסור ללוות אם אינו יודע מהיכן יחזיר. וסיפר רבנו שפלוני שאל את החזון איש האם יכול ללוות אף שאינו יודע מהיכן ישלם ועל סמך 'בטחון בהשם' ענה לו: (אכן אפשר) אבל רק אם גם תלווה לשני על סמך 'בטחון' שלו.

כיום שיש הרבה גמחי"ם, האם מותר ללוות על סמך שישגי לכך גמ"ח?

גם גמ"ח צריך בסוף לשלם.

המדובר כאשר יש לו תכנית שאחרי כמה שנים של גלגולים בגמ"ח ישלם.

עניני מצוות הלוואה

"אם כסף תלווה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה" מכילתא: ישראל וגוי עומדין לפניך ללוות. עמי קודם. - עני ועשיר, עני קודם, ענייך ועניי עירך, ענייך קודמין לעניי עירך, עניי עירך ועניי עיר אחרת, עניי עירך קודמין, שנאמר את העני עמך.

לומד בפתח תקוה בשיבה ומתגורר בירושלים, מי הם עניי עירך לזה מקום מגורי הוריו או מקום לימודו?

למלבי"ם היתה שאלה, הוא התגורר במקום אחד ופרנסתו במקום אחר מהו לעניין עניי עירו, והכריע את הדבר משמואל א' כה-ב: ואיש במעון ומעשהו בכרמל פירוש גר במעון ופרנסתו בכרמל, ובפסוק נקרא נבל הכרמלי, על כרחך שפרנסתו זה אנשי עירו, וה"ה מקום לימודו. א.ה. הובא בעלי תמר על היר' ב"ב פ"א ה"ד.

שאלות מורכבות עולות יום על שולחן גדולי הדור, ולא על הכול מותר להם להשיב, כי ישנן תשובות שהן בבחינת "הלכה ואין מורין כן" וישנן תשובות שהן לאיש פרטי מסוים ולא לאחרים. בבקשה.

ראש כולל שלוקח חובות, על דעת שיאסוף כסף, ועתה המצב הכללי קשה, עד כמה יקח חובות כאשר אינו יודע מהיכן ישלם.

אם אינו יודע מהיכן ישלם, אסור ללוות, ויתנה מראש עם האברכים שאם יהיה לו יתן, לא יהיה לו לא יתן.

שמעתי כי האדמו"ר מסלונים כאשר בנה את ישיבתו בירושלים פגש בהרב מפונוביז' ושאל האדמו"ר את הרב, האם מותר לו ללוות לבנות את הישיבה באופן שאין יודע מאין להחזיר, ענהו הרב דפוניבז', דבר זה שאלתי פי החפץ חיים זצ"ל וענה לי שאסור, אבל אם הייתי שומע, לא היה כלום, ולא שמעתי בקולו, ואני יודע שיעשו לי שמייסען, אבל המכות הללו מכות מתוקות. השאלה, כיצד לנהוג כהחפץ חיים או כהרב מפונוביז', כי לא יתכן היום לבנות תורה כפסקו של החפץ חיים.

99 אחוז שמרפאים. הבדיקה היא פשוטה מאד והתועלת יכולה להיות רבה. הוא יכול לעשות, אך אינו מחויב.

הוא שואל האם ראוי לעשות? איך שרוצה, ואם הוא בעצבים (נערווין) בוודאי יכול לעשות.

שוב שאלתי בה' מט"מ כ"ח תמוז תשס"א. רופאים ממליצים בגיל מסוים לעשות בדיקה לברר שאין ח"ו דבר לא טוב, של המחלה ההיא, האם לעשות? על פי דין ודאי שאין חיוב, ואיך שרוצה. ומה ההנהגה הישירה? שומר פתאים ה'.

רופאים מייעצים כל מיני בדיקות מוקדמות לאנשים בריאים לגלות האם יש מחלה. האם לעשות זאת?

הם מבבלים את הראש.

כ"ב שבט תשנ"ט. רופאים אומרים שהיום שיש כל כך הרבה מחלות ולאנשים צעירים רחמ"ל, וכדאי מאד בן 45 לעבור בדיקות ועל ידי זה אפשר לחסוך הרבה בעיות?

מה שפחות בדיקות.

יש כאלו שמוגדרים קבוצת סיכון כמו הללו שלאבא שלהם היה לחץ דם או סוכר וכדו' האם גם כזה לא יעשה בדיקות?

אינו מחויב גם בכהאי גוונא. על ידי בדיקות מביא על עצמו חלאים. א.ה. אין הכוונה שיאכל וישתה דברים שאינם בריאים, אפילו אם הוא בקבוצת סיכון, אלא לגבי בדיקות.

האם הכוונה שלא מחויב, אבל אפשר? אם הוא נרוויז אז שיעשה. אבל הוסיף רבנו שונה הדבר באם מרגיש לא טוב, שאז יערוך בדיקות.

טיפול ההומותרפיה ותעתועיהם

שנת תש"ס. בענין פלוני שיש לו סרטן בכתף והתחיל כימותרפיה ואין זה לריפוי רק משהה את הסוף - לחיי שעה. ויש רופאה הומאופתית שעל ידי דברים מהטבע היא מביטה רפואה, אך טוענת שכימותרפיה הוא סתירה לדרך שלה, ולכן הוא הפסיק את הכימותרפיה לפני ב' חודשים והתחיל טיפול שלה ועתה יש לו ייסורים נוראים, והמקום אדום, ואיבד את השליטה על היד, והיא אומרת להמשיך כי כך התהליך, והמחלה יוצאת מהגוף, מה לעשות, האם להמשיך או לחזור לכימותרפיה?

הוא לא היה צריך להפסיק כימותרפיה, כי דברי טבע בדרך כלל לא עוזר, אחד לאלף אפשר שעוזר, וכיון שנהיה יותר גרוע איך ימשיך. ומה שאמרת שכך התהליך, כך היא תאמר עד שימות. אם אפשר לחזור לכימותרפיה שיחזור.

כאשר אנשים יורדים מנכסיהם חלילה, בעלי הגמחי"ם מתפתלים בדרכי הכפיה עד כמה ואיך, אך גם אנשים נוספים נכנסים למערבולת של הקושי ההלכתי מול האסונות הכספיים הללו.

השכיר דירתו לאחד ב\$1000 לחודש והשוכר ירד מנכסיו ואין לו אפשרות לשלם כלל, וזה כך כבר כמה שנים, מהי ההנהגה במקרה כזה, האם יביא משטרה?

בעיקרא דמילתא, צריך לרחם עליו. ויש לדעת כי על המשכיר מוטל לרחם יותר מאחרים, ואין לו לומר מדוע מוטל עלי לדאוג לו יותר מאחרים, וכמו שאמרו בש"ס בבא מציעא דף ק"ג ב' וק"ד א' "דעליה טפי רמיא - ולימא ליה לאו עלי קרמית אמר ליה אביי איברא דעלי טפי קרמי משום שנאמר ולך תהיה צדקה".

האם המשכיר יכול לנכות את הסכום מכספי מעשר שלו? חוב שאין אפשרות לגבות לא שייך להורידו ממעשר. ומה עם העתיד מכאן ולהבא? כיון שיתכן שאסור לו לסלקו, בעלי רמיא גם זה, ואם כן יכול להיות, שאי אפשר לתת ממעשר. א.ה. ויחשב הדבר כחוב שחייב לתת לצדקה ולא יכול לתת מעשר געלט.

א.ה. יש קצת לדון, האם ההוראה דלהלן מתאים עם הנ"ל לגבי מעשר כספים (ויש ליישב פשוט ולחלק):

אשה שבורה והיא חייבת לו 9 אלף דולר, והיא מסובלת בחובות האם ראוי לתבוע כעת את הכסף ממנה? האם לתת לה את זה במתנה ממעשר כספים? שיתן לה את הכסף ממעשר געלט.

בדיקות וגילוי מקדם של המחלות

שאלות מורכבות ואחראיות שהרופאים שולטים בהם לכאורה ללא מיצרים: עריכת בדיקות מקדימות לגילוי מחלות. שיטות הרפואה והזמנים משתנים מהר ולכן קשה ללמוד מתשובות והדרכות מתקופה לתקופה, אבל, באופן כללי אפשר להשכיל הרבה מאד מתשובותיו של רבנו במשך השנים שחלפו.

קופת חולים שולחת לו הזמנה לעשות בדיקות, הוא אבא בריא וצעיר כבן 40, רק לעבור בדיקות לוודא שהוא בריא, האם?

שטותים והבלים.

ב' מקץ כ"ז כסלו תש"ס. רופאים אומרים שהיום אפשר ויש צורך לעשות בדיקה פשוטה על העור לגברים וגם לנשים באופן מסוים כדי לגלות ח"ו את 'המחלה' באופן מוקדם, ואז

נשיה בחוקיך

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ שליט"א**
גליון מס' 193 • משפטים תשע"ח

ורפא ירפא (כא, יט)

במסכת ב"ק (פ"ה.) תניא דבי רבי ישמעאל אומר, ורפא ירפא מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות. פרש"י נתנה רשות לרופאים לרפאות, ולא אמרינן רחמנא מחי ואיהו מסי, עכ"ל.

והרמב"ן בתורת האדם (עמ' מ"ב) כתב ומסתברא דהא דאמרינן נתנה רשות לרופא לרפאות, לומר שאינו אסור משום השגחה, אי נמי, שלא יאמרו הקב"ה מוחץ והוא מרפא, שאין דרכן של בני אדם ברפואות אלא שנהגו, כענין שכתוב גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים, אבל האי רשות - רשות דמצוה הוא לרפאות ובכלל פיקות נפש הוא כדתנן מאכילין אותו ע"פ בקיאיין וכו'. והואיל ומחללין שבת ברפואות, שמע מיניה בכלל פיקוח נפש הן, ופיקוח נפש מצוה רבה היא, הזריז הרי זה משובח, והנשאל מגונה, השואל שופך דמים, עכ"ל.

והענין הוא שהתעסקות ברפואות תלוי לפי דרגת האדם במידת הבטחון, ומי שנמצא בדרגה נעלית על זה כתב הרמב"ן "מה לרופאים בבית יראי ה'" ולאדם זה אף שהוא נמצא במצב של סכנת נפשות ויש לפניו רפואה ודאי שתציל את חייו, מותר לו לבטוח בטחון גמור ואינו מחוייב להתעסק ברפואות אלא יתפא ברצון ה' כמ"ש הרמב"ן. אמנם בדורות האלו אין אדם שנמצא בדרגת בטחון כזו שיכול לומר שאינו חושש לפיקוח נפש, וזה שאמרו בגמ' שאחר שנהגו ברפואות צריך להתעסק ברפואות, ועליהם כתב הרמב"ן "וה' הניחם למקרה הטבעיים", ועוד כתב "והוא לא היה מעדת ה' וכו' אין לרופא לאסור עצמו ברפואתו". ועליהם כתב הרמב"ן בסנהדרין (מלחמות עמ' י"ח. מדפי הרי"ף) וז"ל, ... אלמא לא הוי מסרי נפשייהו לקטלא בלפנים משורת הדין, ולא שמענו מדת חסידות לחולה של סכנה שלא יחללו עליו את השבת, אלא המזרז משובח והמונע עצמו מתחייב בנפשו, ע"כ. וזה אחר שדרכם היה להתעסק ברפואות, אמר אביי (ברכות ס.) לא לימא אינש הכי דתני דבי רבי ישמעאל, ורפא ירפא, מכיון שניתנה רשות לרופא לרפאות, כי קאי מאי אומר, אמר רב אחא, ברוך רופא חנם.

סיפר רבינו שליט"א, על רבי חיים מוולוז'ין שהיה פעם אצל הגר"א ודיבר אז הגר"א דברי התעוררות בענין בטחון בהש"ת, ובאותו הזמן היה לרבי חיים איזה מכה ברגלו ועליו היה מונח רטיה, וכששמע דברים בענין הבטחון הסיר מעל רגלו את הרטיה, כלומר שאין צריך להתעסק ברפואות אלא לבטוח בה', וכשהגיע רבי חיים לביתו החזיר את הרטיה על מכתו, דהיינו דבזמן שהיה לו התעלות במידת הבטחון מדברי הגר"א הרגיש שהוא נמצא בדרגה כמו בזמן שהיה אצל הגר"א לכן החזיר את הרטיה, אבל הגר"א שתמיד אחז באותו דרגת בטחון לא היה זקוק לרטיה.

עוד ענינים:

א. כיון דנקטינן דספק חיי שעה נדחה מפני ספק הצלה גמורה, ועל כן מתירים לעשות ניתוחים, אם כן כמו שמותר להכנס בסכנה כזו הכא נמי אין בזה איסור על הרופא לרפאות כה"ג, כיון שכך כדאי בשביל החולה, ולא נימא דהרופא מכניס עצמו באיסור רציחה.

ב. אומרים בשם רופא מסויים שהסביר לו החזו"א על ניתוח ראש שאמר פרופ' אשכנזי שא לא ינתחו וודאי שימות החולה, ואם ינתחו יש 10% שיחיה, אמר החזו"א על זה, שלא לעשות הניתוח, וביאר החזו"א, שאם נאמר ש-75% מקביעותיו של הרופא הנ"ל הם נכונים ו-25% אינם נכונים, אין זה עלבון עליו. אם כן אע"פ שקבע שודאי ימות מ"מ יש 25% שיחיה, ואם כן היאך נתיא משום אחוז כזה של חיי עולם להכניסו הסכנה זו.

ג. רופא אף שגובה כסף עבור עבודתו מ"מ חשיב דבר מצוה ואף אם אינו מתכוין לשם מצוה כלל, משום דעצם הריפוי הוא מצוה. (חוט שני)

נאמנות רופא גוי

נכנסתי קמיה מרן הגר"נ קרליץ שליט"א (אלול התש"ע), עם ידיד מחו"ל ושאלתו בפיו. בזמן ההריון הראשון והשני של אשתו נגרם לה מצב רפואי (כתוצאה מההריון) שגורם ללחץ דם גבוה והתנפחויות ויכול להוביל לשבץ ואף למוות. לגבי האפשרות להריון נוסף אמר לה הרופא: "טוב שיהיו שני ילדים ואמא מאשר שלוש ילדים בלי אמא". ילדם השני נולד לפני שבע שנים.

האם צריך להתיעץ עם רופא אחר?

וענה הרב שליט"א: אם הרופא נאמן אפשר להאמין לו. מדובר בפקוק נפש.

הרופא הוא גוי אבל המומחה הגדול בתחום, האם אפשר להאמין לו?

וחזר ואמר הרב שליט"א, שהרופא נאמן ואפשר להאמין לו. (בזאת יבא אהרן)

האם יש לעשות השתדלות כדי למנוע יסורים

נשאל רבנו: אדם שבאו עליו יסורים ובידו למנועם על ידי נטילת תרופות הרגעה או הרדמה, כגון אצל רופא שנים וכדומה -

האם יש מעלה שלא לעשות פעולות הרגעה אלו כדי לקבל יסורים באהבה?

תשובה: לקיחת תרופה אינה סתירה לקבלת יסורים באהבה; הדבר זה דומה למי שמתפלל שלא יהיו לו יסורים, ולכן מותר לקחת תרופה.

אלא שבעת שאדם לוקח תרופה ומתפלל שיעברו יסוריו, יזהר שצורת התפילה לא תהיה בכעס על היסורים.

מאידך הוסיף רבנו וסיפר, שאביו הגאון רבי נחום מאיר זצוק"ל, כשהוצרך לעבור נתוח לא רצה לקבל הרדמה, כי רצה לנצל ההזדמנות לקבל יסורים באהבה. הרופא הסכים, וסיכמו שאם לא יוכל לעמוד בסבל, מיד ירדימו אותו. לבסוף הוא סבל בדומיה עד סוף הנתוח.

הרופאים התפעלו מאוד מכך, שלא רק בתחלה כשלא ידע לקראת מה הוא הולך ביקש לא לקבל הרדמה, אלא גם כשסבל והרגיש כאבים עזים המשיך לסבול בגבורה אך כמוזן זה תלוי בדרגה ובהרגשה של האדם. (הליכות שני)

יומא דהילולא מרן הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל

סח לנו הגאון ר' מרדכי שמואל אדלשטיין שליט"א, מרא דאתרא דשכונת "נאות יוסף" בב"ב, שכאשר פנו בני קהילת "נאות יוסף" לאבי מורי מרן הגר"י אדלשטיין זצ"ל, לבא ולכהן כרב השכונה, שלח אותי אאמו"ר למרן רה"י הגרא"מ שך זצוק"ל להועץ בו כדת אם לקחת על עצמו תפקיד זה, וכשבאתי למרן רה"י זצ"ל לשאול, הגיב מרן "נאות יוסף"? אני רוצה שזה גם יהיה תחת רבנותו של ר' נסים קרליץ, וכשאמרתי את הדברים לאאמו"ר, מיד אמר אאמו"ר, ברור, גם אני רוצה להיות תחת ר' נסים, ומאז ראה אאמו"ר את ר' נסים כרבה של שכונת נאות יוסף ושהוא רק משמש תחתיו, ודבר זה התבטא בהרבה דברים שאמר שבהם צריך להכריע ר' נסים.

כדברים האל שמעו גם כן בני קהילה בנאות יוסף כפי שסיפר הגאון ר' מתתיהו מיינצר שליט"א שכשהם באו להוועץ במרן הגרא"מ שך זצוק"ל אם לקחת את מרן הגר"י אדלשטיין זצ"ל לרב, אמר להם מרן שנאות יוסף צריכה להיות תחת אחריותו של ר' נסים.

ויש לציין כמה עובדות בזמן זה הידועות לנו שבכל שנה היה עורך מרן הגר"י אדלשטיין זצ"ל מכירת חמץ של תושבי רמת השרון אותו ה' מוכר בעצמו לגוי, ולעומת זאת את מכירת החמץ של בני שכונת "נאות יוסף" היה מביא לבית מרן פוסה"ד הגר"נ קרליץ שליט"א, וגם בשנה שמרן הגר"נ חלה, ולא עסק במכירה בעצמו, אלא ע"י חותנו, אמר מרן הגר"י אדלשטיין למסור לו השטרות, כיון שזה נקרא בשליחותו של מרן הגר"נ שליט"א.

דוגמא נוספת הידועה לנו שכאשר פנו מתפללי ביהכ"נ "נאות יוסף" לרבם הגר"י אדלשטיין אם אפשר שיאמרו בליל שבת אחרי תפילת מעריב ברכו להוציא יד"ח את המאחרים, אמר הגר"י דיש לשאול זאת את רבינו מרן הגר"נ, והשיב רבינו נסים שאין לעשות זאת באופן שהש"ץ אומר, אלא שאם א' מהמאחרים רוצה לומר הרשות בידו.

שמענו מנכד רבינו נסים שליט"א שכמה חודשים לאחר שרבינו הפסיק לבוא לבית הדין, שם היה יושב בקביעות כל יום שני עם מרן הגר"י אדלשטיין, פגש אותו מרן הגר"י וביקש ממנו אם יכול לבקש מרבינו לחזור ולדון בבית הדין, וכשבא עם הדברים לרבינו סירב ואמר עשיתי כבר את שלי.

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א •

ענין גלות מצרים

כלל ישראל נשתעבדו בגלות מצרים, ואחר כך הייתה גאולה, ומה היו הסיבות לשעבוד ולגאולה? מפורש בחז"ל (נדרים לב, א) כי השעבוד היה מפני שאברהם אבינו אמר במה אדע כי אירשנה, וזה נחשב חטא לפי גודל מדרגתו של אברהם אבינו, שהיה ראש המאמינים, וכפי שביאר המסילת ישירים פרק ד' שהקב"ה דקדק עימו בזה כחוט השערה, וכיון ששאל במה אדע, אמר לו הקב"ה ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה.

אך צריך ביאור מה אשמים כלל ישראל בזה שאברהם אבינו שאל במה אדע, ומה הם חטאו שצריכים להשתעבד בגלות מצרים, ואמנם מצינו שגם כלל ישראל היו להם חטאים, וכדאיתא בזוהר (ריש פרשת יתרו) שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה, והיו בהם חלק גדול שלא היו ראויים להיגאל, כמו שכתוב (שמות יג, יח) וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים, ופירש רש"י: וחמושים – אחד מחמישה יצאו וארבעה חלקים מתו בשלושת ימי אפילה, ובמדרש (תנחומא בשלח א) יש שיטות שיצאו רק אחד מחמישים או אחד מחמש מאות, והיו הרבה רשעים שלא זכו לגאולה, אבל אלו היו חטאים שלהם, ומה זה שייך לאברהם אבינו?

וצריכים לפרש בזה, כי שורש חטאים אלו היה מחמת חסרון השלמות כחוט השערה אצל אברהם אבינו, שאם היה אברהם אבינו בשלמות בלא החוט השערה אזי השפעתו על כלל ישראל הייתה גדולה יותר, כי לפי דרגת המשפיע כך ההשפעה על המושפע, והייתה מועלת השפעת אברהם אבינו שלא יהיה שייך חטא כלל, וכיון שהיה חסר משהו בשלמותו של אברהם אבינו, היה חסרון גם כן בשלמות של כלל ישראל, והגיעו לידי חטא, שכן הוא הטבע הרוחני, שאם יש חסרון שלמות באבות, חסר גם בבנים, ולכן היו כלל ישראל צריכים תיקון להשתעבד בגלות מצרים.

וענין הגלות הוא לחיזוק האמונה מתוך העינוי והעבודות, כמו שכתוב (שמות ב, כג) ויבאנו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שוועתם וגו', ובאמת הם חזרו בתשובה, כמו שכתוב (שם כה) וירא אלוקים את בני ישראל וידע אלוקים, ובתרגום יונתן שם: "וגלי קדמוי ית תיובתא דעבדו בטומרא דלא ידעו אנש בחבריה", היינו שחזרו בתשובה בסתר ולא ידעו האחד מחברו, ועל ידי החזרה בתשובה זכו לגאולה.

ואמנם הגאולה עצמה הייתה בצורה לא פשוטה, אלא על ידי נסים גלויים, במורא גדול באותות ובמופתים, בעשרת המכות, ובקריעת ים סוף, ואחר כך בקבלת התורה אתה הראת לדעת וגו', שהקב"ה פתח להם שבעה רקיעים וראו שהוא יחידי, כזה גילוי שכינה! ויש להתבונן מדוע היה כך סדר יציאת מצרים, ולמה היו צריכים לכל זה.

וכפי הנראה שאפילו שעשו תשובה בשעת השעבוד לפני המכות והניסים, עדיין לא הייתה תשובתם שלמה, והיו צריכים עוד חיזוק באמונה, כמו שכתוב כמה פעמים במהלך המכות "וידעתם כי אני השם", כי יש הרבה דרגות באמונה, ולכן היה צורך שיראו את כל הניסים והמופתים, במורא גדול זה גילוי שכינה, ובקריעת ים סוף ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי בנבואה (מכילתא בשלח ג), יותר ממדרגה של נביאים! ובקבלת התורה אתה הראת לדעת כי השם הוא האלוקים אין עוד מלבדו, ועל ידי כל זה הגיעו לדרגה של אמונה שלמה.

אבל גם אחרי קריעת ים סוף היו עוד ניסיונות, והיה צורך בניסים נוספים לעוררם לחיזוק האמונה, כגון מה שירד המן בכל יום, ולא פעם אחת בשנה, ואמרו חז"ל (יומא עו, א) שהענין בזה היה לשעבד את לבם לאביהם שבשמים "מי שיש לו ארבעה וחמישה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולם מתים ברעב, נמצאו כולם מכוונים את לבם לאביהן שבשמים". ככה היו צריכים כל הזמן חיזוק האמונה.

הגאולה הרוחנית ביציאת מצרים

ובאמת מצינו בפסוקים (ריש פרשת וזאת) ארבע לשונות של גאולה "והוצאתי וגאלי ולקחתי", ובתחילה כתוב "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" היינו גאולה מהסבל הקשה של השעבוד, ואחר כך

"והצאתי אתכם מעבודתם" היינו גאולה גם מעבודות שאין בה סבל ועינוי, אבל צריך ביאור מה הם הלשונות האחרים "וגאלי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים", וכן "ולקחתי אתכם לי לעם", הלא כבר יצאו ממצרים ופסק השעבוד, ואיזו עוד גאולות שייכות כאן?

והביאור בזה, שהרי מלבד השעבוד הגופני, היה גם שעבוד רוחני, שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה, וביציאת מצרים הייתה גאולה מהטומאה והתקרבות אל הקדושה, יותר להתקדש! על ידי אמונה ומצוות, דם פסח ודם מילה, הכל כדי להתקרב אל הקדושה, ולכן גם אחרי שכבר נגאלו מהשעבוד והסבל הגופניים, עדיין היו צריכים גאולה רוחנית.

ואמנם גם בגאולה הגשמית היה קצת גאולה רוחנית, כי כל זמן שהיו משועבדים בעבודת הגוף, היה "קוצר רוח" ו"עבודה קשה", ולכן "לא שמעו אל משה" כמו שביאר הספורנו שם (ריש פרשת וזאת), ואחרי שנגאלו משעבוד הגוף של העבודה כבר היה להם יישוב הדעת להתבונן ולהתחזק באמונה, אבל זה עדיין לא הספיק, והיו צריכים יותר חיזוק האמונה, על ידי שיראו את האותות והמופתים במצרים.

וזוהו הלשון השלישי של גאולה "וגאלי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים", והיינו גאולה רוחנית, שיראו בעיניהם גילוי שכינה באותות ובמופתים, וכשיראו זאת יקבלו יותר חיזוק באמונה, כי לא הספיקה דרגת האמונה מצד חשבונות לבד, והיו צריכים לראות בעיניהם את האמונה, בגילוי שכינה של "זרוע נטויה" ו"שפטים גדולים", שיחה יותר חיזוק האמונה, וזוהי הגאולה הרוחנית מטומאת מצרים.

אמנם בכך לא נשלמה גאולתם, ויש עוד המשך לזה "ולקחתי אתכם לי לעם", וביאורו המפרשים שזה נאמר על קבלת התורה בהר סיני, שאז פסקה זוהמתן וחזרו למדרגת אדם הראשון קודם החטא (כדאיתא בשבת דף קמ"ו), וזהו הלשון הרביעי "ולקחתי" שבה נשלמה גאולת מצרים, הגאולה הרוחנית, בקבלת התורה, ואז הגיעו למדרגה של אמונה שלמה, שזה היה כל הענין של יציאת מצרים, להביא לחיזוק האמונה.

חיזוק האמונה בהשגחה

וכהיום, יש לנו מצוות של חיזוק האמונה, כגון בעשרת הדיברות, הדיברה הראשונה היא "אנכי השם אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", וכן הדיברה השנייה "לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני", וזוהי מצות האמונה, להאמין בהשגחה, ולא מוזכר כאן בריאת העולם, אלא "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", כי לא די באמונה בבריאת העולם, וצריכים גם להאמין בהשגחה, שהקב"ה גם משגיח על כל הברואים, ומנהיג את העולם בהשגחה פרטית, וענין זה לומדים מיציאת מצרים, ששם ראו את השגחת הקב"ה בכל האותות והמופתים שעשה במצרים.

וכתב הרמב"ן בסוף פרשת בא שיש הרבה מצוות בתורה זכר ליציאת מצרים, וכן יש מצוה להזכיר בפה יציאת מצרים בכל יום, וטעם המצוות האלו הוא לחיזוק האמונה בהשגחה על ידי זכירת יציאת מצרים, ואמנם לכל מצוה יש גם טעמים נסתרים שהם סתרי תורה שאין לנו השגה בהם, ואפילו שלמה המלך בחכמתו לא השיג הכל כמו שכתוב (קהל ו, ג) אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, אבל יש גם תועלות גלויות של המצוות, וכפי שמבאר בספר החינוך את "שרשי המצוות", והיינו התועלות הגלויות שיש לאדם מקיום המצוות, וכך גם כל המצוות שנאמר בהן זכר ליציאת מצרים, יש בהן תועלת גלויה להביא לחיזוק האמונה בהשגחה.

והמשיך הרמב"ן שם "ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דבריו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריזו עונשו, הכל בגזירת עליון".

והיינו כי לא די להאמין שיש מציאות השם, שברא את העולם, ושהייתה קבלת התורה במעמד הר סיני, ובוודאי מאמינים בזה, אבל צריכים גם יותר, להאמין ש"כל דבריו ומקרינו" – כל דבר קטן, הכי קטן, הכל, "אין בהם טבע" אלא הכל בהשגחה ברצון השם! כל דבר הקטן ביותר הוא רצון

השם, ורצונו פועל ומנהיג את כל הפרטים ופרטי הפרטים שבעולם, כל אחד מן הברואים, וכל מה שיש בעולם, הכל מונהג ברצון השם!

וזהו העיקר הראשון ב"ג עיקרים" אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה עושה ומעשה לכל המעשים, היינו לא רק שהוא בורא, אלא הוא גם מנהיג, ומה הפירוש "מנהיג"? – שהוא לבדו עשה עושה ומעשה לכל המעשים, כל מעשה שנעשה בעולם, הכל הוא לבדו עושה! ואין שום כוחות טבעיים, רק רצון השם הוא המחבר והמחיה את כל הכוחות בבריאה בכל רגע ורגע.

ובספר תומר דבורה להרמ"ק כתב להמחיש ענין זה, בביאור מידת "מי קל כמון", שהקב"ה הוא מלך נעלב [כענין הנעלבים ואינם עולבים] שסובל עלבון באופן שלא יכילהו הרעיון, כי בזמן שרשע עושה עבירה, מהיכן יש לו כוח לעשות את העבירה, ומי מחיה אותו ברגע הזה, מאיפה יש לו את החיות ומי נותן בו את הכוחות? – הרי רצון השם הוא המחיה אותו ונותן לו את הכוחות ברגע זה ממש, ובכל רגע ורגע.

וכאשר אדם משתמש בכוחות שמקבל מהקב"ה לעשות דברים נגד רצונו, וכי מגיע לו לקבל כוחות: בפרט מי שעושה להכעיס, כמו בלעם ונמרוד, שיועד את ריבונו ומתכוון למרוד בו, הרי הקב"ה יכול באותו הרגע להפסיק ליתן לו את הכוח, וכפי שהיה מעשה עם ירבעם שנתייבשה ידו (מלכים א' ג, ד), כיון שהיה חילול השם, ברגע שהרים את ידו, נעשתה היד משותקת ופסקה חיותה, וכך היה הקב"ה יכול לעשות לכל עוברי עבירה, אבל הנהגתו יתברך שהוא סובל עלבון, וממשיך לתת לאדם את הכוחות.

חיים של אמונה

זהו ענין האמונה, לדעת שיש השגחה על כל מעשה ומעשה, וכל מה שקורה בעולם זה בהשגחה, וזו הייתה תכלית יציאת מצרים, לחזק את האמונה בהשגחה, כמו שכתוב וידעתם כי אני השם, וידעת היום והשבות אל לבבך וגו', לדעת שכל המאורעות בעולם, וכן כל מעשה שאדם עושה, וכל דיבור, וכל מחשבה, הכל ברצון השם, והכל גלוי וידוע לפניו, כמו שאמר

(אבות ב, א) דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים, וגם המחשבות גלויות ונכתבות בספר, הכל נרשם והכל קיים! שום דבר אינו נשכח, ויש דין וחשבון על כל דבר ודבר.

חיי אמונה כאלה הם חיים אחרים, עם הנהגה אחרת לגמרי, אבל זה לא פשוט, כי זה נגד טבע האדם, ואמנם בודאי יודעים את זה ומאמינים בזה, אבל למעשה לזכור את זה כל הזמן, קשה מאד, ומי מגיע לדרגה כזאת, אבל יש דרגות בזה, וגם אם לא בכל רגע, אפשר מדי פעם, או בזמנים מיוחדים, כגון בזמני התפילה, או כשהולכים לעשות איזה מעשה, לחשוב לפני מה שעושים, האם זה רצון השם, והאם זה מצוה או עבירה.

ובכל דבר יש הלכה כיצד להתנהג על פי התורה, **תורתנו הקדושה היא "תורת חיים" על כל פרט ופרט בחיי האדם, מה צריך לעשות ומה אסור לעשות**, וכבר האריך בחובות הלבבות (שער עבודת האלוקים פ"ד) **כי אין דבר שהוא "רשות", אלא כל מעשה שאדם עושה, הוא או מצוה או עבירה, כי אם יש לו זמן פנוי ואינו מנצלו לתורה ומצוות, הרי זה חטא, ואם אינו יכול וצריך לנוח, אזי המנוחה היא גם מצוה, שכל צרכי הגוף ההכרחיים הם מצוה, מפני שזקוק לזה ליישוב הדעת ולקיום הגוף.**

וכל אחד יכול להתקדם כפי דרגתו בזה, לזכור את ההשגחה, ולהתנהג על פי האמונה, והעצה לזה היא קביעות בספרי מוסר לחשבון הנפש, ובמחשבה לבד קשה לחשוב, כי האדם חפשי בדמיונו כמו שכתב הגרי"ס באגרת המוסר, והמחשבה נמשכת לדברים אחרים, אבל מה שרואים בספרי המוסר משפיע, לזכור ולא לשכוח את האמונה, ואמנם כדי לקבל את ההשפעה צריכים לעסוק בזה בכל יום, וכבר הסכימו הפוסקים פה אחד שיש צורך בקביעות יומית ללימוד המוסר, כי בלי זה הטבע הוא ששוכחים, וספרי המוסר מזכירים לאדם את האמונה.

(מתוך שיחה בישיבת פוניב' שבט תשס"ט)

דברי רבינו שליט"א בכינוס רבני ורכזי "לב לאחים"

ככלות השלושים למרן ראש הישיבה הגר"ל שטינמן זצוק"ל, יום ראשון כ"ז טבת תשע"ח

אנשי "לב לאחים" עוסקים בזיכוי הרבים, וזו זכות עצומה מאד, מי שמזכה אחרים במעשים טובים, כל המעשים הטובים שעושים המושפעים, שייכים אליו, ונחשב כאילו עשה אותם, עד סוף כל הדורות, אם יש מעשים טובים שמשפיעים על דורות, זה שייך למשפיע, כאילו שהוא עושה אותם עכשיו. זוהי הזכות של מזכי הרבים, פעילי לב לאחים, הזכות שלהם גדולה מאד.

ויש עוד דבר חשוב מאד לדעת, למזכי הרבים, כיצד להשפיע. כתוב בשם הדובנער מגיד (עיין אהל יעקב פרשת תזריע) ששאל את הגאון, איך אפשר להשפיע, והשיבו הגאון – כי הרי ידוע שדברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב, ומה הפירוש "יוצאים" מן הלב? – כמו כוס שהיא מלאה מים עד גדותיה, שאם ממלאים לתוכה עוד, המים נשפכים ויוצאים ממנה על סביבותיה, כך גם אדם שרוצה להשפיע, אם הוא בעצמו מלא וגדוש במעלות, וממלא ומוסיף בעצמו עוד מעלות, אזי הוא גם משפיע על אחרים, ובזה ההשפעה תלויה, עד כמה שהמשפיע יש בתוכו את המעלות האלה שהוא בא להשפיע.

זהו דבר שחשוב מאד לדעת, אפילו שיש משפיעים, שבודאי משפיעים, אבל כדי שההשפעה תהיה עוד יותר ועוד יותר, חשוב שכל אחד ואחד ישפיע גם על עצמו, וכיצד? יש הרבה דרכים כיצד להשפיע. עיקר ההשפעה היא בדברי תורה, ללמד תורה, ואכן זה מה שעושים פעילי "לב לאחים", שמלמדים תורה, וכוח התורה משפיע יותר מהכל, כוח התורה, בלי הסברים, ועד כמה שהאדם המשפיע הוא דבוק בתורה הרי הוא משפיע עוד יותר.

ועוד דבר שחשוב לדעת, כשמשפיעים על תלמידים צעירים, והוריהם אינם מבינים זאת, לפעמים זה יכול לגרום חיכוכים בין הורים לילדים, ולא טוב שיהיו חיכוכים. צריכים להשפיע באופן שהמתחזקים יידעו שיש כיבוד אב ואם, ויכבדו את ההורים, אחרת אם לא מכבדים אותם יש כמה חששות בזה, וצריך שיידעו שאף על פי שמתחזקים, יש להיזהר שלא תהיה פגיעה בהורים.

והעיקר, זכותם של מזכי הרבים היא גדולה מאד, וכל אחד ואחד יכול להשפיע, אפילו מי שלא בא להשפיע על הרחוקים, כל אחד בתוך משפחתו יכול להשפיע, ובמה? בהתנהגות שלו, בתוך המשפחה עצמה, בתוך הבית. אדם שהוא מושלם בהתנהגותו משפיע על בני הבית, בלי שיתן "פקודות", הילדים מושפעים ממילא! מה שהורים עושים יש כוח חיקוי שגם הילדים עושים כן.

הטבע הוא שילדים מחשיבים את ההורים, אלא אם כן ההורים גורמים לעצמם שיזלזלו בהם, אבל בדרך הטבע כך טבע האדם, שכן מכבד את אביו, ומחשיב את אביו, ואוהב אותו, ומחקה אותו בהנהגתו, לכן ההתנהגות של ההורים זה גם דבר שמחנך את הילדים. זה לא שייך ל"לב לאחים", אבל זה דבר כללי ששייך לכל אחד ואחד.

בעזרת השם, השם ייתן הצלחה וסייעתא דשמיא לכל מזכי הרבים של לב לאחים, אלו שנמצאים פה ואלו שאינם נמצאים פה, וגם כל המזכים, שיזכו להצלחה בזיכוי הרבים, ובעזרת השם נזכה כולנו להיות אנשים מושלמים, כן יהי רצון!

לעילוי נשמת הר"ר **אברהם ב"ר שלמה ז"ל**
נלב"ע כ"ג שבט תשמ"ט - תנצב"ה
חזו"ג מרת **דבורה ב"ר חיים הלוי ע"ה**
נלב"ע כ"א אדר ב' תשע"ד - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת
ר' **עזרא ב"ר אלטר שמשון יהודה כץ ז"ל**
חזו"ג מרת **צביה ב"ר משה אליהו ז"ל**
נלב"ע כ"ד שבט - תנצב"ה

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת משפטים תשע"ח

כי תקנה עבד עברי (כ"א, ב').

צריך לבאר מפני מה קראו הכתוב בשם עברי, הכא בדין ישראל שנמכר לעבדות, וכן הוא גם בפרשת ראה כשמיירי בעבד ואמה, קראו עברי, כדכתיב שם (ט"ו, י"ב) 'כי ימכר אחיך העברי או העבריה'.

ונראה לבאר בזה דהשם עברי הוא מיסוד מה שמצינו אצל אברהם אבינו שנקרא אברהם העברי, כדכתיב בפסוק בפרשת לך לך (י"ד י"ג). וביאור הדברים הוא, דהנה ברש"י שם הביא דברי המדרש, דנקרא אברהם העברי דכל העולם כולו בעבר אחד, והוא מעבר השנה. והיינו דאברהם הוא מובדל מכל האומות, והוא עומד מיוחד לעצמו, וזהו דאברהם והאומות אינם נמצאים באותו עבר, אלא הם חלוקים ומובדלים זה מזה, וזהו שורש הבדלת ישראל מכל האומות.

והנה מצינו דחלוק ישראל הנמכר לעבדות, מנכרי הנמכר לעבדות, דנכרי הנמכר הרי הוא נעשה עבד גמור, אבל ישראל הנמכר אינו נעשה עבד גמור, אלא יש לו דין עבדות מיוחד. והטעם דאברהם אינו נעשה לעבד גמור כנכרי, הוא משום דאברהם הוא בן חורין בחפצא, וגם אם הוא משועבד, מכל מקום בעצמותו הוא בן חורין.

והדבר מבואר בהא דאיתא בגמ' במגילה דף י"ד ע"א דרבא אמר דהטעם דאין אומרים הלל בפורים הוא משום דאכתי עבדי אחשוורוש אנן, ולכאורה יש להקשות, דכיון דאכתי עבדי אחשוורוש אנן, א"כ נמצא דבמלה גאולת ישראל ממצרים, דכבר אינם עבדי ה' אלא עבדי אחשוורוש, ואין אומרים הלל על יציאת מצרים. אכן הביאור הוא דהגאולה ממצרים הייתה גאולת עולם, והיינו דנעשו ישראל בני חורין בעצמותם, וכמו שאומרים בתפילה 'ויצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם', הרי דהיה זה חירות עולם, וגם אם באזיה זמן יהיו משועבדים, מ"מ השיבו בני חורין, ולא נתפס בהם שם עבדות, ועל כן גם אם אכתי עבדי אחשוורוש אנן, שפיר שייך לומר שירה על יציאת מצרים, דמ"מ נחשבים כבני חורין, וזה מכה גאולתן ממצרים.

מעתה ישראל הנמכר לעבדות, אינו נעשה ע"ז עבד גמור, דכיון דבעצמותו הוא בן חורין, ממילא אינו נעשה עבד בעצמותו, ועבדותו אינה עבדות גמורה, וחלוק הוא מנכרי הנמכר לעבדות.

והנה יסוד זה דאברהם בעצמותו הם בני חורין המופקעים מעבדות, כל זה הוא מכה בחירתם והבדלתם מכל האומות, ואשר לכן הם חלוקים גם בהך מילתא דנכרי יכול להיות עבד, וישראל אינו שייך שיהיה עבד.

מעתה הרי נמצא דהא דחלוק דין עבד של ישראל מדין עבד של נכרי, שזהו הענין דאיירי הפרשה, הוא מכלל הבדלת ישראל מכל האומות, ויסוד ההבדלה הוא במה שכל העולם בעבר אחד, ואברהם הוא בעבר אחר, אשר לפי זה מבואר היטב מ"מ נקט הכא השם 'עברי', דהא מיירי בדין העבדות המיוחדת לישראל, שאינו יכול להיות עבד גמור, ודין עבדותו הוא דין מיוחד, וזה משום דהא דאברהם מובדלים משאר האומות, שהם בעבר אחד, וישראל בעבר אחר.

והנה אמרינן בגמ' בקידושין דף כ' ע"א דהקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו, דיהיה עמו במאכל, עמו במשתה, וזה דבר חידוש, דמ"מ יהא קונה אדון לעצמו, והרי קנה עבד, ואין הוא נעשה לו אדון.

אכן להמבואר דאברהם בעצמותו הוא בן חורין, ולא שייך שיהא עבד, א"כ יש לומר דזהו הטעם דהוא כקונה אדון לעצמו, דבאמת גם כשנמכר לעבד אינו נעשה עבד גמור, אלא הוא נשאר בן חורין בעצמותו, ונמצא דהבעלים מחזיק תחת ידו בן חורין, ועל כן הוא שוה לבעלים והוא עמו.

במאכל ובמשתה, אבל נכרי הנמכר לעבד, הוא נעשה עבד גמור, ולכן אינו כקונה אדון לעצמו.

אם רעה בעיני אדניה אשר לא יעדה וגו' בבגדו בה (כ"א ח').

וברש"י, אם בא לבגוד בה, שלא לקיים בה מצוות יעוד. מבואר דמה שאינה מייעדה, חשיב שהוא בגוד בה. והנה בגידה היינו שעזוב דבר קיים, כמו הפרת ברית, ולא שנמנע מלעשות דבר המוטל עליו, והכא הרי לא הפר שום ברית, ולא עזב שום דבר קיים.

וצ"ל דגם קודם שמייעדה היא עומדת ליעוד, והיעוד מונח בעצם שפחותה. ולחד מ"ד הרי מעות הראשונות לקידושין ניתנו. ועל כן שייך להחשיב דהבדל כבגידה, דחשיב שעזוב את היעוד שמונה וקיים בעצם השפחות.

והנה הכתיב של הפסוק הוא אשר 'לו' יעדה, דמשמעו שכבר יעד אותה, והקרי הוא 'לא', דמשמעו שלא יעד אותה. ולהמבואר י"ל דלחכי הכתיב הוא במשמעות שיעד אותה, ר"ל שכבר כל כך היא עומדת ליעוד, ובעצם השפחות כבר מונח היעוד, ואשר לכן אם לא יעדה אפשר להחשיבו כבגידה.

אם יקום והתהלך בחוץ ונקה המכה רק שבתו יתן ורפא ירפא (כ"א, י"ט).

הנה הפסוק נקט הכא ב' עניינים, דהא דנקה המכה מעונש מיתה, ועוד נקט דיש חיוב דשבת ורפוי על החבלה. ויש להעיר מדוע נזכר חיוב השבת והרפוי בהמשך לזה שנקה המכה, וכרכן הכתוב דאם יקום והתהלך שבתו יתן ורפא ירפא, והרי אין שום שייכות בין ב' העניינים, דנקה המכה ממיתה הוא משום שלא נהרג הנחבל, ומה שמשלם שבת ורפוי הוא על החבלה.

ונראה דבאמת לכאורה גם כגונא דבסופו של דבר מת הנחבל, מ"מ היה צריך להתחייב דמים על כל הזמן שהיה חבול עד שמת, דכל משך הזמן עד שמת הרי נמנע ממלאכה. אלא דאם מת הרי יפטר מדמים משום דקם ליה בדרכה מיניה, ורק אם לא מת בסוף או אפשר לחייבו בשבת ורפוי.

אשר לפי"ז מבואר היטב מה שתלה הכתוב תשלומי השבת והרפוי עם מה שנקה המכה, דרך מחמת דקם והתהלך בחוץ ואין בו חיוב מיתה דרציחה, ממילא אין בו דינא דקם ליה בדרכה מיניה, לכן שייך לחייבו בשבת ורפוי אבל אם היה מת בסוף, אז אע"פ דיש לחייבו דמים על זמן החבלה, מ"מ היה נפטר מדין קם ליה בדרכה מיניה.

וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו וגו' לחפשי ישלחנו וגו' (כ"א, כ"ו).

הנה בפסוק נתפרש שהעבד יוצא בשן ועין, ובגמרא בקידושין דף כ"ד ע"א ילפינן דיוצא גם ככ"ד ראשי איברים, ואיתא שם בגמ' דדעת המכריעים לפני חכמים, דיש חילוק בין יציאה בשן ועין, ליציאה בראשי איברים, דבשן ועין יוצא מעצמו ואין צריך גט שחרור, ובראשי איברים צריך גט שחרור, הואיל ומדרש חכמים הוא. ועיי"ש בתוס' דדעת הריב"א דחילוק זה הוא מדאורייתא.

המבואר מזה, דחלוק יציאה בשן ועין מיציאה בראשי איברים בעיקר דינו, דבראשי איברים אין זה אלא דין חיוב שנתחייב האדון לשחרר את עבדו, ולתת לעבד את עצמו, אבל בשן ועין יש דין נוסף שבוה גופא נעשה קנין שחרור, דע"י החבלה בעצמה הוא משתחרר. ונמצא דיש בדין יציאה

בראשי איברים שתי דינים, אחד דין חוב שהאדון מתחייב לשחרר את העבד, ועוד דין שע"י ההבלה חל חלות שחרור וקנין שהעבד קונה את עצמו ויוצא לחירות, ודין זה הוא רק בשן ועין.

ובביאור החילוק בין שן ועין דבהם הוא דין של חלות קנין ושחרור, לשאר ראשי איברים, דבהם הוא דין חוב של שחרור נראה לומר, דהנה בגמ' בפ' מרובה איתא דהטעם דיוצא לחירות בראשי איברים הוא משום קנס, והיינו דהוה עונש על ההכאה, וועיין באדרת אליהו כאן. אכן במדרש איתא מה טעם עבד כנעני יוצא בשן ועין, אמר רבי יהודה בר שלום בשם רבי יעקב בר זבדי שאמר משום רבי אבהו חס ראה בעיניו והגיד בפיו, שנאמר וירא חס אבי כנען את ערות אביו ויגד לשני אחיו בחוץ, לפיכך אמר הקב"ה אם ילקח אחד מן העבדים בעינו או בשינו יצא לחירות. מבואר בדברי המדרש דהטעם דיוצא לחירות בשן ועין הוא משום דע"י שלקה בטלה ממנו כל סיבת העבדות, דכיון שלקה יצא מכלל הקללה של עבד עבדים יהיה.

אשר לפי"ז י"ל דהקנס על ההכאה, אינו טעם אלא שיהיה דין חוב שחרור, שע"י ההכאה מתחייב לשחררו, אבל מ"מ אי"ז טעם שיהיה גוף חלות הקנין והשחרור, אכן הטעם המבואר במדרש הוא טעם גם שיהיה השחרור עצמו, דכיון דבטל סיבת העבדות, אי"כ כדין שגם ממילא יפקע דין העבדות, דכיון דאין את סיבת העבדות, אין העבדות עצמה יכולה להתקיים, ועל כן העבדות פוקעת מעצמה.

והנה טעם המדרש הוא טעם מסיים ומיוחד לשן ועין דוקא, דבאיברים אלו חמא חס, ועל דם נתקלל, מעתה בשן ועין דיוצא על דם מחמת טעמא דהמדרש, ממילא פוקע העבדות ויוצא לחירות, אבל בשאר ראשי איברים אין שייך דין חוב, וממילא כל הדין יציאה שלהם הוא רק מחמת הקנס על ההכאה, וא"כ כל דינו הוא רק שחל עליו דין חוב לשחרר את העבד, אבל אכתי צריך גט שחרור לחלות הקנין.

כי תצא אש ומצאה קצים וכו' שלם ושלם המבער את הבערה (כ"ב ה').

בגמ' בב"ק דף ס' ע"א עבד צריכותא אמאי צריך הפסוק לפרט קוצים, גדיש, קמה, ושדה. ומבואר דפירוש הפסוק הוא דהקוצים הוונק ע"י האש. ולפי"ז צ"ב שינוי הלשון דבקוצים נקט לשון ומצאה קוצים, ולא נקט הלשון 'ונאכל' כמו גבי גדיש קמה ושדה. גם הלשון 'ומצאה' צ"ב.

ולפי פשוטו של מקרא י"ל דלא מיירי מהיוק הקוצים כלל, והקוצים אינם מכלל ההיוק, אלא הקוצים הם שהולכו האש אל הגדיש והקמה, ופירוש הפסוק הוא דהדליק אש, והאש מצאה קוצים שעל דם הגיעה אל הגדיש והקמה, והגדיש הקמה והשדה, הם שהוונק, ומנוק ידיהו מיירי הפסוק.

ובזה מיושב שינוי הלשון דלא נקט לשון 'ונאכל' דלא מיירי מהיוק הקוצים כלל.

אלא דלפי"ז צ"ב מ"מ נקט קוצים, שהקוצים הם שהולכו האש, ומאי נפק"מ מה הולך את האש.

ונראה, דהנה במשנה בכלאים פ"ה מ"ח מבואר דסתם קוצים הם הפקר, עיי"ש ברמב"ם בפירוש המשנה ז"ל דאין מנהג בני אדם לקיים קוצים בשדהו, ולפי זה יש לומר דנקט קוצים, למימר דמיירי דהאש הלכה ע"י דבר שאינו שלו כלל, ואתא לאשמעינן דאע"פ דהאש לא הלכה מעצמה, אלא רק ע"י הקוצים שאינם שייכים לו ואינם ממונו, הלכה ונתפשטה, מ"מ חייב עליה, ומשום"ה נקט קוצים דוקא, דסתם קוצים דהפקר נינהו.

ובזה מבואר הלשון 'ומצאה' ר"ל דאע"פ דהוא רק הבעיר את האש במקום, והאש מצאה קוצים שיוליכוה, מ"מ חייב ע"ז.

והשביעית תשמטנה ונמשטה (כ"ג י"א).

תשמטנה ונמשטה. וברש"י הביא ב' פירושים מהם שתי הדברים תשמטנה, ונמשטה. פירוש אחד דתשמטנה מעבודה, ונמשטה מאכילה אחר זמן הביעור, ד"א, תשמטנה מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה, ונמשטה מלזבל ומלקשקש. והרמב"ן הקשה על ב' הפירושים, דעל הפירוש הראשון דנמשטה היינו איסור אכילה אחר זמן הביעור, הקשה דלא

ממקרא זה ילפינן לדין זה, ור"ל דמקרא דכלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מהבית, הוא דילפינן לה. ועל הפירוש השני דנמשטה הוא אוהרה מלזבל ומלקשקש, הקשה דבסוגיית הגמ' ריש מו"ק מפורש דרך חרישה וזריעה אסור מהתורה, אבל תולדות אינם אלא מדרבנן, ולכן פירש הרמב"ן דתשמטנה היינו שלא תורע את הארץ, ונמשטה הוא שלא תאסוף את התבואה, אלא תעזבנה ואכלו אביוני עמך וגו'.

ויש לומר עוד פירוש עפ"י המבואר בגמ' בב"מ דף ל"ט דיש נכסי נטושים, ויש נכסי רטושים, דנטושים היינו שעזבום הבעלים בעל כרחם, ומייתי דין קרא דהשביעית תשמטנה ונמשטה, והוה אפקעתא דמלכא והיינו בעל כרחו, ורטושים היינו שעזבום מדעתם.

והנה ידועה פלוגתת המב"מ והבית יוסף אם בשביעית צריך להפקיר השדה כדי שתהא הפקר, או דמעצמו נעשה הפקר.

מעתה לדעת המב"מ י"ל דכוונת הכתוב דתשמטנה, היינו דהבעלים ישמיט השדה, אלא דמ"מ ההפקר חל מעצמו ובעל כרחו של הבעלים, ואינו תלוי אם הבעלים מפקירים אותה, והוה ונמשטה, דהיינו בעל כרחו, ואפקעתא דמלכא הוא, והוה שתי הדברים תשמטנה ונמשטה.

והג האסף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה (כ"ג ט"ז).

וצ"כ הטעם דנקט הפסוק דהוא בצאת השנה.

ונראה דהנה בגמ' בראש השנה דף ד' ע"ב איתא פלוגתא אימת עובר בב' תאחר, ודעת רבי שמעון דעובר לאחר שעברו שלושה רגלים כסדרן והג המצות תחילה. ומבואר דיש סדר לרגלים, והג המצות הוא הראשון, והג הסוכות הוא האחרון. ולפי"ז יש לבאר, דבצאת השנה, היינו דהוא הרגל האחרון בסדר הרגלים, והוא סוף השנה בסדר הרגלים.

הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמורך בדרך ולחביאך אל המקום אשר הכינתי (כ"ג כ').

וכתב רש"י, ומדרשו, אל המקום אשר הכינתי כבר מקומי ניכר כנגדו, וזה אחד מן המקראות שאומרים שבית המקדש של מעלה, מכוון כנגד בית המקדש של מטה.

ומבואר בדברי רש"י דשליחות המלאך היא לחביא את בני ישראל לבית המקדש. ויש להתבונן דבפשוטו היה נראה דענין שליחות המלאך הוא בשביל להכניסם לארץ ישראל, ומה שייך לזה ענין בית המקדש כלל, והרי לבית המקדש הרי אינם באים אלא שלוש פעמים בשנה ליראות לפני ה', ועוד שהרי בית המקדש לא נבנה כלל מיד בכניסתם לארץ, רק לאחר ארבע מאות ושמונים שנה.

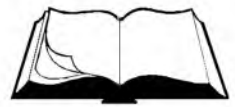
המבואר מזה דתכלית ההליכה של ישראל הוא לבית המקדש, שזוהו שורש חיותם ובית חייהם, ואף שלמעשה אינם מהוייכים לעלות וליראות כי אם רק שלוש פעמים בשנה, אף על פי כן, בית המקדש הוא המקום של ישראל.

ויש לבאר דלכן בבואם לשם נעשה להם נם, שעומדין צפופין ומשתחוין הווחים, מפני שבאותו וזה מקומם, וממילא יש בו מקום לכל ישראל, ומכיל את כולם.

וכן מבואר בפסוק בשירת חים 'נחלת בעוד אל נוח קדיש' היינו שכבר מעתה בצאתם ממצרים, התנהלותם והליכתם היא אל נוח קדיש. וכן מבואר בהגדה של פסח דאיתא שם דכמה מעלות טובות למקום עלינו ומונה שם כל הטובות, ומסיים שהכניסנו לארץ ישראל, ובנה לנו את בית הבחירה. ומדנקט בנין בית הבחירה, כשבא להודות על כל המהלך של יציאת מצרים, הרי מבואר דסוף התכלית והכונה של יציאת מצרים היה בנין בית הבחירה, להביאנו אל בית המקדש להיות שתולים בבית ה'.

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 332

שאלות המצויות

שבט תשע"ח

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

איתקיל מילוליה וברך "פרי האדמה"

◀ **שאלה:** היו לפניו פרי העץ ופרי האדמה, ולקח בידו את פרי העץ לברך עליו (והתכוון אח"כ לקחת את פרי האדמה ולברך עליו), ובשעת סיום הברכה איתקיל מילוליה ואמר "האדמה" במקום "העץ", והרי יצא בזה לצורך פרי העץ, האם יצא בזה גם לגבי אכילת פרי האדמה? **תשובה:** כיון שבשעת ברכתו כיוון לפטור את פרי העץ ולא את פרי האדמה (שהרי היתה דעתו לברך "פרי העץ"), לכן כשממשיך אח"כ לאכול את פרי האדמה צריך לחזור ולברך עליו "בורא פרי האדמה" (שו"ת "הר צבי" ח"א סי' ק"ד, הגר"א"ל שטינמן זצ"ל).

חשב שאגוזים הם מן האדמה

◀ **שאלה:** היו לפניו פרי העץ ופרי האדמה, וכיון להוציא בברכת "פרי העץ" את כל מיני העץ שהיו שם, וחשב שאגוזים הם פרי האדמה, ולאחר ברכתו נודע לו שאגוזים הם פרי העץ, האם צריך לברך עליהם "פרי העץ" כיון שלא היה בדעתו לפטורם? **תשובה:** כיון שהיה בדעתו לפטור את כל פירות העץ שהיו שם, ולמעשה היו שם גם אגוזים שהם מיני העץ, שפיר נפטר ולא מתחשבים בזה שטעה וחשב שאגוזים הם אדמה (הגר"ע"א).

עשה מלאכה בליל שבת

◀ **שאלה:** עשה מלאכה אחר לילה ליל שבת, האם נאסר ליהנות ממנו, או שאפשר לצרף את שיטת רבינו תם שהוא עדין יום? **תשובה:** מכיון שאין אנו חוששים לרבינו תם אפילו לחומרא, ועושים מלאכה במוצ"ש תוך זמן רבינו תם, על כן לא חוששים בו אפילו לחומרא לענין מלאכת שבת, וא"כ הי"נ אין זה נחשב לספק מלאכה (כמבואר במשנ"ב סי' ש"ח ס"ק ב'), שמותר ליהנות ממנו, אלא נחשב כודאי איסור (הגר"ש"י אויערבך זצ"ל).

בחירת שעון בשבת

◀ **שאלה:** קנה ב' שעונים לכלה כדי שתבחר אחד מהם, האם יכול להסתכל בהם בשבת? **תשובה:** מכיון שאת אחד השעונים הוא עומד להחזיר לחנות, הרי"ן נחשב כעומד לסחורה, שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור לטלטלם במשך השבת (עי' רמ"א סי' ש"ח סעיף א'). ואם מחליט באמצע השבת על שעון אחד שרוצה לקחתו, יל"ע האם מותר עכשיו להשתמש בו, או שמא נימא כיון שמתחילת השבת היה מוקצה מחמת חסרון כיס, נשאר מוקצה לכל השבת (עי' הגה"ת רע"א ריש סי' ש"ח שמסתפק בזה, ועי' שו"ת "שבט הלוי" ח"ג סי' ל"ג מה שתמה על דברי הגר"ע"א, והגר"ש"י אויערבך זצ"ל (שש"כ פרק כ' ס"ק ע"ח) מבאר שספיקת הגר"ע"א הוא רק כשרוצה לקחת הכלי לשימוש שלא היה עומד מתחילה, אבל אם עכשיו הוא אותו שימוש שכולם משתמשים בו, לא אמרינן מיגו איתקצא וכו' ובדאי מותר להשתמש בו ע"י שם. ולפי"ז בנד"ד ודאי יכול להחליט על שעון אחד שרוצה לקחתו ולהשתמש בו. ויש להוסיף שהרי אסור לעשות קנין בשבת (עי' שו"ע סי' של"ט סעיף ד'), וא"כ אפילו יחליטו על שעון מסוים, אין לעשות בו קנין רק אפשר לייחדו וכנ"ל.

לנער יוגורט

◀ **שאלה:** האם מותר לקחת יוגורט או לבן מוצקים, ולנערם בשבת כדי שאפשר יהיה לשתותם? **תשובה:** אם הוא במצב שהוא מוצק (שהו נופל לתוך צלחת ולא נשפך) נחשב כדבר גוש ואסור לנער, שזה נחשב כמוליד בידים שאסור, וכמבואר בשו"ע (סי' ש"כ סעיף ט') שאסור לרסק שלג וברד, ע"י שם.

כבד צלוי שנגע בכבד לא צלוי

◀ **שאלה:** צלוי כבד על האש ולאחר הצלייה כשעדיין היה חם, נפל הכבד הצלוי על כבד שאינו צלוי שהיה מונח שם, מה דינו? **תשובה:** כיון שנגעו זה בזה כשהיה בחום של יד סולדת, אמרינן שבלע הכבד הצלוי בליעה של דם מהחתיכה שאינה צלוייה, ובה לא יעזור צלולת את הכבד פעם נוספת, שהרי אין הגעלה לאוכלין, ועל כן יצטרך

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג רבינו אהרן יהודה לייב שטינמן זצוקל"ה

לע"נ אחי, נפש נקיה וטהורה שמעון בן הגה"צ רבי יוסף צבי הלוי ז"ל נלב"ע א' בסיון תשע"ז

ברכת התורה בישו בתחילת הלילה

◀ **שאלה:** ישן שעה אחת"צ ונמשכה השינה עוד עשר דקות בתוך הלילה, האם יש לברך ברכת התורה? **תשובה:** כתב המשנ"ב (סי' מ"ז ס"ק כ"ח) אם ישן שינת קבע על מיטתו אפילו בתחילת הלילה חשיב הפסק, ולכל הדעות צריך לברך ברכת התורה, ע"י שם. ולכן מכיון שהיה זה המשך של שינת קבע של היום, גם אותן עשר דקות נחשבות לקבע, ויש לברך ברכת התורה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

טעה ועשה ג' פסיעות לאחור באמצע שמו"ע

◀ **שאלה:** באמצע שמו"ע בברכת "שמע קולנו" אמר תחנונים ועשה ג' פסיעות לאחור ואמר "עושה שלום", ונזכר שהוא באמצע שמו"ע (טעה וחשב שהוא בסוף "אלוקי נצור") מה עליו לעשות, האם נימא כיון שעקר רגליו משמו"ע חייב להתחיל מתחילת שמו"ע (וכעין כמבואר בשו"ע סי' קי"ז סעיף ה')? **תשובה:** כיון שעשה כן בטעות, הרי זה כאילו דיבר בשוגג באמצע שמו"ע, שחוזר למקומו לברכת "שמע קולנו" (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ברכת כהנים והלל בבית האבלים

◀ **שאלה:** איך נוהגים בבית האבל לענין ברכת כהנים כל יום והלל בראש חודש? **תשובה:** בבני ברק נוהגים עפ"י הסתייפלער זצ"ל שעושים ברכת כהנים בבית האבל, ורק אם האבל עצמו הוא כהן, הוא אינו עולה לדוכן. וכן נהגו עכשיו בבית מרן הגר"א"ל שטינמן זצ"ל (כסלו תשע"ח). וכן לענין אמירת הלל בראש חודש או בחנוכה, הציבור אומר הלל, והאבלים יוצאים החוצה ואין אומרים הלל, וכן נהגו בבית הגר"א"ל שטינמן זצ"ל. כשמרן ישב שבעה על הרבנית ע"ה, היום האחרון של השבעה היה בראש חודש, ובבוקר מרן לא אמר הלל, ולכן לאחר שקם מהשבעה הלך לבית הכנסת כדי לומר הלל עם הציבור.

תפילת ותיקין או קריאת התורה

◀ **שאלה:** מלמד שצריך למהר ל'חידר' בעיר אחרת, האם עדיף להתפלל לפני ותיקין, ולשמוע חזרת הש"ץ או קריאת התורה, או עדיף שיקפיד להתפלל שמו"ע בזמן ותיקין (הנץ החמה) ועי"ז לא תהיה באפשרותו לשמוע חזרת הש"ץ וקריאת התורה? **תשובה:** להתפלל לפני זמן ותיקין זהו בדיעבד גדול בשמו"ע, ולכן עדיף שיאה לו שמו"ע כראוי ויתפלל לאחר הנץ החמה, אע"פ שע"ז יפסיד חזרת הש"ץ וקריאת התורה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

שתיית מי סודה או מים חמים

◀ **שאלה:** מי שאינו צמא ושותה מי סודה או מים חמים (בחורף) לחם גופו, האם צריך לברך עליהם? **תשובה:** איתא בשו"ע (סי' ר"ד סעיף ז') השותה מים לצמא מברך "שהכל", אבל אם שתה מים להעביר האומצא (עצם) אינו מברך, ומפרש המשנ"ב (סי' מ') לאו דוקא לצמא אלא כל שהחיד נהנה מהמים מסתמא הוא צמא קצת וצריך לברך, ע"י שם, וכן השותה מי סודה, אע"פ שאינו צמא, כיון שמרגיש בהם נעימות צריך לברך עליהם ("חוט שני" רבית עמי קל"ו) וכן כששותים מים חמים לעולם החיד נהנה מזה (שו"ת "באר משה" ח"ד סי' ק"ב, ספר "פסקי תשובות" סי' ר"ד אות י"ז).

לחתוך אותו המקום שעליו נפל הכבד, כשיעור 'כדי נטילה' (ש"ע י"ד סי' ק"ה סע' ה"ז).

תרומה לבית המדרש או לכולל ערב

◀ **שאלה:** לאן עדיף לתרום כסף עבור עילוי נשמת הנלב"ע, האם לקנות ספרים עבור בית מדרש ששם יישמרו במשך כמה שנים, או לעשות 'כולל ערב' לאברכים למשך חצי שנה?
תשובה: שניהם שווים, ומה שיעשו זה טוב לנפטר (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

נתינת הרבית לצדקה

◀ **שאלה:** הלווה ברבית ואמרו לו שזה אסור, אמר המלווה שהוא מוותר בלב שלם, אבל היות שזה סכום גדול של כעשרים אלף דולר, ישמח אם יתן את הכסף לישיבת סלבודקה ששם למד, האם מותר לו לתת את הכסף?

תשובה: איתא בשו"ע (יו"ד סי' ק"ס סעיף י"ב) שאסור לעשות שום הנאה מלווה למלווה, אפילו אין זו הנאת ממון, וכגון לכבד אדם אחר, גם זה אסור כמבאר בט"ז (שם סי' ק"ה), דסו"ס עושה כן מחמת ההלוואה וזה נחשב רבית דברים - ואסור, ע"י שם.

לפי"ז לתת עשרים אלף דולר לישיבת סלבודקה זה ברור שמעולם לא היה נותן סכום זה, ורק מכיון שזה כמו הכרת הטוב למלווה בגלל ההלוואה - ואסור.

והא דמבאר בשו"ע (שם סעיף י"ז) שדברים שהאב לא מחויב ללמד לבנו מותר ללווה ללמד לבן המלווה, כיון שאין זה הנאת ממון (ע"י הגה"ת הגר"א שם אות י"ח). ולא נחשב לרבית דברים, משום דהתם המלווה לא ביקש ממנו לעשותו, ולכן הוא מותר.

סנדק לאביו או לחמיו

◀ **שאלה:** נולד בן בכור, את מי לכבד בסנדקאות, את אבי הבעל או את חמיו?

תשובה: חיוב כיבוד הוא לאביו לפני חמיו, ובכל זאת המנהג לכבד את חמיו, והטעם משום צער לידה נותנים הסנדקאות לאשה, ושהיא תחליט, ומשום כיבוד אב היא נותנת לאביה (בעל "קהילות יעקב" צ"ל).

להשתתף בברית של המלווה

◀ **שאלה:** לראובן יש גמ"ח ומלווה להרבה אברכים, האם מותר להם להשתתף בשמחת ברית מילה שעומד לעשות, וללכת לשם ולברכו במזל טוב, ובורר שבלי הגמ"ח לא היו הולכים לשם, האם יש בזה רבית דברים?

תשובה: יש ב' סוגי אנשים. יש כאלה שלאחר שהלווה לו כסף, המלווה והלווה נעשים חברים וידידים, ולכן משום ידידות הולך ומשתתף בשמחתו, וזה מותר מכיון שעושה כן מחמת הידידות (ע"י שו"ע יו"ד סי' ק"ס סעיף ז').

אולם אם זה סוג אחר, שאפילו שלוה ממנו כסף, אין לו שום ידידות או קשר מיוחד עמו ורק משום שלקח ממנו הלוואה, נמצא שהשתתפות בשמחת הברית היא משום הכרת הטוב על ההלוואה, וזה אסור משום רבית דברים (וע"י שו"ע יו"ד סי' ק"ס סעיף ה').

הפרשת חלה ביום הבת מצוה

◀ **שאלה:** ביום שנעשתה בת מצוה, האב רוצה לזכות אותה במצות הפרשת חלה, האם כבר אפשר לסמוך עליה לענין זה?

תשובה: קי"ל שקטן שהגיע לעונת נדרים שהוא מופלא הסמוך לאיש, שזה שנה לפני גדולת תרומתו (רמב"ם הל' תרומות פרק ד' הל' ה', ושו"ע יו"ד סי' של"א סעיף ל"ג), וצריך לבדוק אם יודע לשם מי מפריש ("דרך אמונה" שם סי' נ'). וכל זה בפירות של עצמו, אבל האם יכול להיות שליח של הבעלים להפרשת תרומת פליגי בזה הפוסקים, ולכן העצה היא להקנות לו את הפירות או הבצק במתנה, ואז יכול להפריש ("חוט שני" הל' תרומות ע"י שני').

אולם אם כבר הגיע לשיעור גדלות, י"ג שנה לזכר וי"ב שנה לנקבה, אפילו אינו יודע למי מפריש ("דרך אמונה" שם), ויש חזקה דרבא שכבר הביא שערות. היות שתורמה בזה"ל דרבנן, אפשר לסמוך עליו ויכול להפריש תרומות ומעשרות והפרשת חלה.

קריאת שם לבת

◀ **שאלה:** השם הפרטי של הסבתא היה 'פינקל', איך לקרוא לנכדה?
תשובה: יש לקרוא לנכדה פנינה שזה קרוב לשם שלה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

מכירת ספר תורה פסול או גניזה

◀ **שאלה:** ספר תורה פסול שעומד לגניזה, ויש אספנים שרוצים לקנותו, האם מותר למוכרו?

תשובה: אם הם חרדים וישמרו עליו בקדושת הספרים, מותר למוכרו להם, ואדרבה, ישמרו עליו, וזה עדיף מגניזה (ואין איסור על מכירת ספר תורה משום שהוא פסול, שהרי"ז עדיין כמו שאר ספרי הקודש), אבל לחילונים אסור למוכרו היות שלא ינהגו בו בקדושת ספרים.

מתחילה עשה שידוך בחינים

◀ **שאלה:** הציע שידוך לחברו הטוב, ובשעת הצעת השידוך חשב

לעשות לו טובה, בתור חסד, ללא כסף, אח"כ שכבר נעשה השידוך התחרט ורצה לבקש את דמי השדכנות, האם מותר לעשות כן?
תשובה: יסוד דמי השדכנות הוא דמי פועל, שעשה עבורו פעולה, אולם אם בשעת המעשה חשב לעשותו בחינם, אם כך מתחילה לא נתחייב המקבל לשלם עבורו, ועכשיו אסור לתבוע ממנו כסף עבור הפעולה (הגר"ח קרליץ שליט"א).

בניה מתחת לבנין

◀ **שאלה:** מי שגר בקומת קרקע, האם מותר לו לבנות מתחת לדירתו מבלי לשאול את השכנים?

תשובה: כל שטח החצר הוא בשותפות לכל השכנים, ולכן גם הקרקע מתחת לבנין הוא משותף לכולם, ולפעמים עושים שם מקלט, או שהשכנים יכולים להחליט לבנות שם עוד דירה ביחד ולעשות כניסה מצד החצר, כמו שרואים הרבה פעמים בחנויות שיש מדרגות מהחצר שיורדות למטה בצד הבנין לדירה תת קרקעית, ולכן יש לבקש רשות מכל השכנים אם רוצה לבנות שם.

חשב שקראו לתינוקת ע"ש אשתו

◀ **שאלה:** קרא לבתו רחל על שם רחל אמנו, וקיבל צ"ק על סכום מאוד גבוה מדוד שחשב שקרא לתינוקת על שם אשתו רחל שנפטרה. האם חייב להחזיר לדוד את הכסף?

תשובה: על פי דין זה נחשב לטעות ישראל, וחייב לגלות לו, אבל יש לו עצה, כאשר יכתוב לדוד תודה על הכסף, יוסיף שאמנם הוא קרא לתינוקת רחל על שם רחל אמנו, אך הוא שמח שהרי יש לדוד נחת רוח מזה שכן זו גם תזכורת לדודה שנפטרה, ואולי עי"ז הדוד יסכים להשאיר את הכסף אצלו.

שכר דירה שהוצפה במים

◀ **שאלה:** שכר דירה לשבת בצפת על סך 800 ₪, וכשהגיע לשם בערב שבת לאחר יום גשום הדירה היתה מלאה מים, והיה מוכרח לחפש דירה אחרת, ושילם עליה 900 ₪, האם יכול לחייב את בעל הדירה הראשונה לשלם את התוספת של 100 ₪, היות שהבטיח לו דירה ב-800 ₪?

תשובה: המשכיר הראשון לא התחייב להעמיד לו דירה כלל, רק אמר 'דירה זו', ולכן היות שכאילו 'נפלה' הדירה לא חייב לחפש לו דירה אחרת.

והנוק שהגדרם לו היות שהיה צריך לשלם 100 ₪ יותר (ואולי אם היה מחפש מתחילת השבוע דירה אחרת היה יכול למצוא דירה זולה יותר), זהו רק גרמא בנוזקין שפטור. והגם שבידי שמים חייב, זה רק אם זה בא מחמת התרשלות, ובנד"ד בודאי זה היה אונס שלא חשב עליו, וא"כ גם בידי שמים הוא פטור.

שאל רכב מחברו ונעשתה תאונה

◀ **שאלה:** שאל רכב מחברו, ונעשתה תאונה שלא באשמתו, האם חייב לשלם על הנוק, כיון דשואל חייב לשלם אפילו באונסין, או שמא כיון שהביטוח ישלם, ממילא אין השואל צריך לשלם, כיון שאין כאן הפסד?

תשובה: מסתבר שכל ההתחייבות של השואל הוא רק כשיש הפסד, אבל אם הביטוח משלם, באופן זה אין צריך לשלם, ובתנאי שהם משלמים על הכל. אולם כל מה שיש הפסד למשאל, צריך השואל לשלם (שו"ת "מנחת יצחק" ח"ג סי' קכ"ו).

ב"אור שמח" (הל' שכירות פרק ז' הל' א') דן כעין זה וכתב להוכיח מהגמרא (בבא קמא קט"ז). שדנה בשני אנשים שנפלו חמוריהם לנהר, ואמר אחד לשני אני אציל את חמור שלך שהוא חמור יקר, ואתה תשלם את מחיר החמור שלי שהוא זול יותר, והסכים עמו. בסוף החמור שלו עלה מאליו ושני החמורים ניצלו. ופסקה הגמרא שאעפ"כ לא הפסיד את שכרו ועל השני לשלם מחיר החמור, ע"י שם. מזה מוכיח ה"אור שמח" שאין אדם נפטר מתשלום שהתחייב עליו, אפילו אם הנוק השתלם ממקום אחר, ובפועל לא ניזק כלל, עכ"ל. ויש לדחות, שהתם ניצל החמור בדרך נס, ולא קיבל בתורת תשלומין על הנוק, שכל דבר הנופל לנהר מתייאשים ממנו ונהיה הפקר, משא"כ בחפץ המבוטח לא שייך לומר כן.

שאל רכב ומת המנוע

◀ **שאלה:** שאל רכב מחברו ובאמצע הנסיעה מת המנוע, האם חייב לשלם עליו או לא?

יסוד השאלה הוא, שהרי שואל חייב אפילו באונסין, ואם שאל בהמה ומתה, חייב השואל לשלם (משנה שבועות מ"ט). וא"כ הי"נ ישלם על המנוע.

תשובה: שאל בהמה ומתה חייב, שזה נחשב לאונס, ושואל חייב באונסין, אבל מנוע של רכב שמת זה בגלל שנוסעים עמו ונחשב למתה מחמת מלאכה ופטור.

לימוד הלכות מילה סגולה לילדים

◀ **שאלה:** מי שאין לו ילדים, האם יש סגולה שילמד הלכות מילה?
תשובה: אולי (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענייני דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטינמן זללה"ה

בס"ד | גליון 243 | שנה ה' | פרשת משפטים | שנת תשע"ח

נגז את ספר הרפואות

"אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה רק שבתו יתן ורפא ירפא" (משפטים כא, יח)
החזו"א בספר אמונה ובטחון (סוף פרק ה') מוכיח ד"ספר הרפואות" שנגז חזקי' המלך היינו כפשוטו, שהיו אנשים חולים מתרפאים ע"פ מש"כ בו, ולכן לא היו מבקשים רחמים, לכן נגזו חזקיהו. ויש לעיין דהנה בעבודה זרה (נ"ה א') מבואר דיש יסורים שנגזו שילכו מהאדם בשעה פלונית ובמקום פלוני. גם בלי שיעשה תשובה ויתפלל. דאפי' כשהוא בבית עבודה זרה הם מסתלקין ממנו. ויש ג"כ יסורים שתלויין בתשובה. ונמצא ב' מיני יסורין הם, א' שנגזרו עד זמן מסוים. ב' שתלויין בתשובה ותפלה. וא"כ ממ"נ אותם בני אדם שהשתמשו בספר הרפואות איזה יסורין נגזר עליהם?
אם אלו שתלויין בזמן, א"כ מה הטענה שנשתמשו בספר הרפואות. הרי זה נגזר עליהם שילכו ע"י סם פלוני, ואם היה אלו שתלויין רק בתשובה ותפלה הרי באמת לא הלכו מהם עד שעשו תשובה, ולמה הוצרך לנגז ספר זה? וי"ל.

הלואי שיהא מורא שמים

"כי יגב איש שור או שה וטבחיו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה" (כא, לו) הנה בגמ' ב"ק ע"ט שאלו לר' יוחנן בן זכאי מפני מה נשתנה גנב מגזלן דגנב משלם כפל? וענה להם מפני שגזלן השוה כבוד עבד לכבוד קונו, וגנב מפני אנשים מתבייש ולא מלפני הקב"ה, ולכן חמור דין הגנב.
ויש להקשות דבברכות דף כ"ח ב' אמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו יה"ר שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, אמרו לו תלמידיו עד כאן? אמר להם ולואי. תדעו דאדם עובר עברה ואומר שלא יראני אדם.

והוא אמר כן לתלמידיו שהיו תנאים! וכ"ש שאר בני אדם, וא"כ מה הטענה כ"כ על גנב הרי כמעט כולם הם כך. וצ"ל דאין ה"ה, רק בא לבאר דמעשה גניבה הוי עלבון יותר ממעשה גזילה.
עוד יש להעיר על מה שבכה שם רבן יוחנן בן זכאי ואמר איני יודע באיזה דרך מוליכין אותי וכו'. למה לא יעשה תשובה?

אמנם יש דברים שלפי דעתו לא חטא, אמנם אולי טועה נמצא דלא שייך לעשות תשובה כיון דלפי דעתו אי"ז חטא ואם יקרה דבר כזה כעת ימשיך לעשות זה. ומ"מ יתבעוהו מן השמים דיתכן דאליבא דאמת זה כן חטא.

הערות במכילתא פ' משפטים [תשד"מ]

בפי' המלבי"ם [אות פ'] מבואר הטעם דאין דין יום או יומים בעבד של שני שותפין, משום דרק אם יש לו רשות להכותו הוא דנתחדש גזה"כ דיום או יומים ובעבד של שני שותפין הרי אין לו רשות להכותו כיון דמזיק בזה גם את החלק של השני. וצ"ל דמיירי בהכאה שיש בה חסרון ממון, וי"ל ע' דהרי הדין גם אם העבד הוא שלו לגמרי ג"כ

אסור כמבואר ברש"י גיטין דף כ"א בד' דיד עבד אסור למקצייה. וגם אם יש כזה אופן שבעבדו ה' מותר צ"ע מש"כ התוס' בב"ק דף צ' דלאמימר מיירי הברייתא דממעט עבד של שני שותפין אם לא' יש הגוף והשני הפירות, דלפי טעם זה דמה דנתמעט עבד שותפין דאין לו רשות להכותו הא גם אם הם שותפין שלכל א' יש גוף וגם פירות ג"כ אסור להכות, א"כ ע"כ נתמעט כל שני שותפין.

שם אות פ"ז. משמע דאם הכה ולא ניזוקה האשה ולא הולדות ויצאו הולדות חיים יתן הבעל דמי חיה.
ולכאורה הא ילדה ביותר צער ואולי הכונה באם לא ה' יותר צער מאשר בלידה רגילה, אלא דצ"ע אם כה"ג חייב לשלם דמי ח' ועיין בב"ק דף נ"ט א'. שמות כ"א פסוק כ"ב כאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפלילים. כתב הרמב"ן כי אין זה ממון כי שמה הילדים לא יצליחו אלא זה כמו קנס. וע"כ אין כונתו דין קנס דהא דמי ולדות אינם דין קנס אלא דזה כעין קנס.

וצ"ע למה זה לא ממון דהא קונים עוברים על הספק, משמע דדבר שהוא ספק אע"פ שאנשים נותנים בעד זה ממון אינו נעשה ממון ממש לענין נזקין. ומה שמשלמין בהא דמכות דף ג' דמי ספק של כתובה בהעידו עליו עדים זוממין שגירש את אשתו, שאני עדים זוממין דמשלמין על גרם הפסד. ובמחלת כתובתה להפוסקים דמשלמת רק דמים שנתן, אפשר דזה שאני, אבל אי משלמת כל דמי טובת הנאת כתובתה צ"ע, ובמשכנתא בלא נכיתא ג"כ כתב רש"י בב"מ דף ס"ב דלכן אין רבית קצוצה משום שמה ילקו הכרמים אע"פ שאנשים שוכרים כרם לפירות שנה על הספק, זה קצת סעד שזה לא נקרא ריוח ממון ממש.

בענין גרמת ריוח אם מחייב ממון

שאלה. אשה אחת נעשתה אילמת ולא היתה יכולה לדבר. עד שפעם אחת היתה לה תאונת דרכים ורח"ל ומכח החבטה נפלה ושברה איברים, אך מצד שני מחמת ההלם שהיה לה, פצחה פיה והתחילה לדבר. והשאלה אם יכולה לתבוע דמי נזק על האיברים, שהרי מצד שני הועיל לה מאד שהחזיר לה כח הדיבור?

תשובה: א. בזמן הזה אין דנין תשלומי נזק הואיל ואין נמכרין לעבד, ולא שייך לשום הנזק כמה נפחת. אלא דכיון דחברת ביטוח מתחייבת לשלם בעד דמי הביטוח לכן שייך לחייב אותם. והחברת ביטוח ודאי אין חושבת לשלם לפי מה שהופחת כספו להמכר. כי אין זה שייך בזמנינו א"כ הא לא שייך לדון בזה כלל.

ב. הנה כמו דגרמא בנזיקין פטור כמו כן הגורם טובה לחבירו כמו באופן זה, שע"י התאונה התחילה לדבר, אפשר דלא שייך שיתבע על זה ממון. דלא נחשב שהוא ריפא אותה, רק מכח הכאתו חטפה הלא והחלה לדבר. ויש לעיין אם יכול לתבוע על זה ממון ואם לא

הודעה חשובה

בס"ד אנו עומדים בשלבי עריכה מתקדמים של הספר כאיל תערוג על המועדים להנצחות ניתן לפנות בהקדם למערכת בטלפון 0527680034

טנא מלא ברכה

למעלת ידידנו העומד לימננו בכל עת, שזיכה את ישראל בעמל וביגיעה גדולה בעריכת ספרי רבנו "אילת השחר" ו"מלא פי תהלתך" ה"ה הרב הגאון

רבי צבי במברגר שליט"א

חתן הגאון רבי משה שטינמן שליט"א ונכד מרן רבנו זיע"א לרגל אירוסיתו תחי' עב"ג הבה"ח חיים אברהם יצחק פלמן נ"י בן הרה"ג ר' ליפא פלמן שליט"א ונכד הגאון הגדול רבי בן ציון פלמן זצ"ל ונתקיים בהם דברי ספר חסידים סי' תק"מ "ופעמים אוהבים זה את זה כי אחר ימים רבים זרעו של זה יתחתנו וזולם ידע ורוח אהבה דבוקה בלב של האבות" יתן ה' שיזכו להקים בית נאמן בישראל דורות ישרים מוברים לתפארת המשפחות המפוארות

טנא מלא ברכה לידידנו הרה"ג

רבי שמואל צייט שליט"א לרגל הולדת בנו בכורו בשעטור"מ יתן ה' שיזכו אביו ואמו לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים

לעילוי נשמת

הגאון רבי גבריאל בן רבי ישראל זלושינסקי זצ"ל שהיה מקושר לרבנו בלו"ג נלב"ע כ"ג שבט תשע"ז

שנה להסתלקות מרן הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל כ"ז שבט תשע"ז

ידידות מופלאה עד למאוד שררה בין רבנו זצ"ל להגאון הצדיק רבי יעקב זצ"ל ועתה במלאות י"ב חודש לפטירתו אמרנו להביא כמה דברים בענין זה. מעשה פלא אירע בחנוכה תשע"ו, שישב רבנו במוצאי שבת ולמד ופתאום פונה לנינו שהוא נכד הגר"י אדלשטיין ושאלו מה שם אמו של זקנך ר' יעקב ואמר את שמה, והתחיל להתפלל עליו, והיה לפלא כי היה בריא עד אז, ומיד הנין התקשר ושמע שבאותו רגעים לקחו את הגר"י לבית חולים.

וכששמע רבנו על פטירתו של הגר"י היה שבור מאוד וכארבעים דקות לא היה יכול להירגע מרוב צער. ונשאל האם בחורי ישיבות יצאו ללוויה? וסימן [כי היה לו קשה הדיבור אז] בודאי! מה השאלה בכלל.

וכך אמר רבנו בשיעור: והגאונים רי"ג ור"י אידלשטיין בצעירותם למדו אצל אביהם הגרצ"י ולמד עמם הגמ' והיו בקיאים אפי' בדברי המשנה למלך שלעיתים הם ארוכים מאד, ואח"כ כשהגיעו לישיבת לומז'ה בפתח תקוה אע"ג ששיטת הלימוד שם היתה בעיון ישיבתי והם הורגלו ללמוד באופ"א קצת מ"מ תפסו את הנלמד טוב יותר מאחרים שהיו רגילים ללמוד יותר בעמקות מהם דמכיון דכבר ידעו את הגמ' היה להם קל מחבריהם שהתקשו ללמוד בעיון. [וכדאי' מתחילה ליגמר איניש והדר ליסבר].

וסיפרה הרבנית ע"ה שבשנים שגרו בכפר סבא והיתה מתלונת לבעלה רבנו מה יהיה עם חינוך הילדים? היה אומר לה תראי את מש' אדלשטיין שהיו גרים ברמת השרון ויצא להם ב' בנים ת"ח מופלגים ביותר!

הגאון רבי יעקב היה מכנה קבוע את מרן הגראי"ל ה"אורים ותומים של דורינו" בכל שאלה קשה מאד שהיה קשה להכריע היה שולח אל האורים ותומים. שנה לפני פטירתו כשהיה את השאלה הקשה האם לעשות את הניתוח המסוכן מאד או שלא להכנס לסכנה זו אמר הגר"י זצוק"ל שזו שאלה שרוצה שמרן הגראי"ל יכריע בזה. ואכן מרן הגר"ג אדלשטיין עלה לבית הגראי"ל בשליחות אחיו לשאול מה לעשות והגראי"ל הכריע לעשות את הניתוח. הגר"י זצוק"ל היה משתדל בכל רגל להגיע לביקור חג בבית הגראי"ל מדין הקבלת פני רבו. לפני הניתוח הגדול הגר"י לא כ"כ רצה שיפרסמו את הדבר ואמר שיעשו בזה כהוראת הגראי"ל וכשעלו לשאול את הגראי"ל אם לפרסם לציבור את הדבר שיתפללו אמר הגראי"ל **שכלל ישראל אוהב את ר' יעקב וודאי שיתפללו מעומק הלב וזה דבר גדול וחשוב מאד לפרסם. וכך עשו.** בשנת תשע"א כשהגר"י קיבל דום לב מרן הגראי"ל הגיע במיוחד לרמת השרון לבקר אותו.. בדרך כלל שהיה הגר"י מגיע לבית הגראי"ל היה הגראי"ל מלווה אותו עד הדלת גם בתקופת חולשתו כשעלה לו הדבר בקושי.

הפגישה הראשונה

שיחת הגר"י אדלשטיין בישיבת בני הזמנים [נמסר ע"י מערכת גליון 'גאון יעקב'] בדידי הוה עובדא, כשהייתי בישיבה, למדתי את הסדרים והיה משגיח והיה לי חברותא. אחרי הנישואין, לא הייתי בישיבה. וגם לא הייתי בכולל, כי עברנו לגור ברמת השרון וממילא, היה לי חיוב ללמד את הדף היומי של הבעלי בתים, את זה חייבים ללמוד, חוץ מזה פרק משניות בבוקר. אבל כל היום, 'מחליטים ללמוד', מחליטים אבל נזכרים שישנה מצווה חשובה מאד, זאת וזאת, איך לארגן תלמוד תורה, וכשמישהו מבקש דבר, צריך לשמוע אותו. ולכן היה קשה מאוד לקבוע מספר שעות ללמוד.

הזמן לי להיות יום אחד בכפר סבא, שם היה בית היולדות הקרוב ביותר ושם אמור היה להוולד הבן הבכור שלי בבית היולדות בכפר סבא, וכך הפנו אותנו מרמת השרון. הייתי שם בשעות שלפני הצהריים, ואני שומע שהלידה נדחתה לאחר הצהריים. שמעתי שבכפר סבא ישנה ישיבה שאפשר להתפלל שם מנחה. שאלתי איפה הישיבה לצעירים, הגעתי בסוף השיעור ואז אמר את השיעור על בבא בתרא, הרב שחיבר את הספר 'אילת השחר' הרב שטיינמן, הוא היה ראש הישיבה. התלמידים שמעו את השיעור. חיכיתי לסוף השיעור והוא אמר להם בסוף השיעור את הסיפור עם בנימין הצדיק בבא בתרא י"א ע"ב, והחשבונות שעשה הגר"א למה הוסיפו לו דווקא עשרים ושנים על שנותיו.

אחרי כן התפללתי מנחה ואחר התפילה נגשתי אליו ואמרתי לו שאני סובל מזה שלא יוצא לי ללמוד כמו שלמדתי בישיבה. הרבה זמן הולך לי לאבוד. הוא אמר לי: שהדבר המועיל ביותר זה ליצור הכרח... חברותא קבועה ושיעור קבוע, למצוא דבר שמכריח אותך לבוא בזמן. כך אמר הרב שטיינמן. שנה לאחר מכן נפתחה ישיבת השרון, והיה לי הכרח להכין שיעור ולתת שיעור. לפני כן הזמנתי גם קרוב משפחה שיבוא ללמוד איתי חברותא יום יום וכך למדנו בקביעות.

א"כ מה אנו רואים, זו העצה שאמר מורנו הרב שטיינמן. זה היסוד של ישיבות בין הזמנים שעושים תמריצים ומעוררים כל מיני סיבות שמעודדים לבוא. וכעת אנו כבר בסוף בין הזמנים. מחר בלילה כבר ער"ח ומתחיל הזמן. אז כמובן שישנו הכרח, לימוד בישיבה עם סדרים ומודעה שתולים עם סדרי הישיבה, סדר א', ב' וג'. אבל עיקר התועלת מן הלימוד היא, שלומדים לא רק שהמשגיח ידע שאני לומד, ההכרח אמנם מחייב ללמוד, אבל אדם צריך לייצר גם לימוד מרצונו.

מחכה לתשובה

כתב הגר"י אדלשטיין: הגאון רבי זלמן סורוצקין, הוא היה יו"ר מועצגדה"ת, יו"ר ועד הישיבות, יו"ר חינוך עצמאי. ר' יונה ארנטורי כשה' רב באופקים, שאל את הגר"ז אם לבטל את רשימה ג' בבחירות, המזרחי ביקשו ממנו שיבטל (ובתמורה יתמכו בבי"ס חינוה"ע). הרב סורוצקין אמה, אני יו"ר באגודת ישראל וגם יו"ר בחינוך העצמאי, ובמקרה שיש ניגוד אינטרסים בין המטרה הפוליטית לבין מטרת חינוך ילדי ישראל, אז יש כאלה מנהיגים שאולי יחשבו חיזוק אגודה עיקר, ואני מוותר על חיזוק אגודה לטובת החינוך, וכמובן שההבטחה תהי' בטוחה לנו, שתבצע ולא מרמים. ובאמת קיימו, ובאופקים ביטלו רשימה ג' לעיירה.

ויהי בעת ההיא, בין שנות תשי"ג-תשט"ו, גם ברמת השרון הי' סיפור בדיוק כזה [בגלל סיפוח המעברה לרמה"ש ושם 7000 נפש, ובי"ס אגודת ישראל], ושמואל ע. שהי' מנהל ביה"ס אמה, שהוא מוכרח לעשות זה כדי לקבל בנין לביה"ס והם הבטיחו לו [דהיינו ראשי רשימה ב'], ואז אמר ע. שהוא צריך לשאול את רבו הגר בכפ"ס הוא הרב שטינמן, אז אמרו המזרחי הם רוצים לנסוע יחד איתו כדי שרבו יסכים. ויהי בנסוע, וחצ. סגן ראש העיר, וכל אנשי ב' וג', וגם אני, ושוחחו עם הרב שטינמן, הוא אמר שיתחייבו בכתב בפני עו"ד או נוטריון, כדי שזה יהי' חייב עפ"י חוק, וזה התנאי לביטול רשימה ג', אז אמרו שאין להם סמכות אלא רק אם מרכז המפלגה יסכים. והם ביקשו מהגראי"ל שיכתוב בכתב את הנוסח של התנאי, והוא כתב "דעתי היא בענין...", ועד היום אני מחכה לתשובת ה"מרכז" של המזרחי...

המאור שבה מחזירו למוטב

כתב הגר"י אדלשטיין [י"ג ניסן תשע"ו]: פנה אלי בן אחותי הרה"ג ר' אברהם יצחק ג. שליט"א, שראה (או שמע) שאת סוגיית "תגרי לוד", לא יוכל להבין מי שאינו מהול. והתפלא מאוד איזה טעם יש לזה, ולמה דוקא סוגיא זו. והנה, שאלה גדולה היא, ופלאית, אך אחרי שראיתי את מקור המאמר התמוה, נראה בס"ד להסביר, כי באמת אם יאמר מי שהוא בתורת קביעות כלל כזה, אין שום הסבר, אבל לאחר שראיתי כתוב את מקור המאמר הנ"ל, והסיפור של המעשה שהי', אתי שפיר. וגופא דעובדא הכי הוה: האברכים המתנדבים ללמד גמרא לחילונים, נתקלו בבעיה, עם מדען כשרוני מאד, יהודי רוסי, שרצה מאד ללמוד גמרא, והיה מבין כל דבר ברמה גבוהה, רק הוא הסכים ללמוד רק בתנאי שלא יפריעו לו להמשיך לחיות עם אשתו הגריה, וגם שלא ידברו אותו לנסות להשפיע עליו לעשות ברית מילה. האברכים לא ידעו אם להסכים ללמוד אותו עם התנאים האלו, ואז שאלו את הגראי"ל, ואמר שיסכימו וילמדו, וכך התחילו אותו ללמוד בבא מציעא והוא הבין הכל כ"דג במים" עד שהגיעו לדף נ'. ולכאורה תמוה איך הסכים הגאון לשני התנאים, וללמדו תורה?

והנה, יש כאן ענין עמוק של בהירות הדעת, שהרי בפתיחה לאיכ"ר כתבו חז"ל: לפחות שיעסקו בתורה ואז המאור שבתורה יחזירם למוטב, והיה כל כך בטוח הגאון שסוף סוף יגיע איזה רגע שתתקיים ההשפעה של המאור שבתורה. אלא שאי אפשר לדעת מראש כמה דפי גמרא של אורות גדולים, יצטרכו בשביל להחזיר למוטב את העקשן, ולכן המתין הגאון, עד שיהי' לו סימן, כי הנה עכשיו כבר חזקה השפעת האור הגדול.

וכאשר בא המדען בלב נשבר, ובוכה על הצרה הגדולה, איך זה שהוא לא מבין את הסוגיא (אשר בעצם אצל מי שיש לו חוש וכשרון מתמטיקאי היא בכלל לא קשה), נעמד בפני שתי ברירות, או להשאר בלי להבין, או להפסיק את שתי העבירות, אז הוא בחר בטוב. נמצא שהסיבה הנכונה למה לא הבין העילוי את תגרי לוד היא משום שעדיין לא היה בלבו מאור שבתורה, ועכשיו כבר האיר.

מכתב ערב הבחירות חשון תשע"ד

לכ' ידידנו נאמן ביתנו וכו' שלום רב. קבלתי מכתבך בנידון הבחירות לרשויות המקומיות, ואיך היא דעתי בזה. הנה, כבר ידוע לך מנהגי שאינני מורה הוראות בענינים ציבוריים והנוגעים לכלל ישראל.

פשוט אצלי כביעתא בכותחא, שיש חיוב לעשות כפי שיורינו רבנו הגראי"ל [שליט"א] זצ"ל בעל "אילת השחר", בכל מקום ומקום וחלילה וחס לזלזל בו ובדבריו ח"ו, וסכנה גדולה יש לשאינם זהירים בזה ה"י. אחתום בברכת הצלחה לגר"ו לאוי"ט לך ולכל השומע דו"ש באה"ה.

בקשת מחילה בערב יוה"כ

במשנה ביומא פ"ה ע"ב איתא, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ"פ מכפר עד שירצה את חבירו וכן נפסק בשו"ע או"ח סי' תר"ו ועוד. תנן במשנה בב"ק צ"ב ע"א אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב אשת האיש, וכתוב בספרים שצריך לבקש מחילה מחבירו, ואף אם יודע שחבירו מחל לו יש ענין בעצם בקשת המחילה. וצ"ע אם הוא מעיקר הדין וההלכה, או מעלה והנהגה טובה? ורבנו נקט דלכא' דבר זה תלוי במחלוקת החפץ חיים והגר"ר ישראל סלנטר שנחלקו באדם שסיפר לשה"ר על חבירו ולא יצא מכך רעה לחבירו מחמת שלא התפרסם הענין וכדו' האם צריך לבקש מחילה מחבירו, או שבאופן זה לא צריך. החפץ חיים בספרו כלל ו' ה"ב כתב דבשומע לשה"ר והאמין בלבו באופן

האסור, תיקונו שיתחזק להוציא הדברים מלבו שלא להאמינם וכו', ובהגהות באר מים חיים הוסיף ואם סיפר אין לו תקנה עד שיפייס להנידון עבור זה כמו בשאר מספרי לה"ה. והג"ר ישראל סלנטר פליג ע"ז ודעתו שבאופן שלא נגרם נזק מהדברים א"צ לבקש מחילה, ורק באופן שהתבייש או הפסיד ממון או שאר נזקים שנגרמו לו צריך בקשת מחילה.

ומעתה לפ"ד הח"ח מסתבר שבקשת מחילה אף באופן שיודע שמוחל לו היא מעיקר הדין, ולהגרי" סלנטר אינה אלא הנהגה ומעלה טובה. (הג"ר יעקב אדלשטיין בס' בעקבי מנחת חינוך עמ' קצ"ח בשם רבנו הגראי"ל)

ביקור ברמת השרון

בכ"ד כסלו תשס"ו הגיע רבנו לביקור חיזוק ברמת השרון. להלן הדברים שנשא באירוע קבלת הפנים:

כתוב בגמ' שאדם הראשון גזר על כל המקומות היכן יהיה ישוב, וכל מקום שאדם הראשון בא וגזר שיהיה ישוב נהיה ישוב, ומקום שלא גזר עליו ישוב לא נתיישב. ולמה צריך את זה האם בלי שיגזור שיהיה ישוב לא יכול להיות ישוב. וכל מקום הוא גזר, וגם על רמת השרון הוא גזר, ומה צריך את זה? רק היות שבאדם הראשון היה כלול כל הנשמות של כל האנשים, וכשהוא חטא הוא גרם קלקול לכל המקומות, עכשיו כל מקום צריך תיקון, אז הוא גזר שיהיה ישוב. ואני רואה שברוך השם מקום כזה שלא ידוע כ"כ שיש כ"כ הרבה חרדים, בכל זאת יש חמשים וארבע בתי כנסיות, וזה רק מצד הגזירה של אדם הראשון, ולולי זאת לא היה. וברוך השם שיש ישוב, וחמשים וארבע בתי כנסיות זה דבר חשוב מאד, כל מקום לכל הפחות יש יהודים שהם שומרי שבת, מניחים תפילין, ועושים כל המצות. וברוך השם עיר כזאת שלא נחשבת כ"כ מהכי חרדים, בכל זאת יש ב"ה יהודים, וזה אדם הראשון גזר כי רצה שגם כאן יהי' ישוב, גם מכאן תצא תורה, גם כאן יהיה תנועה, גם כאן יעשו כל המצות.

הקב"ה יעזור שככה ימשיך ויתרבה עושי מצות, יתרבה יראת שמים עד שנוכה במהרה בימינו לגאולה האמיתית אמנ סלה.

עוד ביקר שם רבנו בישיב"ק "מי התורה" שהקים הרה"ג ר' שרגא פייבל גיברלטר זלל"ה [יד ימינו ונאמן ביתו של הגר"י זצ"ל] ואלו דבריו שם: כבר שמענו את החשיבות של כל הדברים מה שיש כאן, ממילא אין מה להוסיף, רק רצינו להוסיף דבר אחד מה שכל אחד אולי יודע. אתם יודעים שהקב"ה ברא את העולם רק בשביל התורה, כי בלי תורה איזה תכלית יש לבן אדם, שיהיה כאן בעולם הזה כמה שנים, יאכל וישתה, מה יש מזה? בשביל מה צריך את זה.

וכמו שאדם מבין שהקב"ה לא ברא את העולם בשביל הבעלי חיים בשביל הבהמות, כי מה יש להקב"ה מהבהמות? הרי הבהמות משרתים את האדם, אבל אם האדם הוא ג"כ כמוהם, הוא לא אחרת, ומתנהג לא משהו מיוחד, לא משהו רוחני, אז מה צריך את העולם? בשביל מה? הקב"ה ברא עולם כזה גדול, בשביל מה? כל אחד יודע שזה התכלית.

אומרים שיש בעולם היום שבע מיליארד אנשים, והגויים כולם בודאי אין מה לדבר, אין להם שום תכלית אחר, רק לאכול ולשתות, לגזול ולרצוח, זה הכל מה שיש להם. ומה יש עכשיו כלל ישראל, שיש בו חלק קטן מאד שמבין להתנהג כפי דרך התורה, ובשבילם נברא העולם, בשביל התורה, מה זה התורה, מה שמקיימים את התורה ומה שלומדים תורה.

וברוך השם מי שזוכה להיות מאלה, הוא המאושר, כל ילד, כל בחור, כל מי שלומד תורה עליו אפשר לומר שבשבילו קיים העולם, כי בלי זה בלי תורה, מה התכלית? הקב"ה ברא עולם סתם בשביל שאנשים יאכלו וישתו, בשביל זה צריך לברוא עולם כזה גדול, כדי שאנשים יאכלו וישתו, האם זה תכלית? הרי אין בזה שום תכלית, העיקר הוא התכלית של תורה.

ממילא כל מי שהוא לומד תורה, ומקבל על עצמו להמשיך ללמוד תורה, הוא המאושר ובשבילו נברא העולם. ואם ככה, צריך גם להתנהג בדרך ארץ בהנהגה שיעורר רגש של דרך ארץ. כי הגמ' אומרת ואהבת את ה' אלוךך שהקב"ה רוצה שיתנהגו באופן שיגרום שיהבו את הקב"ה. ואומרת הגמ' האידך זה, אם אדם מתנהג בסדר, אז כולם אומרים אשרי מי שלמד תורה, טוב לו למי שלמד תורה, כמה דרכיו יפים, כמה ישרים, וממילא יוצא קידוש ה', ואם ח"ו זה לא ככה, מה אומרים אוי למי שלומד תורה. ממילא בודאי שכל אחד יש לו אחריות, שצריך להתכונן להיות למופת, שכולם יראו שיש יראת שמים, יש תורה, שמתנהג כמו שצריך, הבן תורה מכבד את ההורים, מכבד אנשים מבוגרים, ובעיקר לומדי תורה, רבנים, יראי שמים, תלמידי חכמים, ובזה יש קידוש ה'.

ומקוים שכל הבחורים שנמצאים בישיבה מסתמא הולכים בדרך זה, ומקוים שיצמחו ויגדלו להיות אלה שיקדשו שם שמים, וכל הבריאה כולה כולם יגידו אשרי מי שלמד תורה. ועי"ז יזכו הם והוריהם וכל הרבנים בכל טוב ברוחניות ובגשמיות, ויהי' עד כדי כך, וימשיכו עד שיגיעו למצב של ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, ובא לציון גואל במהרה בימינו אמנ סלה.

ולאחר מכאן חילק רבנו את ספריו אילת השחר לבחורים המצטיינים שם.

דברי רבנו בהיכל הכולל שם

רבנו פתח בדבריו במהות ענין חג החנוכה ובגזירות היוונים. ואח"כ ביאר מה

שורש השם חנוכה, מלשון חינוך, אפילו שאינו דומה ממש חינוך אנשים למה שמחנכים את המזבח, מ"מ יש ענין שמזכיר שכל דבר צריך לעשות פעולות לחנך, וזה בא להראות לנו שהעיקר של בן אדם בנוי על חינוך.

הנה ראינו הפסוק אצל אברהם אבינו כתוב, הקב"ה אמר (בראשית י"ח, פסוק י"ט) כי יִדְעֲתִי לִמְעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנֵי וְאֶת בִּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לִמְעַן הִבִּיֵּא ה' עַל אֲבֹתָהֶם אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו. זאת אומרת הרי אברהם אבינו ידוע האידך שמסר נפשו כל החיים, הלך ממקום למקום, ואז כל העולם היה מלא עם עבודה זרה, אף אחד לא האמין בה', לא ידעו שיש הקב"ה, ידעו רק עבודה זרה, כל אחד ואחד. ואפילו אברהם אבינו עצמו כשהיה ילד אצל אבא שלו, מכרו שם את האלילים, את השיקוצים האלה מכרו, וכולם האמינו בזה, ובא אברהם אבינו ועשה מהפכה, הלך ממקום ממקום, ממדינה למדינה, וצעק שכל האלילים האלו הם כלום! ומה יש, הקב"ה שברא את כל הבריאה כולה.

ונתפרסם עד כדי כך שנמרוד היה המלך, וצוה לזרוק אותו לכבשן האש, וכבשן היה אש כזו גדולה שכתוב במדרש שהאנשים שרצו לזרוק אותו הם נשרפו, אלה שרצו להשליך אותו לכבשן הם נשרפו, מפני שהיה אש כזה גדול, רק אברהם אבינו היה לו ניסי נסים שהקב"ה הציל אותו שלא כדרך הטבע. אז לכאורה אברהם אבינו העיקר היה צריך להדגיש שהקב"ה אוהב אותו למה, כי הוא מסר נפשו להפיץ בכל העולם שיש רק רבנו של עולם, וכל האלילים, כל הגעשעש' הם כלום! בכל זאת מה הפסוק אומר "כי ידעתינו" זאת אומרת אני אוהב אותו, למה אשר יצוה את ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, זהו, משמע שזה שוקל יותר מהכל.

ובאמת רואים שבדור ההוא כתוב שאברהם אבינו גייר את האנשים ושרה גיירה את הנשים, יוצא שהיו אלפים ורבבות אנשים שהם גיירו, ומה קרה עם כל אלה, איפה הם נמצאים כל האנשים האלה, מי ההמשך שלהם? כלום! למה, כי הם לא ידעו את הסוד של חינוך. וגם לפני אברהם אבינו היו צדיקים, אבל לא הצליחו בחינוך, [ולא ידוע אם לא עסקו בחינוך כלל, או שלא עסקו בחינוך, עכ"פ לא הצליחו בחינוך], והדור אחרי זה לא הושפע מהגדלות שלהם. אברהם אבינו כתוב לכן הקב"ה אוהב אותו כי יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה', שהוא ידע את היסוד של חינוך, וזה היסוד של כלל ישראל.

בימינו לדאבונינו חלק גדול עזבו את החינוך של תורה, את החינוך של יראת שמים, לעשות משפט וצדקה, והלכו ללמוד דברים אחרים לגמרי. וזה כבר כמעט כולם רואים האידך שלא הצליחו בדרכם שלא דרך התורה, הדרך התורה שאברהם אבינו הנחיל לנו, אברהם אבינו בדור ההוא שהיה כ"כ הרבה אנשים, מה שאפשר לומר "פרימיטיביים" כמו שקוראים לזה היום, היו יודעים רק עבודה זרות ו"געשעשעס" וחוץ מזה כלום, ואברהם אבינו הצליח, וממנו יצאו יצחק ויעקב והשבטים, עד שאחרי זה היה יציאת מצרים וקבלו את התורה. שהביאה קיימת רק על תורה, הקב"ה לא ברא עולם בשביל שיהי' סתם אנשים כאלה שיאכלו וישתו ויישנו, ודי. האם זה התכלית, בשביל זה הקב"ה צריך לברוא עולם כזה גדול, בשביל מה, בשביל אנשים שמתנהגים כמו בהמות? אוכלים ושותים וזהו... האם בשביל זה הקב"ה ברא את העולם בשביל הבהמות? בשביל אנשים שהם ג"כ כמו בהמות?! רק הקב"ה ברא את העולם בשביל אנשים שילמדו תורה, וזה היה התכלית, אברהם אבינו באמת הוא חינוך עד כדי כך שיכול להגיע למצב הזה של מתן תורה. וזה רק תוצרת ותוצאות מהגדלות של אברהם אבינו, אלא אברהם אבינו היה מתנהג רק כמו שאר אנשים שהוא רק מקרב את האנשים האלה, ואחרי זה אין כלום, היה נשאר כמו שאר האנשים האלה, רבבות אנשים, שכולם לא נשאר מהם כלום, למה? כי הם לא ידעו את הסוד של חינוך כאברהם אבינו.

ממילא אנחנו צריכים לדעת קודם כל, כל אחד מכלל ישראל הקב"ה אוהב כל יהודי, אי אפשר לתאר מה שכתוב בפסוקים ובמדרשים האידך שכלל ישראל אוהב לפני הקב"ה, ועוד יותר אפשר לומר הילדים. כי הילדים הם אוהבים, כל ילד אוהב להקב"ה מאד! רק מה, כשהוא ילד הוא מאד אוהב, כי הוא עדיין לא חטא. אם רואים ילד קטן רואים איזה חן שיש על כל ילד יהודי, ממש כולו חן, מלא חן, אבל אחרי זה בא היצר הרע ומטמטם אותו, אז הוא כבר אחרת, לא רואים כבר את החן, אבל כולכם ילדים שאתם עדיין צעירים, יש בידכם אפשרות לקבל עול מלכות שמים, ללכת בדרך התורה, אז תהיו אוהבים מאד, והקב"ה ישמח בכם, אתם יכולים לשמח את ההורים שלכם, את הקב"ה, כי באפשרותכם לגדול טוב.

וכל הבריאה כולה תעמוד בזכותכם, יש מדרש שהקב"ה אמר מי ערב שכלל ישראל ישאה, ענו: הבנים שלנו, הילדים שלנו. וזה הילדים שאתם יכולים להיות ממש האהבה שיש להקב"ה אליכם אין לשער, ולכן אין לשער מה שתזכו אם תלכו בדרך הטוב שכל אחד ידע שהתכלית הוא תורה, התכלית יראת שמים, ובלי זה זה שום דבר, ובאמת יש הרבה שכבר הגיעו לידי מסקנא כזאת, אבל למעשה עדיין הם עושים מעשה זימרי... עדיין לא עושים כמו שצריך, אבל צריך ללכת בדרך זה. ותדעו לכם שהחינוך זה הדבר הראשון, זה נוגע גם להורים גם למורים וגם לילדים לדעת שהחינוך זה הדבר הראשון שעל זה בנוי כלל ישראל, וזה התכלית, בלי זה אי אפשר להגיע, בלי חינוך אי אפשר להגיע, וההכרח להשתדל לחנך את הילדים. אברהם אבינו למרות שלא היה לו מי שיחנך אותו, רק הוא בעצמו זכה, אבל לא כל אחד הוא בדרגה כזאת שיוכה כמו אברהם אבינו, אבל מה שהוא כן יכול להיות, שילך בדרך התורה לחנך את הילדים, כי ידעתינו אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות משפט וצדקה, ואז כל אדם יתורם וישיהיה מאושר והקב"ה ישמח בזה. והקב"ה יִצְפֶּה עי"ז שכלל ישראל יתרומם ויושפע שפע חכמה כמים לים מכסים, ובא לציון גואל במהרה בימינו אמנ סלה.

הלכות והליכות

המשך שיעורי הגרב"צ פלמן זצ"ל

כיסוי הפת משום בושתה אי הוי רק בפת

הנה נתבאר בדביקדוש מכסה את הפת מטעם בושת הפת, בזה שמקדים ברכת 'בורא פרי הגפן' לברכת 'המוציא' לפי שמדיני קדימה המוציא קודם. כדקיי"ל דבאין ברכותיהן שוות סדר הברכות הוא, ברכת 'המוציא' קודם לכל שאר המאכלים, 'בורא מיני מזונות' של ה' מיני דגן קודם ליין ושאר ברכת הנהנין, יין קודם לשאר פירות, בפה"ע קודם לבפה"א, בפה"א קודם לשהכל, וסימנ"ך מג"ע-א"ש.

ויל"ע בדין כיסוי הפת משום בושתה, אי חששו לזה רק בפת משום חשיבותיה, או בכל דבר שמסדר הברכות היא חשיבא טפי. דהנה בתוס' אנשי שם (על המשניות בברכות פ"ו מ"ד) הביא מהלכות קטנות (ח"ב סי' קנ"ה) בשם כתבי מהרא"י שכתב, כמו דרך אכילתם עפ"י הרפואה או עפ"י מנהג האכילה להקדים דבר לדבר, רשאי להקדים אפילו מה שאינו חביב תחלה, והא דחביב קודם היינו דוקא אם אין קפידא וסדר לאכול זה קודם לזה, ע"ש.

ולפ"ז אמר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל דמי שסדר האכילה אצלו שאוכל תחלה איזה דבר לשובע ואח"כ אוכל דבר שני לקינוח, אף אם המאכל שאוכל לשובע ברכתו 'שהכל' בגון בשר וכיו"ב, ולקינוח אוכל לפתן שברכתו בפה"ע או בפה"א, רשאי לברך תחלה 'שהכל', אחרי שכן הוא סדר האכילה. ומעתה יש לרון בגוונא שהבשר והלפת מונחים לפניו, ומקדים ברכת 'שהכל' על הבשר, האם צריך לכסות את הלפתן שברכתו בפה"ע משום בושת הברכה שמקדים ברכת שהכל לבפה"ע, כמו שצריך לכסות הפת בשעה שמקדש. ולא מצינו בפוסקים דין זה שצריך לכסות, וצ"ב הטעם.

ושמא דוקא בפת דחשיבא איכא לטעמא דבושת הפת, ולא בשאר פירות, וכעין שמצינו בשו"ע סי' קע"א ס"א דאסור לזרוק פת אפילו בגוונא שאין הפת נפסדת, דזלוול הוא לפת, אבל בשארי פירות שרי בכה"ג, ע"ש במ"ב סקט", וא"כ ה"נ לענין בושת הפת שמא יש לחלק ב"כ סי' תרע"ב שד"ק נמשכ"ז סק"א כתב, דבחנוכה בערב שבת, לכאורה נראה דיזמן תחילה ויסדר נר חנוכה בשמן ופתילות, ולא יזמין עדיין השרגות עם הנרות על השולחן לנר שבת, ד"ל וכל שאין שניהם לפניו לא אמרינן תדיר קודם, וגם דלא ליהוי ככיסופא לנר שבת, על כן טוב לעשות כן, ע"ש. ומשמע דנקט שולחן ענין כסופא אף בשאר דברים, מיהו דבריו הם דברי חידוש, ודלא נהגו כן.]

וביחי' אדם' (כלל נ"ז סעי' י') כתב, דכשמקדש בשבת בשחרית ואוכל אחריי מיני מזונות, יכסה המזונות גם כן, שהרי 'בורא מיני מזונות' קודם לבפה"ג, ע"ש. ולפמ"ש" יש לעיין, דשמא רק בפת החמירו לחוש לבושתו. מיהו יש לומר, דמזונות כיון דאי קבע סעודה עלייהו מברך 'המוציא', אפשר דחמירו ודינם כפת לענין זה. ותו דסתם מזונות דידן הוי ספק פת. ואולם אפשר עוד, דאף אם אוכל 'קוגל' שהוא דבר מבושל ולא שייך בו קביעות סעודה, נמי יש לומר דיכסוהו בשעת הקידוש, ומשום ד'ברכת מזונות' יש לומר דחשיבא טפי משאר פירות, ושייך בו בזה טעמא דבושת במה שמקדים לברך בפה"ג קודם, ולפי"ז יש לדון כשאוכל אורז אחר ברכת בפה"ג על הבדלה, והאם כיון שברכתו מזונות נמי יכסהו, וצ"ע. ואולם יש לחלק בענין אחר, דדוקא גבי קידוש והבדלה שחפץ לאכול מיד אחר ההבדלה, צריך לכסות הפת שלפניו, ולא בעלמא, משום דהתם הרי הוא חפץ לאכול מיד לפת, רק חובת קידוש או הבדלה מעכבתו, ולכן יש בזה משום בושת הפת, אבל היכא שעתה לפי סדר אכילתו אינו חפץ עדיין לאכול את הלפתן שברכתו בפה"ע דאין זה מסדר האכילה אצלו, שהרי הדרך לאכול לבסוף הסעודה, ורק אחר שיאכל הבשר וישיב לבו אזי יאכל הלפתן לשם קינוח, בכה"ג לא שייך טעמא דבושת הפת והברכה שלאחריה, ולכן אין צריך לכסותו אפי' שניהם על השולחן.

מיהו העיר חכ"א, דלפי"ז מי ששותה מים קודם הסעודה, כדי לפטור ממנו ששותה בתוך הסעודה, כמש"כ השו"ע בס"י קע"ד ס"ז דהרוצה להסתלק מן הספק אם יש לברך על המים בתוך הסעודה או לא, ישתה קודם הסעודה, ע"ש, בזה כיון שבאמת חפץ לסעוד עתה בפת, ורק כדי לצאת הספק אם מברכים באמצע הסעודה או לא עושה כן, ומברך ומכוין על מה שישתה בסעודה. לכאורה יצטרך לכסות הפת בשעה שמברך על המים, ועי'.

אכל סעודה בשבת ונתכוין שלא לצאת בה ושכח רצה
מעשה באחד שהתפלל ותיקין בשבת קודש, והוונת לסעודת שבת שתהיה אחר כמה שעות, ולכן עשה מיד אחר התפילה קידוש ואכל פת, אמנם אינו רוצה לצאת יד"ח סעודת שבת בסעודה זו כיון דסעודת שבת של יום היא עיקר כבוד שבת, ואין זה מכבוד שבת לאכול רק חלה בלבד, ולכן 'מכוין'

שאינו רוצה לצאת בסעודה זו יד"ח סעודת שבת. אולם לבסוף כשברך ברהמ"ז שכח רצה, ונסתפק אם צריך לחזור, ד"ל דסעודה זו איננה בכלל סעודת שבת ואין צריך לחזור רצה. והנה בשו"ע (סי' תע"ה סעי' ד') כתב דאם אכל מצה בלא כוונה יצא יד"ח, ואף דקיי"ל דמצוות צריכות כוונה מ"מ במידי דאכילה אין צריך כוונה, אמנם המשנה ברורה (סקל"ו) כתב דאם אומר בפירוש שמכוין שלא לצאת אפשר דגרע, וה"נ אפשר דגרע ולא יצא יד"ח סעודת שבת. **אולם הגרא"ל שטיינמן זצ"ל** אמר דאפשר דבסעודת שבת לא שייך לכוון שלא לצאת יד"ח סעודת שבת, דענין סעודת שבת הוא העונג שבת שבה, (והאכילה הוא רק היכא תימצוי לעונג, ומה"ש שרי להתענות בשבת תענית חלום), וכאן סוף סוף היה לו עונג שבת. וכע"ז כתב הבית הלוי (עה"ת פרשת תרומה) דבשבת אף אם יכוון באכילתו לשם תענוג ולא לשם מצוה, מקיים בזה מצות סעודת שבת כיון שעיקרו הוא העונג, אלא דבניד"ד דאיכא כוונה הופכית אפשר דגרע טפי, וצ"ע.

בדין מקדש בשחרית לאכול פת כיסנין האם צריך שתי שלימות ללחם משנה

בקיצור שולחן ערוך (סי' ע"ז סעי' י"ז) כתב, המקדש ביום בשחרית קודם הסעודה הקבועה, ואוכל פת הבאה בכיסנין, צריך לקחת שני שלמים.

והנה לכאורה אם בפת כיסנין אינו יוצא ידי חובת סעודת שבת ויו"ט, אינו צריך בזה לחי"מ, כיון שדין לחם משנה נאמר רק בסעודות שבת ויו"ט. וצריך לומר שטעמו משום דאין אנו בקיאין מהו פת הבאה בכיסנין, דיש בזה כמה דעות, וסתם מזונות דידן הוי ספק פת וכמו שכתבו הפוסקים [עי' בבה"ל (סי' קס"ח סעי' ח' ד"ה טעונים), שכתב דמה"ט שמוכל מזונות בתוך הסעודה לא יברך עליהם משום דספק פת הוא, ועי' בבב"מ"ל (סי' קע"ו ד"ה ברך) שכתב דמי שמקדש בשבת בשחרית ואוכל מזונות, ואחר זה חפץ לסעוד סעודת שבת, לא יברך על המחיה על המזונות, דשמא הוי פת וברכת המזון שלבסוף פוטרם, וגם אם הוא מזונות ולא פת, מ"מ בדיעבד אם בידך עליה ברכת המזון יצא, ולכן מספק כיווין בברהמ"ז לפטור את המזונות שאכל קודם הסעודה], וכיון שיש צד שמקיים בפת הבאה בכיסנין את סעודת שבת ויו"ט, צריך לח"מ מספק.

עוד יש לבאר בסכרת הקיצור שו"ע שצריך לחם משנה בפת הבאה בכיסנין, דהרי יש שיתות שאף בפת הבאה בכיסנין ממש (שודאי אין לה דין פת) יוצאים ידי חובת סעודת שבת, ועי' בספר קהילות עיקב (ברכות סי' כ"ה) במה שהאריך בזה, ולשיטתם ודאי דבעי לחי"מ, וא"כ יש כאן ספק ספיקא להחמיר, שמא המזונות שאוכל דין פת יש להם ובעי לחי"מ, ועוד ספק דשמא יוצאים בסעודת שבת גם בפת הבאה בכיסנין ובעי לחי"מ, (עי' במה שכתבנו בזה לעיל בס"י ל"ד אות ט'), ולפיכך החמיר לקחת לח"מ.

ומהגרא"ל שטיינמן זצ"ל שמעתי דידן לחם משנה תלוי רק בשם 'פת' ולא במידי דיוצאים בו יד"ח סעודת שבת, לפי דלח"מ הוא זכר לנס המן, ומן 'לחם' מיקרי [דאף שהיה בו כל הטעמים מ"מ אית ביה חשיבות פת שאכלוה לשובע], ולפיכך תיקנו חז"ל שלפ"ת בעינן לחם משנה זכר לנס דירידת המן שירד לחם משנה של פת, ולכן בניד"ד בפת הבאה בכיסנין לצד שאין לו דין פת אז אף אם יוצאים בו יד"ח סעודה אין צריך לחם משנה, ולפיכך לית ביה ספק ספיקא להחמיר. והביא לזה כמה ראיות, א' מהא דפסק הרמ"א (סי' רצ"א סעי' ד') דמי שסועד הרבה פעמים בשבת צריך לכל סעודה שתי ככרות, ומבואר דאף שכבר יצא יד"ח סעודת שבת מ"מ בעי לחי"מ, ואם דין לח"מ תלוי במידי דיוצאים בו חובת סעודה, א"כ במה שאוכל עתה דמי לאוכל ירקות דלח"מ, [ורדוקח לומר דכיון דהוי סוג דבר שיוצאים בו יד"ח סעודת שבת כל בעי לחם משנה אף שכבר יצא יד"ח סעודת שבת], ב' דהנה המחבר (סי' רצ"א סעי' ה') הביא ד"א דסעודה שלישית יוצאים אף בפירות, וזה פשוט דאין צריך ליקח ב' פירות שלמות מדין לח"מ, ופת הבאה בכיסנין לא גרע מפירות שיוצאים בו יד"ח סעודה, א"כ חזינו דידן לחם משנה לא מחילי במידי דיוצאים יד"ח חובת סעודת שבת כי בשם פת. וכן מנהג העולם שאין מקפידים בלח"מ בפת כיסנין, ורק בפת ממש מברכים על לח"מ. נא"ה אמנם הגרשז"א החמיר לעצמו לקחת לחם משנה גם במזונות.

קטן שהגדיל בכניסת היום או ביציאת היום

קטן שנעשה בר מצוה ביום הכיפורים, נקטו האחרונים דאינו חייב מדאורייתא בתוספת קודם יוה"כ כיון דעיינין קטן הוא, אולם כשנעשה בר מצוה במוצאי יום הכפורים הסתפק ה'מנחת חינוך' (מצוה שיי"ג סק"י"ז) אם חייב הוא בתוספת יוה"כ לאחריו מה"ת, אי נימא כיון דחייב בכל המצוות אי"כ חייב הוא בתוספת זה, או דילמא דהתורה לא חייבה התוספת אלא אם הוא חייב בעיקר, אבל אם בעיקר לא היה חייב כלל לא שייך בתוספת שצריך להוסיף על הקודש כיון דבקודש

עצמו לא היה חייב לא שייך התוספת, וצ"ע. אולם בשו"ת חתם סופר (אור"ח סי' עכ"ב) נקט בפשיטות דאין עליו חיוב תוספת מדאורייתא, דמכיון שבניצומו של יום ודאי פטור מן התורה, ממילא פטור אף מן התוספת, דכיון שלא חייב לנהוג קודש ביום כיפור, אין לו שייכות להוסיף דאין תוספת בלא עיקר, וככתב דאינו רומה לחולה שהבריא במוצאי יוה"כ דודאי חייב בתוספת, משום שלגבי חולה היום הוא קודש אצלו ולא פקע קדושתו מיניה, רק שהותר לו עשית מלאכה לצורך פיקוח נפש, משא"כ גבי קטן שלא היה נהוג בו קודש והתורה אין כאן תוספת דאורייתא. ולפי"ז יוצא דקטן שהגדיל במוצאי שבת ויוה"כ אין עליו חיוב בהבדלה מה"ת (אלא רק נשאר לו החיוב מרובנן שהיה חייב בעודו קטן) משום שלא שייך להבדיל על יום שלא היה קודש אצלו.

אולם הגרא"ל שטיינמן זצ"ל אמר דאין זה מוכרח, דאפשר דחובת הבדלה אינו רק משום שהיה מצווה בשביבת שבת זו, אלא על המציאות דהבדלה בין קודש לחול, ולכן אף שבשבת הוא היה קטן ולא היה מחויב בדיני שבת מדאורייתא מ"מ כיון שבמוצ"ש הוא גדול הרי הוא מחויב בהבדלה. ונידון זה נפק"מ למעשה לענין אם קטן שהגדיל במוצ"ש יכול להבדיל ולהוציא גדול. והנה דעת הרמב"ם דחובת ההבדלה גילף מ'זכור את יום השבת לקדשו' כלומר זכרהו זכירת שבת וקידוש בכניסתו וביציאתו, והיינו דהבדלה היא חלק ממצות השבת, אפשר דבניד"ד שכיום השבת לא היה בר חיובא א"כ הוא מופקע מזכירתו ביציאתו. אלא דיש לדון אם חובת ההבדלה נמשך מחמת קדושת השבת וחובת שמירתה שמירת השבת רק עיקר מצווה מחמת שהיה הקהל הבדיל את השבת יותר משאר ימי השבוע, וגם לקטן יום השבת הוא יום קדוש [ושאני מגרן] וא"כ שפיר חל עליו עתה חיוב מה"ת לקדשו, וכי במה שלא זכרהו בכניסתו גירע ממנו שאף לא יזכרהו ביציאתו. אולם לשיטות דסברי דחובת הבדלה הוי דין עצמי, שצריך להבדיל בין יום השביעי לששת ימי המעשה, ולא שייכא לעיקר חיובי שבת, מסתבר טפי דקטן שהגדיל מחויב מדינא להבדיל, שהרי סו"ס יום זה מובדל משאר ימי השבוע, ושפיר חל עליו חובת ההבדלה.

ולמעשה, הובא בשם הגרא"ל שטיינמן זצ"ל דאף לדעת החת"ס דקטן שהגדיל במוצ"ש אינו חייב בדין תוספת מה"ת, מ"מ אפשר דבהבדלה חייב מה"ת, לפי דחובת הבדלה אינו משום שהיה מצווה בשביבתו זו, אלא הוא על המציאות דהבדלה בין קודש לחול. אולם הגרי"פ פערלא זצ"ל בביאורו לספר המצוות לרס"ג (סוף עשה ל"ג) כתב דהמחלל שבת פטור מקידוש והבדלה, לפי שעיקרם הוא ברכה על השבייתה, ואם לא שבת מאי שייכות לברכה זו. והוכיח מהא דהגאונים לא מנו קידוש והבדלה במנין המצוות, והיינו לפי שהם ברכת המצוות למצות שבייתה וכשם שברכת התורה אינה נמנית כמצוה בפ"ע כן נמי קידוש והבדלה אינה נמנית בפני עצמו, ע"ש. ולדבריו יובן הא דאיאת בשבת (דף פ"ח ע"ב) אמר ריב"ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפי הקב"ה ריבונו של עולם מה לילדו אשה בינינו, אמר להם לקבל תורה בא, אמרו לו וכו', אמר לו הקב"ה למשה החזיר להם תשובה וכו', אמר לפניו ריבונו של עולם תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה וכו', שוב מה כתיב בה 'זכור את יום השבת לקדשו' כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכים שבות וכו', מיד הורו לו וכו'. נא"ה וראה בהליכות שלמה תפלה שהגרשז"א כתב במכתב שראוי שקטן על גישה הבדלה להוציא להחמיר גדול במוצ"ש]

ותמוה, מה הוכיח להם משה מהאמור בקרא 'זכור את יום השבת לקדשו' והלא לא נאמר בזה דין שבייתה ממלאכה אלא דין זכירה המלמד על מצוות קידוש היום או זכירת יום השבת בשאר ימי השבוע, ומה ענין זה לשבייתה ממלאכה. ולהג"ל דמצות קידוש היום הוא מחמת הדין שבייתה ממלאכה, א"ש דמיינו מהא דהמלאכים לא שייכי בעיקר השבת שהרי אינם עושים מלאכה. ומהאי טעמא יש שהתירו לנסוע במוצ"ש עם נהג שאינו שומר שבת, אף שקרוב לודאי דלא עשה הבדלה ולא אמר ברוך המבדיל, וא"כ לכאו' הרי מכשילו בעשיית מלאכה קודם הבדלה, משום דכיון שלא שמר שבת ולא נהג בקדושת השבת לא שייך אצלו הבדלה דעל מה יבדיל על החולל שבת שלו. ולפי"ז בניד"ד כיון שבשבת לא היה מחויב בשבייתה מה"ת שהרי קטן היה, א"כ אף במוצ"ש לא חייל עליו חובת הבדלה מדינא ואינו יכול להבדיל בשביל שאר גדולים. [מיהו לולי דבריו מסתבר דד"ז שייכא רק לענין 'איסור מלאכה' קודם הבדלה, שהאיסור הוא לא לעשות מלאכה ראשונה אחר השבת קודם הבדלה, וכיון שלא שמר שבת אין בו איסור משום במוצ"ש אבל חובת הבדלה על יום השבת ודאי שיש בו, (דהא אחר שאמר ברוך המבדיל והותר במלאכות עדיין יש בו חובת הבדלה), דסו"ס גם לגביו הוא יום השבת (כמו שנתבאר לעיל). ולכן בניד"ד שפיר מחויב בהבדלה מעיקר דינא ויכול להבדיל ולהוציא שאר גדולים].

להערות והוספות על הנכתב בגליון נא לפנות למייל **okmail.co.il0527680034** או בפקס **0722164414** ולציינ עבור מערכת כאיל תערוג ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות.
בהיפוש יש להקיש כאיל תערוג.

כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הגמונוחשבת 24 שעות ביממה, בחיוג לטל' **037630585** שלווחה **198**

הגליון מוקדש לעלוי נשמת:
מו"ר רבי יעקב בן הרב צבי
יהודה זצוקללה"ה

גליון קנ"ט, פ' משפטים
כ"ה שבט ה'תשע"ה
רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זצוקללה"ה

בשורה טובה תדשן עצם

סט ג' כרכים מתורת מרן
זצוק"ל

חיי אלהים !!

כלה קיץ עבר קציר, מאז זעקת ה'גיוואלד' האיומה שקרעה כל לב, ונחרטה על גבי גליון המאה ועשרים של 'גאון יעקב' ע"י מרן זצוק"ל שכתבה בדם ליבו. כשנה עברה מאז עמד מיכאל שר הגדול להקריב נשמותיהן של צדיקים וכבשים של אש על מזבח הייסורים בנתניה, ומאז ההדרן על מסכת מכות וייסורין שהחלו בכ"ז שבט ונסתיימו בכ"ז שבט, מיום ליום. כשנה עברה מאז שרבי עקיב"א היה מצחק ומשאיר את חבריו בוכים על החורבות.

ולאחר הגזירה, גזירת 'דא רזא דגלגולא' [כפי שכתב במכתבו האחרון לגליון גאון יעקב] ובעוד שוועת ה'גיוואלד'! מהדהדת, נערכו בדמע הגליונות הבאים, גליון רודף גליון ללא מרן זצוק"ל שיעיר ויאיר, יתקן, יבקר ויציע, יכתוב ויוסף, כמנהגו בקודש. ודווקא משום כך ראינו לנו זכות כבירה וחובה קדושה להמשיך ולהפיץ את דברי תורתו, וכמאמר רבותנו ז"ל - "אין עושין נפשות לצדיקים, דבריהם הן הן זכרונם".

והנה ברוך השם באים אנו לברך על המוגמר, 'שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה', על שלושת הכרכים של הספר 'גאון יעקב' - אוצר ייחודי מפעים על סדר הפרשיות והמועדים מסיחותיו, שיעוריו ודרשותיו כפי שמסר לאורך השנים מרן רבינו הגאון הגדול אוהבם ואהובם של ישראל. למעלה מ-1500 עמודים מלאים וגדושים, תורה מפוארה בכלי מפואר ברוב פאר והדר, בעריכה חדשה.

לספר הוספנו שיחות חדשות שטרם ראו אור עולם, וכן השיחות שיצאו בשנה האחרונה

ועוד מדורים ייחודיים בעניני השקפה, חינוך, שלום בית, דרכי הלימוד, הספדים שנאמרו על מרן זצוק"ל ועוד כהנה וכהנה. טנא מלא כל טוב והמקיף ביותר מתורת מרן זצוק"ל בעניני מוסר ואגדה.

שלושת הכרכים המהודרים של הספר קיבלו את ליווי וברכתו של מו"ר הג"ר מרדכי שמואל אדלשטיין שליט"א, ממשיך דרכו של מו"ר זצוק"ל ורבה של נאות יוסף, עד שפנים חדשות באו לכאן, חיבור מקיף ואדיר של רוב תורתו המוסרית.

הסט - ג' כרכים יצא במהדורה מוגבלת לרגל יום השנה לפטירת מרן זצוק"ל ובמחיר חסר תקדים לזיכוי הרכים, בשבוע הארצייתי בלבד.

ובני דוד כהנים

לימוד השקפה טהורה
מתוך הספר החדש 'גאון יעקב' ג'
כרכים

ובניהו בן-יהודה והקרתי והפלתי ובני
דוד פהנים קיי (שמואל-ב, ח, יח)

כתוב בפסוק "ובני דוד כהנים היו" - מה זה 'כהנים היו'? כתוב בגמרא^א שהיו עוסקים ומלמדים תורה ולכן היו קדושים כמו כהנים. ולכן אתם כולכם שעוסקים בתורה כמו הכהנים של הדור הזה. ובדורינו שאין כהנים לעבוד בבית המקדש אבל מי שהוא קשור לשיבות ולכוללים הם בבחינת כהנים. כמו כן כתוב 'בנים אתם לה' אלקיכם' ולכן ההתנהגות של בני תורה צריכה להיות לא כמו סתם בני אדם.

ההסתכלות על בן תורה כעל אדם עליון יותר

יש לפעמים אדם שנוקט במידת הענווה, הוא ענו ואומר 'מי אני', 'אני שום דבר לא', אכן [לעצמו כך צריך לומר] אבל בציבור מסתכלים על בני התורה כמו דוגמא של אדם עליון יותר, כך חושבים בציבור. בטבע של כל אחד מישראל עמוק עמוק בפנים הם מכבדים אדם שקרוב לקב"ה. ולכן בני התורה 'סובלים' מכך יותר, כמו משל הוילון שהוא לבן לגמרי אז ממילא נקודה קטנה של לכלוך נראית עליו בבירור, אבל כשהוילון אפור לא מרגישים בכך. לכן חשוב שבני התורה יהיו ניכרים בצניעות ההנהגה שלהם.

יש הטועים וחושבים שהיות ואדם מתחתן עם אשה, ו'אשתו כגופו'^ב, וכשם שאני לא מקפיד אם היד שלי מתעייפת מדי, כך הוא חושב שהאשה לא צריכה להקפיד. אכן לאשה גם צריך לומר שלא להקפיד אבל הבעל צריך לדעת שיש לתת כבוד לאשה יותר מאשר לאנשים זרים.

מעשה בבעל חסד ששכח להתחסד עם בני ביתו

הביא פעם ר"מ בישיבה דוגמא קיצונית לכך, שהיה אדם אחד בעל חסד גדול שהשתדל לעזור לכל אחד עד כדי כך שהיה רואה זקן אחד נכנס לאוטובוס, מיד היה מפנה לו את המקום, רואה זקן או זקנה הולכים עם סל כבד, היה תופס את הסל 'אולי את צריכה עזרה' ועוזר לה לסחוב את הסל. היה לו טבע טוב והיה בעל חסד ואוהב לעזור לאנשים.

פעם אחת, רץ מהר בדרך לאיזה עניין, והוא רואה מולו אשה שהולכת לאט ובקושי ומחזיקה סל כבד מאוד. רץ אחריה לעזור לה לסחוב את הסל, וכשהתקרב ראה שזו אישתו... אמר לה. אה... חשבתי ש... אז אם את כבר הולכת הביתה יש גם שקית ששכחתי להביא הביתה, הביאי גם את השקית הזו. צריך לזכור שמה שכתוב 'אשתו כגופו' זה למעליותא, לא לגריעותא.

^א שיחה שנאמרה במוצש"ק אמור תשס"ז
^ב מדרים ס"ב ע"א
^ג יבמות ס"ב ע"ב, סנהדרין ע"ו ע"א

הזרמים שניסו לקלקל את צעירי הצאן

החזו"א סיפר שכשהיה בחור צעיר, בעיירה שלו התחילה להתפשט ההשפעה של השיטות שסחפו הרבה מן הנוער, היו שני זרמים חזקים שקלקלו המוני צעירים; זרם אחד של הציונות ששיטתו הייתה להחליף את התורה שלנו, והגם שהיו כאלה שלא אמרו בפירוש שרוצים לעקור את התורה, אבל רצו לעשות עיקר מעניין ארץ ישראל. והרחניות שבבניין ארץ ישראל פוטרות ממצוות אחרות. דבר זה סחף הרבה אנשים והיו גם באותה תקופה רבנים רבים שהצטרפו לשיטה.

רבנים שראו יותר למרחוק החזירו בעניין ההתחברות בדבר זה עם מחללי שבתות ואוכלי נבלות אפילו כשישנה מטרה משותפת של קניית קרקע בארץ ישראל, או טיפול בהשתדלות אצל ממשלות אומות העולם לתת ליהודים שלטון בארץ ישראל. לשם זה היו מתחברים עם הרבה זרמים שהיו ממש כופרים ופושעים וזה היה מסוכן מאוד. בד"כ רוב אלה שהיו צדיקים ותמימים וחשבו שיש בזה מצווה, רובם בניהם ונכדיהם יצאו לתרבות רעה, כי ההתחברות למקולקלים ונתינת כבוד לרשעים היא מסוכנת.

היה עוד זרם של 'תיקן עולם' על ידי שיטה שהתפשטה אז בין הגויים שנקראת סוציאליזם, קומוניזם, מרקסיזם. והיות שיש הרבה אי-צדק בעולם, ויש צורך לתקן את העולם, ויש עשירים שמעבידים בפרך את העניים שעובדים קשה מאוד, יש צורך לסדר שלטון שיהיה שווה לכולם. יש צורך לכוון שלטון מסוג אחר ואז יהיה שוויון, חשבו אז שזה יהיה אחרית הימים וממילא צריך להתאחד. הפועלים של כל אומות העולם, כל הארצות, יהודיים וגויים וזה סחף הרבה מאוד אנשים.

ויכוחים הם ביזבז זמן על חשבון הלימוד

החזו"א סיפר שבזמנו היו בעירו ויכוחים. הגיעו לבית המדרש והיו מתווכחים ביניהם כמה צודקים אלה ואלה. החזו"א אמר שהוא ואחיו החליטו שאינם משתתפים בוויכוחים, הרי חבל על הזמן, שאלה שמושכים לדרך ההיא בין כה מקולקלים ואנו לא נתקן אותם ולא נוכיח להם דבר, לכן הכי טוב זה לעסוק בתורה.

היו שם בחורים בעיירה שעסקו בתורה ולא התווכחו וכולם יצאו צדיקים וגדולי תורה. ואלה שבזבזו זמן בוויכוחים, בינתיים לא למדו תורה וממילא ילדיהם כבר לא היו בני תורה ונהפכו למקולקלים. לכן אין טעם להתווכח, אנו עושים את שלנו ועוסקים בתורה, ולא מתפקידנו להתווכח.

יש לעזור לאלה הרעבים לדבר השם

מה שכן, ישנם רבים שמבקשים שיקרבו אותם, אז ודאי שצריך לעזור להם, אם אנשים טובעים בים או רעבים ללחם, רעבים לדבר השם – יש צימאון

רב בדורנו, אז ודאי שצריך לעזור להם. אבל אלה שלוחמים נגד הפצת התורה בעם ישראל ונגד הדעות הנכונות, איתם אין טעם להתווכח. אנו מקבלים בסבר פנים יפות כל אחד ואחד.

היו אנשים בעם ישראל שחשבו שלהלכה, ה' באייר זה יום חג. למעשה, אלו שיודעים לפסוק הלכות, המומחים רובם פסקו שזה לא יום חג ולא מצאנו מעולם שמיעוט יכול להחליט על כלל ישראל שיהיה חג. אחד אמר לי ביום העצמאות 'חג שמח', אמרתי לו 'עצמאות שמח' – אם אתה שמח, תהיה שמח אבל זה לא חג.

יהודים רבים נהרגו בגלל עקשנות של מנהיג המדינה

ואנשים מקשרים בין הדברים ואומרים שאם אדם חושב שזה לא חג כאילו שלא אכפת לו מעם ישראל. אבל מי שבאמת לא אכפת לו הוא זה שלא אכפת לו שהרבה יהודים ינהרגו. יש סיפורים רבים על אחד ממייסדי המדינה שבשביל הכבוד שלו שלח הרבה יהודים להריגה, הוא עשה נזקים רבים בשביל הכבוד שלו והעקשנות שלו, הרבה חיילים נהרגו לחינם.

אלה שבאמת אוהבים את עם ישראל חשוב להם שלא יהרג אף אחד מישראל. אלה שאוהבים את עם ישראל יודעים שמי שנהרג על קידוש השם הוא קדוש משום שהוא יהודי. ואם היו שואלים את כל הקדושים שנהרגו בידי גויים, אלה שבחיייהם לא שמרו שבתות, הם ודאי יאמרו לאנשי הצבא תשמרו שבת ותלמדו תורה לא כמו שאנו עשינו.

ספורטאי מינכן יודעים היום מה חשוב באמת

היו פעם ספורטאים שהלכו לאולימפיאדה במינכן גרמניה, היה זה בראש השנה ואמרו שזה כבוד לעם ישראל שיש לישראל ספורטאים שיכולים לשחק בכדורגל, בבוקס או בטניס ולכן צריך לשלוח אותם לגרמניה, ובמקום ללכת לבית הכנסת שיחקו בראש השנה. הגיע מחבל ערבי והרג אחד עשר ספורטאים.

אם היו שואלים את הספורטאים ודאי היו אומרים שכשהרגו אותנו ודאי נזכרנו שאנחנו יהודים, ונשמעם ודאי יצאה בקרועה. הם ודאי היו אומרים לא לעשות מה שהם עשו, זו ודאי הייתה צריכה להיות הצוואה שלהם.

אין סיבה לריקודים עקב החלפת שלטון

בבני ברק היה פעם חכם אחד קראו לו הרב יוסף אברהם וולף, המייסד של סמינר וולף. הוא אמר פעם בשיחה שיש כמה תאריכים; א' אייר, ב' אייר, ג' אייר, ד' אייר, ה' אייר, ו' אייר וכו' אז לפי ההשקפה הנכונה כל הימים שווים. אבל יש כאלה שעושים ריקודים באותו היום, וכי מה הסיבה לרקוד באותו היום, מה קרה אז? התחלף השלטון. במקום שלטון טורקי שהיה קודם לכן, אח"כ בא שלטון אנגלי ואח"כ נהיה שלטון יהודי.

אך אין זו התממשות הפסוק 'השיבה שופטין כבראשונה', אם כן, השלטון התחלף, אבל מי יודע

מתי נהרגים יותר יהודים, כשהאנגלים שולטים או כשהיהודים שולטים בארץ ישראל. הרי כל נפש מישראל זה עולם מלא, ואם יש איבוד נפשות מעם ישראל זהו חשבון קשה מאוד, מי יודע אם היה כ"כ כדאי לעשות עצמאות בכלל. אבל אין זו השאלה שלנו, כי אנחנו לא מנהלים את העולם. את העצמאות נתן הקב"ה.

שלטון של ערב רב בארץ ישראל

הדברים כתובים. הכל מחושב, מי ישלטו בארץ ישראל. הגר"א כתב שבאחרית הימים יהיה שלטון של ערב רב בארץ ישראל, יהודים מקולקלים ישלטו כאן. זה ודאי מן השמיים, כך סיבכו ואחנו לא יודעים בדיוק את הסיבה. אין הדבר תלוי בנו מי ישלטו בארץ וכמה זמן ישלוט השלטון הזה, מלחמות ביד השם, הוא הקובע מתי תהיה מלחמה ומתי תפסק המלחמה זה לא נתון כלל לבחירה של בן אדם.

שמעתי שכיום העצמאות ביום ה' באייר יש כאלה שלובשים שק ואפר ועושים תענית. אין הלכה כזו, לא גזרו תענית חדשה של ה' אייר. פעם רצו לגזור תענית מיוחדת על השואה והחזו"א אמר שבשביל לגזור תענית חדשה צריכים את אנשי כנה"ג. אפילו על השואה החזו"א התנגד.

ובכל זאת אם יש אנשים שרוצים לעשות אשכבה לנפטרים יש את יום עשרה בטבת, יום זכרון לכל קדושי השואה. לכן ה' באייר אינו תענית ולא יום שמחה. אבל מכיון שיש אנשים שאצלם זה כ"כ מושרש והם סומכים על מישהו שחשב שלהלכה זה באמת נכון שצריך לעשות יום חגיגי כזה, אנו אומרים על זה שמי שטועה טועה, ואנו יודעים שמי שפסק כך זו טעות כי אנו יודעים בדיוק מי פוסק הלכות.

שיאמרו עליו הבריות. אשרי זה שלמד תורה

כשם שהתורה אומרת לכהנים 'קדושים תהיו' ומזהירה את הכהנים באזהרה מיוחדת, אז כך אלו שלומדים תורה צריכים להזהר במיוחד בהנהגה בתוך הבית ומחוצה לו, כדי שכל מי שרואה בן תורה יאמר – אשרי זה שלמד תורה, כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו.¹

וכן הרמב"ם² לאחר שמביא את הלכות קידוש השם ויהרג ובל יעבור שכשהגויים רוצים לגזור גזירה הרי זה קידוש השם אם נהרג, בסופו אומר הרמב"ם שיש קידוש השם גם בלי להיהרג, כבר בחייו. שהוא חי על קידוש השם ומקיים את המצוות על קידוש השם ככתוב בפרשת השבוע – 'וְלֹא תִחַלְלוּ אֶת-שֵׁם קִדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ כְּנִי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' קִדְשִׁי'.

המשך השיחה אי"ה בגליון הבא

¹ יומא פ"ו ע"א

² הרמב"ם, הל' יסודי התורה פ"ה הי"א

³ ויקרא כב, לב

דברי אמת

מאמרי היוזק השקפה והדרכה
מזקו המשגיחים

מרן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 76 ■ משפטים

צייוי התורה להתרחק מהשקר

על שכמותם אמר החזו"א, שמי שאומר פעם אחת שקר הרי יש לו צורת אדם ויש לו חטא של שקר, אך המתמיד בשקר מאבד את צורת האדם ומקבל צורה של שקר, ונמצא שע"י שמתמיד בשקר מאבד את אישיותו.

החזון איש אמר לי בשם הגה"ק ר' אלחנן וסרמן הי"ד, שמה שמבואר בגמ' שמותר לשנות מן האמת מפני דרכי שלום, זהו דוקא באופן ארעי, אבל באופן קבוע אין היתר לשנות מהאמת, משום שכאשר משקרים באופן קבוע, ההרגל לשקר פועל בנפשו של המשקר והופך אותו לשקרן, ולזה אין היתר.

להמנע מלגרום לזולת לשקר

כתוב בספר חסידים: "לא יאמר אדם לחברו, תשאל לחכם פלוני ויאמר כמו שאני אומר, כי שמא לא יאמר כן. כללו של דבר, כל דבר שהוא ברשות אחר לעשות, לא יתכן לומר פלוני יעשה כן, שמא לא יעשה וכתב "מדבר שקר תרחק". **עוד אומר ספר חסידים:** "אם תראה בני אדם מתלחשים ואתה חפץ לדעת מה מתלחשים, אל תשאל להם פן תעשה אותם שקרנים, שאילו היו חפצים שתדע היו מגידים לך ועתה שאין חפצים שתדע, יגידו לך שקר". יוצא מדברי ספר חסידים שאסור לשאול שאלה העלולה לגרום לנשאל לשקר, לפי שבצייוי "מדבר שקר תרחק" נכלל גם **שלא יגרום לשני לשקר**. לפי"ז אסור לשאול בחור על דבר שידוע שהוא מעוניין להסתירו, שמא מתוך לחץ או אי נעימות הוא ישנה מהאמת.

ובאמת אפשר להביא ראיה לדברי ספר חסידים, ממה ששינוי במסכת שבועות (דף לא), "מנין לתלמיד היושב לפני רבו (הדיין) ורואה זכות לעני וחוב לעשיר שלא ישתוק, ת"ל מדבר שקר תרחק". ומעתה, אם נצטוו למנוע שקר מהזולת (הדיין), כ"ש שאנו אסורים לגרום לזולתנו לשקר ע"י שאלות שגורמות לו לשקר.

להשריש בטבע את גנות השקר ואהבת האמת

כתוב במשלי (ג, ד) "**חסד ואמת אל יעזובך**". לא כתוב שאתה לא תעזוב את האמת, אלא שהאמת לא תעזוב אותך. ויתכן שהכוונה בזה, שהאמת תהיה **כטבע** אצלך.

מעין הדברים ראיתי בשם הגר"י צדקא זצ"ל, שהנה המשנה במסכת אבות ואמרת: "הוי עז כנמר, קל כנשר, רץ כצבי, גיבור כארי, לעשות רצון אביך שבשמים". המשנה לא אומרת סתם: הוי עז, הוי גיבור, הוי קל, אלא הוי עז **כנמר**, קל **כנשר**, גיבור **כארי**... ואמר על כך הגר"י **צדקה זצ"ל**, שהמשנה באה לומר שעלינו לעמוד שתכונות אלו יהיו כה מושרשות בנו, עד שהם יהפכו להיות חלק מהטבע שלנו - כפי שהעזות, הגבורה והזריזות הן תכונות המושרשות ב**טבעם** של אותם בעלי חיים. כי כל זמן שתכונות אלו אינן הופכות להיות חלק מהטבע, פעמים שמתגברים ופעמים שלא. ובאמת, כשמורנו הגה"צ ר' אליהו לאפיאן זצ"ל חיפש שידוך לבתו, הוא פנה לגאון ר' ירוחם זצ"ל ממיר, וביקש שיציג לו בחור שיש לו מידות טובות מצד הטבע.

והנה, הקצה השני של השקר הוא **אהבת האמת**, ומסתבר שהדרך הטובה ביותר להתרחק מהשקר היא ע"י שנחזק בעצמנו את **אהבת האמת**, הן בחיי היום יום, והן בתחום הלימוד - לומר סברה ישרה ולחפש את האמת שבכל דבר. **(לעבוד באמת)**

מרן הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל

קשרי ידידות והערצה שררו בין מרן המשגיח זצוק"ל לבין מרן הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל עוד מזמן לימודם בישיבת פוניבז'. (הרחבנו ע"כ בשנה קודמת), בשנים האחרונות שהו יחדיו מדי שנה בבין הזמנים של חודש אב, בקמפ 'בני עליה' שבראשות הגר"נ קפלן שליט"א שהתקיים בשוב יד בנימין, ואחר כך ברכסים ע"י 'איהוד בני הישיבות' בראשות מרן המשגיח זצוק"ל. בזמנים אלו בלט במיוחד הערצה והכבוד שרכשו זה לזה והיה זה מחזה מרהיב לראות כיצד שני הגדולים מכבדים האחד את רעהו ומתבטלים זה לזה.

זכורני שבשעת הארוחת מרן המשגיח זצוק"ל היה מביט ועוקב אחר פניו הקדושות של רבי יעקב, והתבטא אז כמה וכמה פעמים **שמחוק** אותו מאוד לראות את פניו הקדושות של רבי יעקב, ויש לו הנאה גדולה מכך. וזירו גם את נכדיו להביט בפניו הקדושות, והתבטא כשמתכחלים בפניו של ר' יעקב אפשר לקבל **תועלת**, רואים עליו מדות טובות - לב טהור - ויראת שמים, **יש לו בפנים קדושה שאפשר לקלוט אותה**. ואז אמר בהתרגשות: **רואים את רבי יעקב הולך בתוכנו אבל זה לא פשוט בכלל... זה לא סתם אדם, זה עולם אחר מאתנו... יש לו ידיעות מופלגות בכל חלקי התורה! לא פשוט מה שהברכות שלו מתקיימות!** והתבטא בענווה: אמנם ב"ה ניצלתי את זמני,

מדבר שקר תרחק וגו' (כג, ז) לשון המקרא "מדבר שקר תרחק" מורה, שהתורה לא אסרה רק את השקר עצמו אלא גם **צייויה להתרחק מן השקר**.

אמר על כך חידושי הר"ם, שזו הסיבה שחז"ל לא תיקנו **סייגים** לאיסור שקר, כפי שתיקנו באיסורי תורה רבים [כגון איסור בשר בחלב, שהתורה אסרה לאכול בשר וחלב רק כאשר **נתבשלו** יחדיו], ובאו חכמים והוסיפו סייג לאסור אכילת בשר עם חלב גם כאשר לא נתבשלו יחדיו], משום שחז"ל תיקנו סייג להרחיק את האדם מאיסור תורה, במקום שהתורה אסרה רק את הדבר האסור בעצמו, אבל באיסור שקר **התורה עצמה** כבר עשתה את הסייג, במה שלא אסרה רק את השקר עצמו אלא **צייויה להתרחק מן השקר**, כך שכל הסייגים הנצרכים לאיסור שקר כבר נכללים בצייוי התורה "מדבר שקר תרחק" - ולא נותר סייג שיש צורך לחז"ל לתקנו.

כת שקרנים אינה מקבלת פני שכניה

שינוי במסכת סוטה (מב, א): "ארבע כיתות אינן מקבלות פני שכניה, כת ליצינים, **כת שקרים**, כת חנפים וכת מספרי לשון הרע". **רבנו יונה** (שערי תשובה שער שלישי) מפרש, ש"אינן מקבלות פני שכניה" היינו שאין להם חלק לעוה"ב. פירושה של דברים, שאף אם אדם יקיים את כל התורה כולה אך יהיה מכת השקרנים, לא יהיה לו חלק לעוה"ב.

ונראה הטעם בזה, שלפי שחותמו של הקב"ה אמת, נמצא שהשקרן הוא הפוך מהקב"ה, לפיכך הוא אינו יכול לדור במחיצתו. עוד יש לומר, שהרי כתוב "תועבת ה' שפתי שקר", והיות שהקב"ה מתעב אותו, אין לו סייעתא דשמיא, ומכיון שכך, הוא נמסר ביד היצה"ר.

ואמרו בדרך רמז, "**מדבר שקר - תרחק**", אמירת שקר מרחיקה את המשקר מהקב"ה, לפי שחותמו של הקב"ה אמת, וא"א למי שאומנותו שקר, להדבק במי שחותמו אמת ומתעב שפתי שקר.

והנה, על **כת השקרנים** נימנים רק אותם **הקבועים** בשקר ולא אלו שנכשלים בכך רק מפעם לפעם, אך עצם הדבר שהעונש על **קביעות** הוא כה נורא עד כדי איבוד החלק לעוה"ב [חומרה שלא מצאנו כמותה במי שנכשל בקביעות באכילת טריפות וכדומה], יש בכך גם כדי ללמד על חומר הגנות של שקר גם שלא בקביעות.

כשמורנו הגה"צ ר' אליהו לאפיאן זצ"ל היה מרעים בקולו את הפסוק: "**תועבת ה' שפתי שקר**", המיאוס והסלידה מהשקר התפשטו בלבבות השומעים במידה כה גדושה, עד שכבר לא היה צורך לאחר מכן לומר שיחה בגנות השקר. פעם הוא תפס שבחור מסוים שיקר אותו, ומואז הוא כבר לא היה מסוגל יותר לדבר אתו, וכשהיה צורך, הוא שלח אותו לדבר עם אותו בחור.

המתמיד בשקר מאבד צורת אדם

המסילת ישרים (פרק י"א) אומר, שישנם שזו אומנותם ממש, לבדות שקרים כדי להיחשב חכמים, וישנם שאינם בודים דברים מליבם, אך כשמספרים דבר, משנים קצת - מוסיפים או גורעים. פעם אמרו על עיתונאי אחד [רחוק מתורה] שהוא כולו שקר, וכשאומר אמת זה נובע אצלו מתוך טעות.

אך לא זכיתי לידיעת התורה של ר' יעקב - אולם בזכות שאני מכבד את ר' גרשון ור' יעקב אולי אני יזכה בעולם הבא... (ניסיתי להתווכח עמו שהוא כן ת"ח, ואמר לי כנראה שאתה לא יודע מה זה ידיעת התורה... ואמר נכון שאני למדן יותר מהרבה ראשי ישיבות, אבל אין לי את הידיעות התורה שלהם). כמו כן אמר אז המשגיח: יש כאן אדם גדול וצריך לנצל אותו, והכין כמה שאלות לשאל את ר' יעקב צ"ל, כדרכו לנצל כל אדם גדול.

המשגיח צוק"ל היה מספר בהתפעלות פעמים רבות שר' יעקב אמר לו, שבעצם קשה לו לבוא ליד בנימין, ולמרות טרדותיו העצומות בענייני הכלל הוא טורח להשתתף עם בני העליה, כי בכל מקום שהוא נמצא מבקשים ממנו ברכות לזיווגים פרנסה בריאות וכד' - וביד בנימין מבקשים ברכה לגדול בתורה ויראת שמים... באחד הפעמים לאחר ארוחת הצהריים מרן המשגיח צוק"ל הלך לבדו לחדרו, ר' יעקב צוק"ל שהבחין בכך ניגש אלי ומחה על כבוד התורה, כיצד זה שהמשגיח הולך לבדו בלא ליווי - גער בי, השבתי שהמשגיח לא מסכים שילוו אותו, ר' יעקב לא קיבל את טענתי ואמר: עד שהמשגיח לא ירביץ לך במקל אל תוותר על כבוד התורה... וסיפר לי אז באריכות כיצד היה נראה כבוד התורה אצל גדולי התורה בדור של פעם.

כשהינו בקעמפ המוסר שביד בנימין, היו שם גדולי תורה ויראה, והמשגיח היה הזקן שבחבורה, מלבד מרן הגר"י אדלשטיין צוק"ל. המשגיח כהרגלו היה אוכל עם כובע וחליפה, ולא אהב להסירם, ופעם אחת בארוחת צהריים שלא כהרגלו הוריד את הכובע וחליפה, וכשנכנס ר' יעקב שוב חזר והלבישם, וכששאלתי לפשר העניין, אמר לי דבר פלא: שמכיון והוא הזקן שבחבורה, חשש שאם הוא אוכל עם כובע וחליפה בגללו יהיו ת"ח אחרים שג"כ ילבשו כובע וחליפה בשעת הארוחה, ולכן הסירם, אך ברגע שר' יעקב נכנס בלי כובע וחליפה והוא זקן ממנו, כבר יכול לחזור ללבוש כהרגלו את הכובע וחליפה.

מעשה רב מרבנו הגדול צוק"ל - נערך ע"י נכדו הרב י.מ. ארנפרונד

קשה לתאר ולספר על מידותיו הנאצלות של רבנו הגדול צוק"ל, איה הסופר שיוכל לתאר את אהבת הבריות הפלאית שאהב המשגיח כל יהודי ויהודי מיישראל, על עינו הטובה, על טוב לבו ששפע, ועל השתוקקותו בטובת כל יהודי, ובפרט הצלחתו הרוחנית (שבהסתכלותו הטחורה ראה מה עיקר וטפל), כמה שטרח ועמל לחזק ולרומם את הדור כולו - וכל יחיד ויחיד, ועד כמה הייתה זהירותו המופלגת שלא לצער ח"ו כל יהודי, אך למרות שאין ידינו משגת, לפטור בלא כלום א"א, ונביא להלן כמה עובדות הזכורות לי עם כמה מעשים ששלחו למערכת.

התבוננותו ועינו הטובה במעלותיו של כל יהודי הייתה להפליא, כשפגשו אותו היה מחזיק את היד בידו הק', והיה ניכר כיצד חושב ומתבונן במעלותיו... אחת הנכדות ניגשה לברך את הסבא ב'גוט שבת', והמשגיח לא זיהה אותה, אחרי שהלכה שאל אותי מי זאת הייתה, והשבתי, פלוגית הנכדה, ומיד אמר: פלוגית, שמעתי שהיא גדושה בלב טוב. התפעלתי שכשהמשגיח רואה אדם הוא מיד רואה ומוזכר את המעלות שלו... (גם כשזה לא בא לפרגן לשני, ומיד כששמע את שמה התעורר לחשוב ולספר במעלותיה). בחור המכונה "פרא אדם" שאינו הולך בדרך הישר, פגש במשגיח וברכו לשלום, לאחר מכן אמר לי המשגיח "יש לו לב טוב".

יצאנו מביה"כ המשגיח התחיל לדבר על חשיבותו של כל יהודי, כמה שהקב"ה אוהב כל יהודי, וצריך לכבד כל יהודי... והביא בשם אחד הצדיקים שהתבטא: הלוואי והייתי אוהב את הצדיקים כמו שה' אוהב את הרשעים... כתוב ואהבת לרעך כמוך אני ה', יש שפרשו למה תאהב את השני? כי אני ה' אוהב אותו, ואתה אתה יכול לסמוך עלי שיש מה לאהוב אותו... הקב"ה מכיר בפנימיות של הנשמה ולכן ה' אוהב כל יהודי, אחר כך בהמשך הדרך אמר המשגיח אני לא מספיק מכבד כל יהודי... (ואז הבנתי שמה שדיבר היה בעצם לעצמו), ואמר בשאילה: אני מספיק מכבד אותך? וכך פנה לנכדו הרב ישראל מאיר שרון, אני מספיק מכבד אותך? שאלתי אם כוונתו שלא מספיק מכבד בלב, ואישר שכן.

המשגיח היה רגיל להתבטאות פלוני היקר, והסביר, שכל יהודי הוא יקר אצלו, וכפי שאצל הקב"ה הוא נקרא יקר "הבן יקר לי אפרים". ניגש אליו בחור ושאלו, מי זה היקר הזה? שאלתי מדוע סבא לא אמר מי זה הבחור היקר הזה (כפי שהיה רגיל לומר), והשיב: שבדרך כלל כאשר אני פוגש במי שנראה לי בחור, אני שואל - מי זה הבחור היקר הזה? ואם הוא נראה לי אברך אני שואל מי זה האברך היקר הזה? ואם אני מסתפק (אם הוא בחור או אברך) אני שואל מי זה היקר הזה? וכך אני בודאי לא נכשל בפגיעה ברגשות השני... (לפעמים לא נח לבחור שנראה אברך וכן להיפך, ובאמת אותו בחור היה עם זקן מגודל שאפשר לטעות בו כאברך...).

כפי שהעידו רבני הישיבה בכפר חסידים, לפני שהיה צורך לדבר בחסרונות של בחור, המשגיח היה מבקש שידברו קודם בשבחיו, כמו"כ היה ניגש לבחורים והיה שואל איזה מעלה טובה אתה יכול לומר על פלוני חברך? וגם אותי היה שואל, איזה מעלה טובה אתה יכול לומר על אה פלוני או חתן חדש וכד', תמיד חינך אותנו ובעיקר באמת חיפש לשמוע ולראות את המעלות של השני. וכששמע איזה מעשה נפלא של מאן דהו כמו ויתור וכו' היה מספר זאת בהתלהבות פעם אחר פעם...

למשגיח היו נשלחים בדואר מדי חודש הזמנות רבות מאת תלמידים שלמדו אצלו במשך השנים ושאר עמך ב"י, וכמובן שלא היה באפשרותו להשתתף בשמחתם, פעם אחד מהנכדים אמר בפניו שאינו מבין מה העניין שאנשים שולחים הזמנה

כשהם יודעים שהמשגיח ממילא לא יוכל לבוא להשתתף בשמחתם, המשגיח הזדעק לעומתו, אני שמח ומשתתף בשמחתו של כל אחד ששולח לי הזמנה, ומכיוון שאני לא יכול לבוא בעצמי - אני משתדל לברך את שם החתן הכלה המופיעים בהזמנה...

סיפר הגר"י יעקובי שליט"א שהיה החתן הראשון של 'כפר חסידים', שחתנתו התקיימה בת"א, ובכדי להשתתף בחתונה היה צורך לנסוע יום שלם, מצהריים עד הצהריים, רה"י הרב מיישקובסקי ומרן ר' אלי' לופיאן צוק"ל נסעו לחתונתו עם קבוצה מבני הישיבה, אך המשגיח צוק"ל היה צריך להישאר בישיבה כי לא היה שייך להשאיר את הבחורים לבדם יום שלם, ובארוחת ערב - שעה שהתקיימה החתונה בת"א, נכנס המשגיח לחדר אוכל, והביא לבחורים אוכל טעים במיוחד, ואמר אמנם איננו יכולים לנסוע לחתונה בתל אביב, אבל בואו ונשתתף בשמחת החתן מכאן, ואחרי שאכלו, היו ריקודים ושמחה מיוחדת, להשתתף בשמחת חתן...

זכורני בעת שסעדנו פעם ארוחת ערב בישיבת 'קול יעקב' בחדרו של המשגיח, התקיימה בחדר אוכל שמחת חתן לבחור שהתארס (סטוחה), המשגיח מאד התרגש לשמוע את הבחורים שרים לכבוד החתן, והפסיק את אכילתו, והקשיב בהנאה גדולה לקול השירה, ואמר בהתרגשות 'איך שהבחורים שמחים בשמחת חברים'. ובוועד שיתקיים מיד אחרי כן אמר המשגיח: מאד שמחתי ששרתם לחתן היקר ושמחתם בשמחתו, והוסיף: יש מצווה לשמח את החתן והכלה, ויש מצווה נוספת לשמוח בשמחתם.

מחזה מרטיט היה לראות את המשגיח בזמני שמחה שהיו חתנים עולים לתורה, כיצד שמח כל כך בשמחת החתנים, ונוכחנו לראות זאת, גם כשהזדמן למקומות שלא הכיר כלל את החתן ומשפחתו, והיה מנגן בקול את המנגינה ששרים לחתן, ומרוב שמחה היה מוחה (בשינוי) כפיים...

לאחר שהשתתף בשמחת בית בעלז (שהאדמו"ר מאד כיבד והעריך את המשגיח), אמר המשגיח: הרי החסידים מאד שמחים שמכבדים את הרבה שלהם - אז אני זוכה לשמח הרבה יהודים...

כשהייתי חתן, ספרתי למשגיח שחתנים כותבים הזמנות לחברים עם הקדשה מיוחדת לכל אחד, ואמר לי: אני לא הייתי יכול לעמוד בזה, הרי צריך להיזהר מאד לא לפגוע ברגשות של בחורים, בחור הרי יכול לדעת מה כותבים לחבר שלו, להשוות ולקבל חלישות הדעת, ועם כל החשבונות האלה לא היה יכול להיות לי מספיק זמן בשביל לכתוב...

האדם אוהב את זולתו בגלל מעלותיו, ושונאו בגלל חסרונותיו, אך מדוע פעמים רבות חיים בלבו החסרונות ולא המעלות של זולתו? אין זו אלא מפני הרשעות המבקשת את הרע... אך אם יגשה באהבת התורה יומם ולילה, הנה תעקר הרשעות ותרבה הקדושה, ויראה את המעלות ולא את החסרונות, מלבד מה שתגדל בו אהבת המעלות. אם ישנן לעצמו פלוגי מעלות אלו ואלו: חסד ועדינות וכו' - ודאי שתגדל אהבתו. (כת"ק מימי בחרותו)

ט"ו באב תש"ח (המשגיח כבחור צעיר רושם לעצמו את מעלות חבריו בישיבה, העתקנו מקצת...) מעלת... נשמה קדושה מאד, אמונה חזקה בקב"ה, געגועים לאלוקים - הנראים בתפלה, געגועים להיטיב ולהתחסד, התפעלות מדברים נשגבים. מעלת... עדינות הנפש, ענו, מתחסד, שואף לשלמות ומשתדל להשיגה.

נפשו גחלים תלהט

גליון 172 משפטים תשע"ח

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרוב זצוק"ל
לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל: 1nafsho@gmail.com

דבר המערכת

הנה שבת מברכים אדר הגיע. ובהיות וסוגיות פורים ארוכות רבינו התחיל לדרוש בהן כבר מר"ח אדר, ובעיקר העמיק להבין סוגית עמלק ודרכי המלחמה בו ופרט כיצד נוגע בזמנו שעומדים בפני סיום הגלות בב"א ובמפתח הסופית של עמלק. בגליון זה אנו פותחים בסדרת ג' מאמרים הנוגעים לפורים והמלחמה בעמלק. המאמר המוגש כאן יסודי ביותר והוא תמצית סוגיא עמוקה ונפלאה החובקת את כל התורה כולה, ציינו בסוף המאמר את המקורות בדברי רבינו מהן נלקטו הדברים.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שוה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.
נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

לעשות רצונו למען התועלת הפרטית אלא בכל קיום מצוה מתמלא ה"חלל" בכבוד שמים נפלא. הנמצאים מכריזים שאין בעצם חלל. הוא כולו מלא רק ברצונו ית' [א.ה. ובוזה תבין עומק מש"כ בעבר בענין התפילה שאמר רבינו ז"ל שחידוש בתפילה הוא בחידוש בתפיסת העמידה לפני המלך כי זה כל ענינה להיות המתפלל מכריז במעשה התפילה שלו שאין חלילה "חלל", ועד כמה שחש בכך יותר כך תפילתו יותר ממלאה את ה"חלל"]. כך עלה ברצונו, ואין לנו הבנה בזה והוא פלא עצום כיצד בורא עולם כפף עצמו כביכול לנבראים בצורה זו. אך מעתה אין דרך אחרת להשכין הכבוד שמים. רק על גבי מעשה המצות של הנבראים. ובוזה שהנברא חסר המציאות נעשה שותף כביכול לבורא האינוסופי להחיל על הבריאה את אמיתת המצאו יוצא מקטנותו ואפסיותו ואין לך טובה גדולה מזה לנבראים. ובוזה גורם שיופיע חזרה הכבוד שמים בתחתונים בכל עוצמת גילוי.

עומק הכרח השכר וההשגחה הפרטית

ומכיון שכך היא הדרך שרק מעשיו הם שגורמים להופעה זו, הרי שעל גבי כל מעשה של גילוי כבוד שמים מתרחבת הופעת חסדו המלא. אך מעתה **כיון שלולא מעשיו לא יתכן שיופיע** נמצא שקנייה לו הופעה זו בעצם.

עוד נבין בזה שלכן מוכרחת היא ההשגחה על האדם המופקד על משימה זו להיות בדקדוק עצום. שכן אצל שאר הנבראים "כל האנפין שוים". הם רק ניזונים מקבלת השפע שלו אך אינם פועלים להשכין כבודו. אך אצל אותם שמופקדים על תפקיד נשגב זה הרי תוכיות כל "עבודה" אף בשיעור הכי זעיר היא השכנת הכבוד שמים ולהיפך חלילה. על כן כל פרט ממעשיהם מושגח עד כמה מגלה כבוד שמים ולהיפך ח"ו.

על מהלך זה כתיב "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", "תנו עוז לאלקים". וזה פירוש מה שאמרו במדרש רבה בגמר מעשה בראשית שאמר הקב"ה לעולמו, עולמי עולמי הלואי שתהא מעלית חן לפני כל שעה כשעה הזו.

סלידה ממתנת חינוך

מהלך זה שהעמיד את הבריאה כפועלת על מנת לקבל החסד העליון הוא שהטביע באופי הבריאה סלידה מקבלת חסד חנם. תכונה זו נזכרה בדברי המגיד מישרים לבית יוסף [בראשית קמא] בכנוי "נהמא דכסופא". אבל היא מושרשת עמוק בטבע הבריאה כמ"ש בירושלמי [ערלה פ"א] ילדה שהבריכה בוקינה [היינו ששתלו ענף מתוך גפן זקנה ליצור נטיעה חדשה] ורוצים לדעת אם הפירות של הצעירה הם מכח הילדה או מכח יניקת הזקנה [נפק"מ למנות שנות

מאמר "טוב יצר כבוד לשמו"

[א.ה. האדם נולד עם תכונה נפלאה לרצות להשפיע על העולם. איש איש ותכונותיו וכשוריו אינו יכול לנוח על שמריו. שאיפתו אחת היא לחדש. להוסיף ולשכלל את העולם, בין בחלק הגשמי ובין בחלק הרוחני - ערכי. אין אדם שמוכן לקבל את העולם כמות שהוא. תכונה זו היא למעשה ה"מנוע" שדוחף את כל באי העולם לחולל שינויים תמידיים בכל דבר. העולם המסור לאדם לובש צורה ופושטה. אין קץ ליכולת התמורות שהאדם מחולל סביבו. תכונה זו יחודית היא לאדם, ננסה להבין מהו שורשה. שורש זה יהיה אלומת דעת להאיר באור חדש ענפים רבים ביסודות חיינו.]

חידוש ה"חלל"

להבנת הענין מוכרחים אנו להיכנס לראשיתה של היצירה. בטרם בורא עולם ברא יצר ועשה את כל המעשים היה הוא לבדו נמצא. והרי גם אחרי שנברא עולם "אתה הוא עד שלא נברא העולם, אתה הוא משנברא עולם". כיצד א"כ נוצרה מציאות **שמרגישה** שהיא חוץ ממנו ומה מטרתה. על השאלה הזו משיבים חכמינו שאכן היה כאן חידוש נפלא שאין ביכולתו להבין את עצם התהוותו אבל אחרי שכבר נעשה קראוהו בתואר "חלל". היינו מקום שהוא **כביכול** "חלול" "ריק" מהרגשת מציאותו ית'. מטרת יצירת "חלל" זה היתה כדי לתת לנבראים תפקיד נורא.

הרגשת "חלל" זה שאינו מכריח את האדם לחוש במציאות ה' היא התשתית לעולם של בחירה חופשית. וכאשר האדם נמצא בעולם כזה הרי שנוקפת לזכותו המלאה מה שהוא בבחירתו מקבל על עצמו עול מלכות שמים, לעשות רצונו ולקיים מצוותיו. אבל אין זה עדיין סוף הענין.

הרגשת חסרון הנבראים

מאחר ושורש כל הנבראים הוא ב"אין" שהרי לפני שנוצרו לא היו. ואחרי שנעשו ל"יש" ומציאות קיימת הרי שמציאותם תלויה ועומדת לעולם על המהווה אותה בכל רגע שהרי הם בעצם "אין" חסר קיום וכלשון הרמב"ם [בתחילת יסודי התורה] שכל הנמצאים לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו. כל הנמצאים צריכים לו והוא אינו צריך להם עיי"ש, ולכן כלפי הבורא ית' כל דְיָרִי ארעא קְלָה חֲשִׁיבִין [דניאל ד' ל"ב] ממילא התחושה הבסיסית של הנבראים [ביודעים או שלא ביודעים, בעומק תודעתם] שהם חסרים וצריכים להשלמה. ומכיון שתפיסה זו חובקת את כל המציאות כולה ממילא מרגישים שכל הבריאה חסרה וצריכה השלמה. הרגשה זו הושרשה בעומק נשמת הנבראים כולם והיא הגורמת לתשוקתם התמידית לדבקות בבורא ית' [עיי' אור החיים חק' על הפסוק ויכולו השמים ותמצא נחת]. אצל האדם אין תשוקה זו תמיד גלויה מהטעם שיתבאר להלן.

טוב כבוד יצר לשמו

האם ישנה תקוה לנבראים לצאת מחוסר הקיום שלהם, מ"אפסיותם" [רבינו ז"ל נתן משל ע"ז, מתגולל על רצפת ביהכ"נ פירור אבק, האם המצאו מחייב שימת לב אליו בהיות שהוא נמצא? בודאי שלא, כי אין לו ערך מול ערכי וצרכי החיים של האדם, ובבן בנו של ק"ו הוא העמדת הבריאה מול רוממות וגדלות אמיתתו ית"ש, והגם שהתהוותה ממנו ית' מכל מקום ערך אין לה בעיניו]. דברי הגר"א ז"ל על מה שאומרים בשחרית "טוב יצר כבוד לשמו" יאירו עינינו בזה. מפרש הגר"א ז"ל **שהטובה הגדולה ביותר שעשה הבורא ית' עם נבראיו הוא שמסר בידם את היכולת לתת לו כבוד כי בזה נתן להם חשיבות**, עכתו"ד עיי"ש. אחרי שהבורא ית' חידש את מציאות ה"חלל" שהוזכר לעיל חידש דבר נפלא אולי יותר. על הנבראים הוטלה המשימה למלא חזרה את ה"חלל" הזה בכבוד שמים. כאן הוא עומק ענין קיום המצוות. לא סוף דבר

המחשת הדברים הנ"ל בתפיסת הדמיון לעומת השכל

נמחיש את הדברים. אדם שמעודו לא ראה ים, ואינו מכיר כלל את טבע הים, והיה נקלע לראשונה על הים בזמן קריעת ים סוף, ומביט ורואה שהמים נצבים נד מכל צד ותהומות קופאים ועומדים כחומה, לא רק שלא היה מתפעל כלל מן המראה, אלא אדרבא היה קובע בבירור שזהו הטבע של הים, כי האדם קובע את המוחש שהוא המציאות האמיתית, ומכיון שהוא רואה בחוש שדים עומד כחומה, הרי בודאי שזהו הטבע המציאות של המים, ומה שחזר הים אח"כ ושהפכו המים, היה רואה זאת כשינוי עצום של הטבע ונס נפלא, לעומתו בנ"א הרגילים מכבר בימים ונהרות שנשפכים והולכים, קבע להם המוחש שזהו המציאות המוכרחת של הים, וקריעת ים סוף הוא פלא פלאות, נגד כל המונחים שלהם, וזהו ציור נפלא שהדמיון רואה את השטח וקובע על אתר שזהו המציאות המוכרחת.

הבעיה שלנו היא שכשפתחנו את עינינו ראינו עולם מלא, עצים מבלבלים ומוציאים פירות, שמש מאירה ביום, וירח וכוכבים בלילה, בתנועות מסודרות וקבועות. חוש הדמיון התופס רק את החיצונית קבע לנו שזהו מציאות קיימת ומוכרחת בחוקים קבועים וברורים. וכשמספרים לנו שיש בורא עולם, המחיה ומקיים את הבריאה, זהו כבר בגדר "חידוש" אצלנו. אך יש להשריש שאין זאת אלא כח המדמה המופעל ע"י ה' החושים שלנו, הקובע את המוחש למציאות קיימת ומוכרחת, ומה שאינו מוחש לעין בשר הוא כמאן דליתא, ולכן נתפס לנו העולם כמציאות קיימת, ואילו בורא עולם המחיה את הבריאה הוא חידוש. אבל עבודת האדם היא להגביר את כח השכל שלו, ולשבור את המוחש לגמרי, ולראות את התמונה האמיתית, שמסתתר כבוד שמים בכל בריה, ושזהו עיקר המציאות.

שורש כל הנסיונות

בנקודה זו הם כל הנסיונות של האדם. כשנקלע האדם למצב קשה, מוקף באויבים, או קושי בפרנסה וכדו', ונדמה לו שהוא כמו כותל חזק שא"א לשבור אותו, אבל השכל הבריא צריך ללחום נגד דמיון זה, ולהתבונן שאין כאן כותל אבנים אלא כותל נייר בעלמא, ואין שום דבר מעכב בעד שליטתו של הקב"ה לעשות כרצונו ממש.

[מקורות: מאמרי פורים תשנ"א מאמר ראשון, בסוד ישרים חיי שרה תשנ"ה, בשלח תשנ"ה, חור"מ פסח תשנ"ט, בהעלותך תשנ"ט, עיני ישראל ח"ב מאמר הקב"ה קרוב מכל ורחוק מכל].

ערלה אם שייכים לצעירה, הסימן לזה הוא האם עלי הילדה מפנים גבם מהזקינה סימן הוא שעדיין יונקת מהזקינה "דמאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאסתכוליה באפיה" שהרי יניקתה מהזקינה לאו דיליה, והוטבע בעצם הבריאה הבושה ליהנות ממה שאינו שלה, ואם יוכרח ליהנות מתוך בושת אין זו הטבה שלמה. ולכן רק אם ההנאה תגיע אחרי שהריוחו אותה, אז תקלט ההנאה בסיפוק גמור. זה הוא המהלך של לכבדי בראתיו וכי' שיצר כאן מציאות המרגישה "חלל" שיש אפשרות למלאות. ואם תתמלא על ידו או יקבל חסדו ית"ש – בתפיסה זו – המגיע לו בשביל נתינת הכבוד שמילא את החלל. נעתיק עצמנו לעבודה מעשית העולה מכל הנ"ל.

מערכת השכל והדמיון

במערכת השכל של האדם ישנן ב' כחות, א' כח השכל, שיש לו כשרון להבחין בין אמת לשקר, מהי מציאות אמיתית ומהי אחיות עיניים, וכן יש לו כשרון העמקה, לעמוד על דבר מושכל אפי' שאינו מוחשי נגד עיניו. הכח השני הוא כח הדמיון, שהוא כח הפוך אין לו יכולת הבחנה משום שתופס רק את השטחיות שנפגש עמה, ומחליט על אתר שהיא המציאות האמיתית, כי דבר המוחש אצלו ע"י ה' החושים הוא נקרא מציאות קיימת ומוכחת, ואילו מה שאינו מוחש אצלו אינו קיים.

העולמות מיוסדים על המצאות ב' כחות אלו. שכן ודאי הקב"ה נמצא בכל מקום, דלית אתר פנוי מיניה כלל, והוא קרוב מכל, אבל זה אינו מושג בחוש ד"אכן אתה קל מסתתר "פירוש ענין ההסתרה, הוא שיצר כח מחודש יש מאין ממש, הנקרא "כח המדמה", התופס רק את המוחש, ומה שאינו מוחשי, נדמה לו שאינו כלום. הדמיון זה הוא המסתיר את הקב"ה הנבדל מכל גשם מוחשי, וע"כ תפיסת הדמיון אינה משיגה את הוויתו ית'. ומאידך יש גם את כח השכל שמסוגל להעמיק ולהבחין, שאדרבא המוחש אינו עיקר המציאות, ורק כח רוחני מסתתר ומחזיק הכל, והוא עיקר המציאות, והכל תלוי בו. ובזה יש הדרגה בין עולם לעולם, שבכל עולם נמוך יותר, שולט יותר כח הדמיון, וממילא ההסתרה גדולה יותר.

כל בריה מרום מעלה עד תחתית הכל, מייצגת איזה שהוא גילוי כבוד שמים, ורק בזה יש לה ערך כמו שנתבאר לעיל. אבל כל זה הוא רק עפ"י מה שהשכל מביט בפנימיות החפץ ומבחין בכבוד שמים המסתתר בו, שזהו עיקרו של החפץ, שעייזו יש ערך לחפץ, אבל בתפיסת הדמיון, אינו רואה זולת השטח החיצון של הברייה, ובתמונה זו אין שום ערך להברייה כלל וכלל מול הקב"ה.

שורש מידת העצבות והעצה להמלט ממנה [קובץ ישורון כ"ד עמ' תקע"ו]

תוכן מידת העצבות הוא שלכל אדם יש שכל ישר אשר מושך אותו לטוב ולבחור באמת הניצחית. ומכח השכל הוא יודע להתבונן ולבדוק בכל מצב בו הוא נמצא מהו הטוב ומהו הרע ומה נדרש ממנו [אחרי ההרגל להשתעבד אל השכל אז מתחילים להבין בין אמת לשקר ואז יכולים לברור הדמיון ולרסן אותו תחת מושגי האמת (אגרות דעת ע"א)]. והעצבות פירושה שמכניס את עצמו למצב בו הוא נותן דרוך לרגשותיו ודמיונו להשתלט עליו ועל שכלו ואז כבר אינו פועל כפי שהשכל מחייב ומבין. וע"כ העצבות נחשבת כפריקת עול מלכות שמים כי במצבו איננו יכול להבחין בין טוב לרע ולבחור בחיים האמיתיים מול חיי שעה [יסוד העצבות נטיה בנפש לפרוק עול מלכות שמים ועצבות הוא התירוץ לזה שאומר לעצמו שאינו יכול לעשות ועל כן פטור זהו השאלו תחתית שיכול להגיע נפש האדם (אגרות דעת ע"ב)].

ועל כן אדם במצב של עצבות חשוב כמת כי כל מעלתו של החי הוא בכח הבחירה שניתנה בידו. וזהו תפקידו בזה העולם להשתמש בכח הבחירה לבחור בטובו למאוס ברע, והמת אינו יכול לבחור וע"כ כיון שמת האדם נעשה חפשי מהמצוות כי ניטל ממנו כח הבחירה. ונמצינו למדים לפי"ז שכאשר אדם בעצבות ונוטל מעצמו את כח הבחירה הרי הוא כמהפך עצמו מחי למת. וא"כ מחובתו של האדם להוציא את עצמו ממצב של עצבות. ולזה צריך לדעת בהקדם שורש המידה המגונה הזאת ממה היא נובעת.

ונראה שסיבת העצבות נובעת ממה שכל אחד בתחילת הזמן מגיע עם כחות ושמחה כולו מלא חשק לעלות ולהתעלות ובאמת הכל הולך אצלו על הצד הטוב ביותר וכל כולו מתמלא סיפוק ועונג בחושבו שכבר רכש לעצמו קנין וזה כבר חלק ממנו. ולאחר שעוברת תקופה וכבר איננו חש בלימוד כזה "גישמאק" כמו שהיה אז הוא נכנס לעצבות ונשבר כשרואה שאינו שווה באמת כמו שחשב.

העצה לזה לדעת שמה שהיה בתחילת הזמן חשק ושמחה והיתה לו עריבות בלימוד זו סיעתא דשמיא מיוחדת שניתנה לו כדי שיכיר מהי מתיקות ונעימות התורה. וכי יוכל לשאוף להמשיך הלאה. אבל אין זה הניו שהנית אלא שמעכשיו חוברת להתמודד לבד.

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

- פרשת משפטים תשע"ח -

[וכי תימא דנימא הנגזל להגזלן שישלם חמישים, דאנא חדא חדא הוה מזבנינא להו, אמרינן בגמרא (שם) דאינו כן, דהרי אמרינן דשמיין בית סאה באותה שדה. ובשיטה מקובצת (שם) בשם תוספות שאנ"ץ מבואר דהוה אף בלא דינא דשמיין על גבי שדה אחר, דמייתי ראייה דכיון דמקילין כולי האי במקרקעי, יש לנו להקל במטלטלי לענין שלא יוכל לומר כל חדא וחדא זביננא לך].

והנה אם אכל רק תמר אחד, ישלם פרוטה אחת מדין מזיק, שזה שויו. [ולא ישלם פחות, לפי המחיר של מ"ט לחמישים תמרים]. ובאופן שפטר משום מזיק, [כגון בהניח להם אביהם וסברו שהוא שלהם], ואכל אחד, נמי ישלם פרוטה אחת מדין נהנה. [רק ישלם בזל כדן נהנה]. [והעירוני אמאי לא אמרינן גם בגזל תמר אחד מתוך אשכול של חמישים, שלא ישלם פרוטה אלא כמה שחשור האשכול, דעד עכשיו נמכר בארבעים ותשע ועכשיו ביותר מארבעין ושמונה. וגם זה בכלל דשמיין אגב שדה]. ויש לשאול, מהו אם גזל את כל החמישים, אבל בזה אחר זה, האם ישלם חמישים פרוטות, או דילמא השתא דיינינן על כל הנ' תמרים, ואם כן משלם רק מ"ט.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, דלחד גיסא יש לומר דישלם רק מ"ט פרוטות, דהרי השתא שהזיק חמישים תמרים, הרי בהזיק חמישים משלם רק מ"ט. אך לאידך גיסא יש לומר דישלם חמישים, דכיון דאמרינן בגמרא דטעמא דמילתא משום שומא, הרי השומא לפי שעת הנזק, והרי בשעת הנזק היה חייב פרוטה על כל תמר שאכל, שהוא ביחד חמישים פרוטות.

ב. באוכל חייב גם משום נהנה

אך יש לדקדק, דהנה דינא דגזל חמישים ומשלם רק מ"ט, משמע דאיירי גם כשאחר כך אכל התמרים, והרי אוכל הוה בזה אחר זה, ואם כן נהי דמדן גזלן מיפטר מכל החמישים פרוטות אלא משלם רק מ"ט פרוטות, אבל מדין נהנה יתחייב הפרוטה הנוספת, דהרי נהנה בזה אחר זה.

והרי יש לומר דאיכא דין נהנה על גזלן, דהרי חזינן דאם גזל והוקר ואחר כך אכל, חייב כשעת היוקר. וגם היכא שאינו גזלן חייב מדין נהנה, כגון הא דמבואר בגמרא כתובות (ל' ב') שאחר תחב לגרונו, דהתם גזלן ליכא, מכל מקום חייב משום נהנה.

ואם כן תיקשי אמאי משלם רק מ"ט, שישלם חמישים מדין נהנה, אלא חזינן מזה דגם בזה אחר זה יהא הדין שחייב רק מ"ט, ואם כן גם במזיק בזה אחר זה.

אך בזה יש לדחות, דכיון דדעתו לאכול כולם בזה אחר זה, אין לחייבו משום נהנה, דיכול היה להשיב הנאה זו במ"ט פרוטות.

ג. מזיק או גזלן חדש

אך אכתי הראיה נשארת, דאע"פ דלא נחייבו נ' משום נהנה, אלא נחייבו נ' משום מזיק או גזלן חדש, וכמו בתבא או שתיה, דמחייבין ליה מחדש, ונפקא מינה לענין היוקרא, והכי נמי בנידון דידן חשיבא כיוקרא, אלא חזינן מזה דגם בזה אחר זה משלם רק מ"ט.

ד. כסף הקדשים

בהגהות כסף הקדשים (גליון ח"מ סי' שס"ב סעי' י"ב) דן שאם הגזלן מכר בזה אחר זה, וקיבל חמישים, דיהיו שייכים לנגזל, כמו בגזל בית ומשכירו לחבירו שחייב לשלם המעות למשכיר.

ותיקשי, למה לי הא, תיפוק ליה דהוה בזה אחר זה, והמכירה הוה כתבא או שתיה כמבואר ברמב"ם, אלא חזינן מדבריו דגם בזה אחר זה חייב רק מ"ט.

ה. יוכל לקנות במ"ט פרוטות

אמנם העירוני דיש לומר דאין הכי נמי דבזה אחר זה יתחייב

הוכחה שהוא גנב

אדם ישב במלון בחדרו שמיועד לאורח אחד, ובו מטה אחת ולמד, והנה שומע דפיקות בדלת, ופותח ואומר האדם בחוץ, סליחה, חשבתי שזה החדר שלי.

מיד משכו האדם לתוך החדר בכח וסגר עליו הדלת במפתח וטלפן למשרד שיבואו מיד, ובאו ואמרו אדם זה גנב הוא.

מניין ידע? מפאת שאם חשב שזה חדרו למה דפק, היה לו ליכנס, דהרי כיון שבחדר רק מטה אחת, אם כן אין שם אדם זולתו. ואע"פ דאמרינן (פסחים ק"ב א') דלא יכנס אדם לביתו פתאום, היינו רק מפאת בני הבית הנמצאים, אבל כאן לא היו אנשים אחרים בתוך החדר דהרי היה רק מטה אחת.

הנה מסיפור זה שמעינן, שבדופק על דלתיד, דע תחילה מי הדופק הלנו או לצרינו, וכן בכל מהלך החיים בדוק רגשותיך ומחשבותיך ופעולותיך הממקום קדוש יהלכו, או משונאך אשר בקרבך המבקש המיתך.

[במקום אחר כתב רבינו בלשון אחר, הלימוד הוא, כאשר עולה הרהור או מחשבה יש לבדוק, מיהו, האם הוא אורח טוב, או גנב, וכיצד לבדוק, לאחר הידיעה מהו היצר הטוב, על בחינותיו, ומהו היצר הרע, על בחינותיו, נקל לדעת מאיפה באה מחשבה זו].

דאתאן עלה, הנה אין הדבר ברור שהיה גנב, דהרי אולי טעה וחשב שזה חדרו שיש בו שתי מטות אע"פ שבקומה זו יש בכל החדרים רק מטה אחת, וכמו כן אולי השאיר בחדרו אדם אחר שנתארח אצלו וכיצא בו.

והשתא יש לעיין בספק האם באמת מותר לו למושכו בעל כרחו לחדרו.

א. פלתי

הנה כתב הגאון פלתי (אורים ותומים סי' ד' סק"ב) דאע"פ שמספק מותר לתפוס, אבל אסור להכותו או להחזיק גופו וכיוצא בו מספק. ויש לומר דהתם גרע. [א"ה. אולי כוונת רבינו, שבתומים איירי באופן שמכה בו כדי להוציא ממנו חפץ שהשני מוחזק בו].

ב. כפתיה ואודי

הנה חזינן בגמרא (בבא מציעא כ"ד א', בבא בתרא קס"ז א') שבאופן שהיה חשש שאחד משקר, כפתיה ואודי, חזינן דאע"פ שהיה רק ספק מכל מקום כפתיה, ואם כן נילף לנידון דידן.

ג. כל דאליס גבר

יש לעיין בדינא דכל דאליס גבר, האם רשאי לאחוז את חבירו. והנה בטוענים ברי שפיר יש לומר הכי, אבל בטוענים שמא מהו. ויש לומר כיון דיש זכות לתפוס החפץ, רשאי גם לעכב חבירו, אלא שיש לעיין מדברי הפלתי.

אשכול של תמרים

הנה אמרינן בגמרא בבא מציעא (צ"ט ב') אמר שמואל האי מאן דגזיל תביצא דתמרי מחבירו ואכלו, ואית בה חמישים תמרי, וכל תמר עולה פרוטה אחת, שהוא ביחד חמישים פרוטות, אמנם ביחד מזבנן כל האשכול במ"ט פרוטות, חייב הגזלן לשלם רק מ"ט.

באמת בחמישים, אבל הרי יכול לשלם לו רק מ"ט פרוטות, דעל ידי מ"ט פרוטות יכול לומר לו שתוכל בזה לקנות אשכול שלם ויהא לך כל ההנאה.

אך לפי זה אם לאחר שאכל, נגמר האי פרי ואין להשיגו, לא מצינן למיעבד הכי. וגם יאמר לו דאינו יכול לשדות עליו את הטרחה.

היאך גוזל האשכול

הנה יש לדון דגם גוונא דהגמרא על כרחך איירי בזה אחר זה, ובכל זאת משלם רק מ"ט, ואם נימא דשמעינן דגם בזה אחר זה משלם רק מ"ט.

א. קונה תחילה העליונים

הנה הרי כשמגביה האשכול קונה הגזלן תחילה התמרים העליונים שהם למעלה מג' טפחים, ואם כן הוה ליה בזה אחר זה.

אך זה אינו, דכל שאין כל העליון למעלה מג' טפחים אין כאן הגבהה.

[ובזה צריך עיון דברי האבני נזר, דהנה כתב בנתיבות המשפט (תורת גיטין סי' קל"ט סעי' ט"ו) דדין יד רק מה שבתוך היד ולא מחוץ ליד, ומשום הכי בעי הגבהה ג' טפחים, וכתב באבני נזר (אה"ע סי' ק"יט) דתיקשי מפיל שקונה בדי' צלחות תחת כל רגל (כמבואר בגמרא קידושין כ"ה ב'), הא גוף הפיל מחוץ לצלחת, ותיריך [המגיה באבני נזר] דזה יקנה בהגבהה דיש אויר ג' טפחים עד כריסו של הפיל, [נמצא דהרגל קנה בחצר מכיון דמונה לגמרי בהכלי, והכרס בהגבהה], ותיקשי הא אין כאן הגבהה גם לגבי הכרס כיון דחלקו מלמטה, ולזה יש לחלק דשאני פיל דעיקרו על רגליו].

ב. תמרים מדובקים

הנה רש"י (בבא מציעא שם) פירש חובצא דתמרים מדובקים זה בזה. [ובשיטה מקובצת פירש דהוה אשכול של תמרים].

ותיקשי אם כן תחילה יקנה העליון ורק אחר כך מה שתחתיו, והוה בזה אחר זה, דלכאורה תמרים המדובקים ביחד לא מקרי חפץ אחד, ואם כן גם מזה יהא ראייה דגם באכלם בזה אחר זה משלם רק מ"ט. אך יש לדחות דאיירי באופן דקנה הגזלן בקנין חצר, דמקודם היה בחצירו ועכשיו רוצה לגזלו והוה בבת אחת.

ג. האם דמי למעות או לטלית

כמו כן יש לדון להוכיח אף אם איירי באשכול של תמרים, דהנה לענין מעות שנמצאות בארנק, כל מטבע ומטבע הוה לחודיה, וממילא כשמגביה יקנה תחילה העליונות. ובטלית צריך להגביה כולה. ומעתה יש לדון באשכול תמרים למאי מדמינן לה, אם לטלית או למעות. [ולענין טומאה וטהרה ונגע שרץ בענף אחד, הרי האחרים טהורים].

כרטיסיה של אוטובוס

הנה יש לדון בכרטיסיה של אוטובוס, שמחיר של ניקוב אחד בכרטיסיה עולה פחות מהמחיר כשמשלם בנפרד על הנסיעה.

והנה אם אדם אחד משתמש בכרטיסיה של השני, האם משלם לו מחיר של נסיעה אחד כשמשלמים עליו בפני עצמו, או דילמא משלם לו רק מחיר של ניקוב אחד בכרטיסיה.

א. מחיר רק בכרטיסיה

הנה כתבנו לעיל דאע"פ דהקונה אשכול שלם משלם רק מ"ט פרוטות לחמישים תמרים, מכל מקום באוכל תמר אחד משלם פרוטה, שהוא כמחיר של תמר בפני עצמו.

ואם כן הכי נמי נימא בנידון דידן, דבקונה ניקוב אחד, אינו משלם כהמחיר לנסיעה אחד כשקונה כרטיסיה שלמה, אלא משלם כפי המחיר כשמשלם לנסיעה אחד בפני עצמו.

אך יש לחלק, דבשלמא בתמר אחד משלם פרוטה, כיון דיש לזה מחיר של פרוטה, אבל נקב אחד אין לו מחיר בפני עצמו אלא רק בכרטיסיה שלמה, ואם כן יש לומר דאם יזיק לו ניקוב אחד, ישלם רק מחיר הכרטיסיה לחלק למספר הניקובים.

ב. נהנה יותר מהמחיר

וכי תימא דישלם יותר מצד נהנה, דהרי נהנה ממחיר של נסיעה בפני עצמו, אינו כן, דמכל מקום לא ישלם יותר מהערך של ניקוב אחד בכרטיסיה. וכדברי הדברי חיים (חוו"מ נזקי ממון סי' א').

דהנה יש לדון במי שאכל מחבירו מאכל האסור מדרבנן, ולא ידע שאסור, האם חייב לשלם לו רק את המחיר של המאכל, והרי מכיון שהמאכל אסור באכילה אינו שוה כל כך, או דילמא חייב לשלם יותר מהמחיר, והיינו כפי הנאתו, דהרי נהנה כמו מאכל רגיל.

ובנתיבות המשפט (סי' רל"ד סק"ג) סבירא ליה שמשלם כל ההנאה, אף שחיסר פחות מכיון דדמי החפץ שוים פחות, ויליף לה מדין שחרוריתא דאשיתא (בבא קמא כ' ב'), דזה נהנה וזה חסר מועט, דצריך לשלם כפי מה שנהנה.

[ויש לחלק דהתם הדירה שוה כפי שכרה, אלא שאינו עומד לזה והוה לא חסר, והלכך כד מחסר קצת אמרינן דמשלם כל דמי הבירה].

וכן מוכח מתוספות בכתובות (ל"א ב' ד"ה לא) דאיתא התם דהתוחב חלב לחבירו, חייב משום נהנה, והקשו תוספות הא נמאס בפיו, ותירצו דמכל מקום כיון שחיסר לחבירו קצת, יתחייב בכל, וכמו בשחרוריתא דאשיתא.

ולפי זה יש לדון דהמציל נפשו בממון חבירו יש לומר דישלם לו יותר מדמי החפץ, וכן הוה באמת לנתיבות המשפט.

ג. דברי חיים

אמנם בדברי חיים (שם) נחלק טובא על הנתיבות המשפט מסברא, וכן הביא ראייה דחז"ני (נפחים ל"ב א') דאם אכל תרומת חמץ במזיד משלם רק דמי עצים, אע"פ דהרי נהנה כדמי מאכל רגיל.

וכתב דאין ראייה מתוספות בכתובות דהתם מכל מקום הבעלים נחסרו הכל, [והיינו דאין מחלקים האכילה לשני חלקים], ואמנם קשה קצת לשון התוספות דדימו לשחרוריתא דאשיתא.

ובשיעורי רבינו שמעון יהודה הכהן שקאפ (בבא קמא סי' י"ט אות ו') אייתי להדברי חיים, וכתב דזו שגגה, דהתם איירי באוכל במזיד, וממילא לא נהנה יותר מדמי עצים, דהרי אם הוא רשע ורוצה לאכול דברים האסורים, הרי יכול להשיג דברים האסורים בזול. [וצריך עיון מי ימכור לו תרומה טמאה. וכן אכתי צריך עיון מאוכל תרומה טמאה בשוגג דמשלם קרן וחומש מחולקין טמאים].

מעתה בשלמא לדברי הנתיבות המשפט חייב לשלם משום נהנה כמחיר נסיעה בפני עצמה, אמנם לדברי חיים אינו חייב משום נהנה יותר מהמחיר.

ד. מחיר לכל ניקוב

אמנם יש לומר דגם לדברי חיים ישלם מדין נהנה מחיר כמו המשלם בנפרד לנסיעה אחד, דהרי לכרטיסיה יש גם מחיר לכל ניקוב, שהרי יכול למוכרו לזה שעומד על ידו באוטובוס במחיר כמו אחד שמשלם רק על נסיעה אחד. אך יש לומר דזה לא יהיב שם מחיר.

והעירו, דבאמת בכרטיסיה שוה כל חור ככרטיס בודד, והא דמשלם פחות, היינו רק משום דאזולא גביה מפאת הקדמת מעות. אך לעני"ד אינו רק מפאת הקדמת מעות, אלא דניחא להו מעוד טעמים, דשמא לא ישתמש בכל הניקובים, וגם אין צריך לטרוח ליתן עודף וכיוצא בו. נמצא דהוה מחיר פחות מכרטיס בודד.

הגליון המלא ייצא
לאור בס"ד לקראת
שבת הבעל"ט

המערכת סוקולוב 17 א' דירה 7
ב"ב
טל' 035703949
7.30 עד 9.00 בערב
L5703949@gmail.com

זאת למודעי' הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת משפטים

ואלה המשפטים - זהירות מממון שאינו שלך

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". (פרק כ"א פסוק א').

בתרגום כתב, "ואלין דינאי די תסדר קדמיהון".

הזוהר הקדוש כותב על דברי התרגום שתרגם את המילה "משפטים" בלשון "דינאי", שהפרשה הזו באה לרמז על דיני הגלגול, וכתב "פתח רבי שמעון ואמר, ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, תרגום ואלין דינאי תסדר קדמיהון, אלין אינן סדורין דגלגולא, דינין דנשמתין דאתדנו כל חד וחד לקבל עונשיה". שדיני פרשת משפטים מרמזים על דיני גלגולי הנשמות, שלאחר הפטירה יש כאלו שנענשים בעונש גלגול. (ועיין בזוהר שממשיך לבאר את כל פרשת עבד עברי שהוא מרמז על דיני הגלגול).

וביאור הדבר שדווקא כאן בפרשת משפטים מרמזת התורה את דיני גלגול הנשמות, יש לבאר על פי דברי החפץ חיים שכותב "כי ידוע שהעבירות שבין אדם למקום מתמרקות על ידי יסורים בעולם הזה או בגיהנום בעולם הבא, שאלו מצרפים את נשמת האדם ומטהרים אותה. אבל שונות מהן העבירות שבין אדם לחברו. לאלו אין שום אפשרות של צירוף לא ביסורין ולא בעונשי הגיהנום, וגם תשובה ומעשים טובים אינם מועילים לכפר על זה. אלא אינו מתכפר לו "עד שירצה את חברו". ואם אין האדם עושה זאת בעודו בעולם הזה עליו להתגלגל פעם אחרת על מנת לבצע זאת, ושום יסורים או עונשים אין בהם כדי לטהרו מזאת. (ועיין בביאור הגר"א במשלי פרק י"ד שהאריך בזה).

ולמשל, אם מישהו התגאה בעולם הזה, מתוך עושרו או גבורתו הגופנית, ובחוצפתו העליב או הכה את זולתו ולא פייסו לפני מותו, אין שום דבר מועיל לו, אלא מוכרח הוא להתגלגל שנית בעולם הזה כדי לתקן את הענין הזה".

ולפי זה יש לפרש בכוונת הזוהר, שהתורה מרמזת לנו כאן בתחילת פרשת משפטים את ענין גלגול הנשמות, לומר שעל ידי קיום מדווקת של המשפטים שבין אדם לחברו שומר האדם על עצמו לבל יזדקק להתגלגל שנית בעולם הזה כדי להשיב את הגזילה או לתקן חטא אחר שבין אדם לחברו. וזה הפשט "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" שתרגומו בזוהר "ואלין דינאי דגלגולא", לומר שעל ידי אלה המשפטים אדם ניצול מדיני הגלגול. (והובאו הדברים בספר "החפץ חיים חיינו ופעלו" חלק ג' עמוד תתרמ"ו).

יבוא בשלום

והנה בפרשת יתרו כאשר יתרו יעץ למשה רבנו את העצה להעמיד שרי אלפים, שרי מאות ושרי עשרות "ושפטו את העם בכל עת וגו' והקל מעליך ונשאו איתך", כאשר יתרו מסיים את עצתו הוא אומר (פרק י"ח פסוק כ"ג) "אם את הדבר הזה תעשה וצווח אלוקים ויכלת עמוד וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום".

ולכאורה יש לדייק מהו הלשון "יבוא בשלום", הלא בגמרא בסוף ברכות (דף ס"ד א') מובא, "אמר רבי אבין הלוי הנפטר מחברו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום, שהרי יתרו שאמר לו למשה לך לשלום עלה והצליח, דוד שאמר לו לאבשלום לך בשלום הלך ונתלה. ואמר רבי אבין הלוי הנפטר מן המת אל יאמר לו לך לשלום, אלא לך בשלום,

שנאמר ואתה תבוא אל אבותיך בשלום".

מבואר בגמרא שיש הבדל איך אומרים "לשלום" או "בשלום", וכאשר אדם נפרד מאדם חי הנוסח צריך להיות "לשלום", וכאשר נפרד ממת הנוסח הוא "בשלום". ומיתרו אנו לומדים שהנפרד מחברו יאמר "לך לשלום". ומעתה למה כאשר יתרו מייעץ את עצתו הוא מסיים בלשון "יבוא בשלום", הרי לכאורה הנוסח בזה צריך להיות "יבוא לשלום", שהרי לא מדובר כאן במתים אלא בחיים.

ומבאר החפץ חיים דלפי היסוד הזה שבדיני בין אדם לחברו אם אדם נשאר חייב לחברו אפילו פרוטה אחת, אינו מתכפר לו בשום צורה שהיא, אלא הוא מוכרח להתגלגל ולבא שנית לעולם הזה בשביל להחזיר לו את החוב ההוא. י"ל דכוונת יתרו היתה שעל ידי זה שתתקבל עצתו ויעמידו את הדיינים בכלל ישראל, ייצא שכל מי שיהיה לו דין עם חברו יוכל להתדיין בפני הדיינים בצורה קלה ויעילה, וממילא אף אחד לא ישאר חייב לחברו מאומה כי כל ריב וכל משפט יבוא לפני הדיינים והם מיד יכריעו עם מי הצדק. ומעתה "כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום", שכל אחד לאחר פטירתו ימצא מנוחה בעולם הבא ולא יצטרך להתגלגל שנית בעולם הזה. (שם, עמוד תתרמ"ז).

חומר עוון גדול

והנה בענין עונשי גלגול הנשמות בעבירות של גזל ובין אדם לחברו, מצינו בזה בספר "שפת תמים" (פרק ד') ל"חפץ חיים", שהאריך על גודל עונשם, וכתב "ואפילו אחר כל העונשים לא יהיה לו תקנה גמורה עד שישוב בגלגול להשיב הגזלה, וראיתי בספרים מעשה נפלא שהיה בימים הראשונים שבא אחד בגלגול סוס, והיה עובד בכל כחו כדי לשלם את חובו, וזהו מן הגלגולים הקשים. ולפחות יצטרך לבוא עוד הפעם לאותו העולם לחזור ולהבראות, כדי לפרוע את גזילתו, כמו שמובא בכמה מקומות. וכן כתב הגר"א במשלי על הפסוק, מציל נפשות עד אמת.

ובזה ביארתי המדרש בקהלת על הפסוק, שמח בחרו בילדותיך ויטיבך לבך וגו' ודע כי על כל אלה יביאך האלוקים במשפט, ואמרו במדרש משל לאחד שברח מפני הקוסטינר (הוא שופט הממונה מהמלך לדון את המחוייב) היה רץ והוא רץ אחריו, אמר לו מעט בריצה שלא תרבה בחזרה. כך ודע כי על כל אלה יביאך האלוקים במשפט.

והדבר פלא, אבל לפי זה ניחא הכל, שקהלת לימד דעת את העם בסוד הגלגול, ואמר לנו אמת שאתה יש לך בבחירתך בעולם הזה לעשות כל מה שלבך חפץ, לגזול ולחמוס ולעשוק, ואף לחסר כל מצוות עשה שבתורה. אבל תדע כל מה שאתה מרבה בריצה, לרוץ מלפני ה' יתברך בעולם הזה, על כל אלה יביאך האלוקים במשפט שם, ותוכרח אח"כ לחזור עוד הפעם ועוד הפעם, ועל כרחך תתקן מעשיך, ואם כן למה לך לברוח. וכרב שאומר לתלמידו, למה לך לברוח מבית הספר ולהתווסר בחנם על זה, ולבסוף תוכרח ללמוד כמו שאצורך, הלא טוב לך שתשב פה ותציית לדברי, ותלמיד טוב ומצליח תקרא".

והעצה שלא להכשל בממון שאינו שלו היא "עשה לך רב והסתלק מן הספק" שבכל ספק ממון לשאול רב איך לנהוג, וכן כתב במשנה ברורה בהלכות יום כיפור (סימן תר"ו סק"א), לגבי הדין שכתב השו"ע, "עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו", וכתב המש"ב "ואם יש לחברו בידו ממון שיש לו תביעה עליהם וכו' יסדר לפני הרב ומ"ץ הענין בשלימות ובאמת בלא שקר, ולשאול האין להתנהג, כללו של דבר כל דבר שבממון לא יסמוך על הוראתו כי היצר הרע יש לו היתרים הרבה".

אפילו להפסיד כל מה שיש לו

הנה ברמב"ן בבבא בתרא (דף כ"ו א') כותב על הזהירות שצריך להזהר בדיני ממונות שלא להפסיד את ממון חברו, וכתב "ומצווה להרחיק את עצמו אפילו להפסיד כל מה שיש לו ולא יפסיד חברו פרוטה".

מסופר בענין זה על מרן החזו"א זצ"ל, שבתקופה שהתגוררו בוויילנא, היתה ברשותם חנות מכולת שהרבנית ניהלה אותה, וממנה היתה פרנסתם. ומסופר "פעם פרץ דין ודברים בין זוגתו לבין סוחר פלוני בעניני ממונות. אמר האיש אקבל פסק דינו של בעלך היושב בבית המדרש, נאמן הוא עלי. הלכו והציעו לפניו את טענותיהם. הוא הקשיב לדברים, שקל בפלס ההלכה, ולבסוף פסק לטובת הסוחר ולרעת זוגתו. אחר כך כשהבחין בתרעומתה, הגיב "אמרי נא, מה ערך יש לחיי אדם אם פוגעים בפרוטה של הזולת!". (החזו"א בדורותיו, עמוד רל"ט).

הבא לטהר מסייעין אותו

אבל כאשר אדם משתדל בכל כוחו בימי חייו שלא לפגוע בחברו

לכלב תשליכון אותו - מצווה לזון כלב - ובדין האכלת כלבים ובהמות בשבת

"ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו". (פרק כ"ב פסוק ל').

הפסוק מדגיש דווקא כלב, אבל באמת כלפי עיקר הדין דינו של הכלב ודינים של שאר בהמות וחיות אחד הוא ואין שום הבדל ביניהם. וכתב, "לכלב תשליכון אותו, ולמדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, אמר הקב"ה תנו לו שכרו".

כלב שאין מזונותיו עליך

עוד אפשר ליישב את קושיות רש"י, על פי דברי הגמרא בשבת (דף קנ"ה ב'), שמוכא בגמרא "דרש רבי יונה אפיתחא דבי נשיאה, מאי דכתיב יודע צדיק דין דלים, יודע הקב"ה בכלב שמזונותיו מועטין (שאינן אדם חס עליו לתת לו מזונות הרבה, רש"י) לפיכך שווה אכילתו במעיו שלשה ימים וכו'. אמר רב המנונא ש"מ (מדקאמר שהקפיד הקב"ה על מזונותיו, רש"י) אורח ארעא למשדא אומצא לכלבא וכו', הני מילי בדברא אבל במתא לא (לא ליתבי ליה מידי אי לאו ידיה הוא, רש"י), דאתא למסרך (בתריה ויפסידו, רש"י)".

מבואר בדברי הגמרא שיש קצת מצווה לתת אוכל לכלב, שכיון שאנו רואים שהקב"ה הקפיד ודאג למזונותיו, על כן מדין והלכת בדרכיו צריך אדם לדאוג למזונותיו של הכלב, וכאשר יש לו חתיכת בשר שאינה ראויה לו לאכילה, טוב יותר שישליכנה לכלבים מאשר שישליכנה לאשפה. וע"ש בדברי הגמרא שהביאה את התנאים ומתי ואיך ראוי להאכיל את הכלבים.

ובאמת מצינו חידוש דין להלכה על פי דברי הגמרא הזו, לגבי להאכיל כלבים בשבת, ודבר זה נפסק בשו"ע בהלכות שבת (סימן שכ"ד סעיף י"א) שכתב, "אין נותנין מים ולא מזונות לפני דבורים, ולא לפני יוני שוכך ויוני עליה וכו'. אבל נותנין לפני אווזין ותרנגולים ויוני בייתות, וכן לפני כלב שמזונותיו עליך". ויסוד דברי השו"ע הם שבשבת אסור לאדם להאכיל בהמות וחיות שאין מזונותיהם עלי, משום טירחא שלא

ופרש"י, "ובשר בשדה טרפה, אף בבית כן אלא שדיבר הכתוב בהווה מקום שדרך בהמות ליטרף וכו'. לכלב תשליכון אותו, ולמדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו אמר הקב"ה תנו לו שכרו".

הנה בדברי רש"י מבואר שהוקשה לו בפסוק שתי קושיות, הראשונה מדוע כאשר כתוב בפסוק את הדין הזה שמוותר להשליך בשר טריפה לכלבים כתוב "ובשר בשדה טריפה", הפסוק מדגיש שדין זה נאמר על בשר "בשדה", שבשר הטריפה נמצא בשדה. ולכאורה יש להבין מה הענין דווקא בבשר טריפה שנמצא בשדה, הרי גם בשר טריפה שנמצא בבית דינו שווה לבשר טריפה שנמצא בשדה, ששניהם אסורים באכילה ומותרים בהנאה, וממילא אם מותר בהנאה מותר להשליכו לכלבים, ומה ביאור ההדגשה המיוחדת שנאמר בפסוק "בשדה". ועל כך רש"י מיישב, שבאמת אין הבדל בין בית לשדה, ודין שניהם שווה, וכתב "ובשר בשדה טריפה, אף בבית כן, אלא שדיבר הכתוב בהווה". והיינו שהפסוק דיבר בהווה, שבדרך כלל המקום שבו הבשר נעשה טריפה הוא בשדה, ששם קשה יותר לדקדק בשחיטה שתעשה כדת וכדין, ואילו בבית יש יותר ישוב הדעת ובמקום זה קל יותר לדקדק בשחיטה, ופחות מצויות שם טריפות.

ועוד הוקשה לרש"י, מדוע כתוב דווקא "לכלב תשליכון אותו", מה הענין דווקא לכלב הרי כמו שאפשר להשליך לכלב, כך צריך להיות מותר להשליך גם לכל הבהמות והחיות. שהרי עיקר הדין שהפסוק מחדש "לכלב תשליכון אותו" הוא שהבשר הזה מותר בהנאה, ולכן מותר להשליכו לכלב, וכלפי ההנאה אין הבדל בין הנאת כלב להנאת שאר בהמות וחיות, ולמה הפסוק מדגיש דווקא את ענין הכלב. וכתב ליישב, שבאמת הוא הדין לשאר בהמות וחיות, אלא שיש ענין מיוחד שהקב"ה קבע שכר לכלב על כך שבמצרים לא חרץ את לשונו, ולכן

לצורך, ועל כן יוני שובך ויוני עליה, שהם לבדם משיגים את מזונותיהם חל איסור להביא להם אוכל בשבת. אבל אווזין ותרנגולים, שעיקר מאכלם הוא ממה שהבעלים מביא להם אוכל, הם נחשבים למזונותיהם עליך, ומותר להביא להם אוכל בשבת.

אבל השו"ע ממשיך ואומר שמותר לתת אוכל גם לכלב, שגם כלב נחשב למזונותיו עליך. ומדויק בדברי השו"ע שההתיר לתת מזונותיו לכלב, לא מדובר דווקא בכלב ששייך לאדם הזה, והוא אחראי עליו וחייב במזונותיו, שאז הוא מוגדר כמי שמזונותיו עליך. אלא אפילו כלב של הפקר, שאינו מגדלו בביתו אלא הוא מסתובב ברחוב, גם כן נחשב כחיה כזו שמזונותיו עליך. ולכן השו"ע סתם ואמר שמותר לתת מזונות לכלב, ולא פירט ואמר שמדובר דווקא בכלב הגדל בביתו, משום שההתיר לתת מזונות לכלב הוא התיר שכולל את כל הכלבים גם את אלו שאינם שייכים לאדם מסוים.

ולכאורה יש להבין איזה התיר יש לתת אוכל לכלב שאינו מגדלו בביתו, הרי הכלב הזה יכול לשוטט ברחוב ולחפש לעצמו לבד אוכל, וממילא מדוע הוא נקרא בגדר כזה של מזונותיו עליך שיהיה מותר להאכילו בשבת.

ובביאור הדבר כתב במגן אברהם (סק"ז) "לפני כלב, משמע בגמרא (שבת דף קנ"ה א') אפילו כלב שאינו מגדלו בביתו מותר, דמצווה ליתן לו מזונות, ועיין סימן ש"ח סוף סעיף כ"ט". והביא את דבריו במשנה ברורה (סקל"א) שכתב, "לפני כלב, ואפילו כלב שאינו מגדלו בביתו מותר, דמצווה קצת גם כן ליתן לו מזונות, כמו שאמרו חז"ל שחם הקב"ה עליו לפי שמזונותיו מועטין ומשהה אכילתו במעיו שלא יתעכל ג' ימים". מבואר במגן אברהם שבעצם זה שאנו רואים שהקב"ה דאג לאכילת הכלב, נאמר שיש לאדם קצת מצווה לתת אוכל לכלב, וממילא מחמת זה לגבי שבת נחשב כלב לחיה כזו שמזונותיו עליך, ועל כן אפילו כלב של הפקר מותר להאכילו בשבת.

ויש להוסיף בזה שבמשנה ברורה באותו סעיף, מביא את המשך דברי המגן אברהם שכתב, "יש נוהגין ליתן חטים לפני עופות בשבת שירה, ואינו נכון שהרי אין מזונות עליך". ומבואר שמצד אחד יש איסור לתת אוכל לפני בהמות, חיות ועופות שאין מזונותיהם עליך, שכדי שיהיה מותר לאדם לתת אוכל לחיות, מוכרח להיות שאלו הבהמות הם בגדר מזונותיהם עליך. ואילו מצד שני לכלב מותר לתת אוכל בשבת, אפילו שאין מזונותיו עליך, שאפילו אם הכלב הוא של הפקר ואין חייב במזונותיו מותר לתת לו אוכל. רואים מזה שהסברא הזו שהגמרא אומרת על הכלב שיש ללמוד מהנהגת הקב"ה לתת אוכל לכלב, היא סברא שמחמת כן יהיה מותר להאכיל את הכלב אוכל בשבת, כי כלב נחשב בבחינת מסוימת כמזונותיו עליך ומותר בשבת להאכילו.

ובאמת דברי המגן אברהם הללו נמצאו מפורש בראשונים, בדברי המאירי בשבת (דף י"ט א') שכתב, "נותנין מזונות לכלב בחצר וכו' מפני שהכלב מזונותם עליך וכו'. ויראה שאף בכלב שאינו שלו מותר, וכן ראיתי לגאון שפירש מזונות עליך מדכתיב לכלב תשליכון ואי נמי בשכר לא יחרץ כלב לשוננו". מפורש בדבריו שבכלב יש סברא מיוחדת מחמת הפסוק לכלב תשליכון או בשכר לא יחרץ כלב לשוננו, משמוש כן מותר לתת לו אוכל בשבת, אפילו שאינו נחשב בהגדרה של מזונותיו עליך.

לכלב תשליכון אותו

ומעתה לפי הדברים הללו שבכלב נאמר דין מיוחד שלא נאמר בשאר כלל הבהמות והחיות, והוא שיש קצת מצווה לתת לו אוכל, נראה ליישב את קושיות רש"י על הפסוק בפרשה "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו", שהקשה רש"י מדוע נאמר דווקא "בשדה", הרי הדין הזה של בשר טריפה הוא נוהג בין בבשר שנמצא בשדה ובין בבשר שנמצא בבית. ועוד הקשה מדוע נאמר דווקא "לכלב תשליכון אותו" למה דווקא לכלב, הרי בעיקר הדין כיון שבשר טריפה מותר בהנאה, הרי מותר להשליכו לכל הבהמות והחיות.

ולפי דברי הגמרא בשבת יש ליישב, דהנה מדברי הגמרא מתבאר שיש מצווה מיוחדת לתת אוכל לכלב יותר משאר החיות, (ועד כדי כך שהמגן אברהם לומד מזה הלכה למעשה, לגבי הלכות שבת, שמותר

להאכיל כלב אפילו שאין מזונותיו עליך). ובגמרא בשבת מבואר עוד, שכל הענין הזה שראוי לתת מזונות לכלב, שייך דווקא בכלב שהוא במדבר, אבל בתוך העיר אין זה מן הראוי לתת אוכל לכלב שאינו שלו, משום שיש חשש שמכאן ולהבא הכלב תמיד יבוא אחריו ויבקש ממנו אוכל ויופסד על ידי זה.

ומעתה מיושבים היטב דברי הפסוק, שהפסוק בא לרמז כאן "לכלב תשליכון אותו", לדברי הגמרא בשבת שיש קצת מצווה לתת אוכל לכלב, ועל כן אפילו שבעצם הדין מותר להשליך בשר טריפה לכל הבהמות והחיות, בכל זאת יש ענין מיוחד בכלב שראוי להשליך לו בשר טריפה. אבל כיון שכאן אומר הפסוק שכל זה שייך דווקא "ובשר בשדה טריפה", שהענין להשליך אוכל לפני הכלבים שייך דווקא "בשדה", משום שבתוך העיר יש לחשוש שהכלב מכאן ולהבא יבוא תמיד אחריו ויבקש ממנו אוכל. וממילא באמת עצם הדין של הפסוק נוהג בין בכלב ובין בכל הבהמות והחיות, ובין בעיר ובין בשדה, אבל הרמז שהפסוק בא לרמזו שיש קצת מצווה לתת אוכל לפני הכלב, דבר זה שייך דווקא בשדה ולא בעיר, ועל כן הפסוק דקדק בלשונו וכתב "בשדה".

הני מילי בדברא אבל במתא לא

הנה בעיקר דברי המגן אברהם שלומד מהגמרא בשבת שיש קצת מצווה לתת אוכל לכלבים, ולפי זה מחדש בהלכות שבת שמותר בשבת לתת אוכל אפילו לכלב של הפקר, ואין דינו כשאר הבהמות והחיות שאין מזונותיהם עליך שאסור לתת להם אוכל בשבת. לכאורה יש לעיין בזה, דהנה הגמרא בשבת אומרת מפורש שכל הענין הזה שראוי לתת אוכל לכלבים הוא "הני מילי בדברא אבל במתא לא, דאתא למיסרך". והיינו שרק במדבר יש לתת אוכל לכלבים, אבל בעיר אין ראוי לתת אוכל לכלב שאינו שלו, שיש חשש שהכלב מכאן ולהבא תמיד יבוא אחריו ויהיה מוכרח לתת לו אוכל. ולפי זה אם בעיר אין לתת אוכל לכלבים, הרי ההלכה הזו שהמגן אברהם לומד מדין זה שמותר לתת אוכל לכלב הפקר בשבת צריכה להיות דווקא לכלב שנמצא במדבר, אבל לכלב שנמצא בעיר כיון שאין בו את הדין הזה שראוי לתת לו אוכל ממילא יהיה אסור לתת לו אוכל בשבת.

ולכאורה קשה שמסתימת דברי השו"ע נראה שמותר לתת אוכל לכלבים בכל מקום, ואין חילוק בזה בין עיר לבין שדה, שהשו"ע כשמביא את הדין הזה שמותר לתת בשבת אוכל לפני הכלבים כיון שמזונותיהם עליך, לא חילק בין עיר לשדה, ומשמע שדין זה נוהג בכל מקום בין בעיר ובין בשדה. ואם הפשט בשו"ע כדברי המגן אברהם, שמדובר בכלב הפקר, ואעפ"כ הוא מוגדר כמזונותיו עליך מאחר שיש קצת מצווה לתת אוכל לכלב, הרי ענין זה נאמר דווקא בשדה ולא בעיר, ואם כן צריך להיות שבעיר אסור לתת בשבת אוכל לכלב, שכלפי העיר הכלב מוגדר כאין מזונותיו עליך, ומדוע סתם השו"ע את דבריו וכתב את דין זה באופן שמשמע מתוך דבריו שדין זה נוהג גם בעיר.

ונראה לומר שבעצם הדבר מה שאנו אומרים מכאן הגמרא בשבת שיש קצת מצווה לתת אוכל לכלב, אין בזה הבדל בין עיר לבין שדה, שהמצווה הזו כשם שהיא נוהגת בשדה כך היא נוהגת גם בעיר. אלא שהגמרא אומרת בתור עצה טובה שבעיר לא כדאי לתת אוכל לכלב, משום שיש חשש שהכלב אתי למיסרס בתריה. אבל מצד עצם הענין שראוי לתת אוכל לכלב כדרך שעושה הקב"ה, בוודאי שגם בעיר מי שעושה כן, יש לו קצת מצווה, כמו מי שעושה כן במדבר. אלא שבכל זאת אומרת הגמרא שבעיר אפילו שיש בזה קצת מצווה, מכל מקום כיון שיכול לצאת לו על ידי זה נזק, על כן אין צורך לתת לו שם אוכל. אבל מי שלא חושש לנזק הזה, ונותן אוכל לכלב, בוודאי שמקיים בזה את הענין והמצווה שיש בנתינת אוכל לכלב.

וממילא לגבי להאכיל כלב בשבת, כיון שגם בעיר יש קצת מצווה בלהאכיל כלב, על כן סובר המגן אברהם בדעת השו"ע שדבר כזה נחשב לגבי כלב שמי שמזונותיו עליך, ואין איסור להאכילו בשבת. ודינו שונה מכל הבהמות והחיות שאם הם של הפקר הם נחשבים כמי שאין מזונותיהם עליך ואסור להאכילם בשבת, אלא בכלב כיון שיש בו קצת מצווה, ואפילו בעיר קיימת בו המצווה הזו, על כן אין איסור להאכילו בשבת, והרי הוא כמי שמזונותיו עליך.

דין מוקצה באוכל הראוי לכלבים ולבהמות

הנה מוגדר כמי שמזונותיו עליך, שמותר להאכילו בשבת, הוא מסיים את דבריו וכותב "ועיין סימן ש"ח סוף סעיף כ"ט". וכוונתו שבשו"ע

אלו החיות והעופות אפילו שאינם שלו, ועל כן האוכל הזה נחשב כאוכל שראוי לאכילה ולא כדבר מוקצה. ועל כך כותב הרמ"א שאם האוכל ראוי לכלבים, כיון שהכלבים מצויים בעיר אין האוכל מוקצה, שהרי יכול להאכיל את זה לכלבים. ודבר זה הוא לא דין מיוחד בכלבים, אלא הוא נוהג גם בכל הבהמות והחיות המצויות, שכיון שיש להם בעלים מותר לכל אדם להאכילם בשבת.

אבל במקום שהכלבים הם של הפקר אין שום הוכחה מדברי הרמ"א שמותר להאכילם בשבת, מחמת הסברה של הגמרא בשבת שיש קצת מצווה להאכיל כלבים, כיון שמזונותיו מועטים. שכל דברי הרמ"א נאמרו רק במקום שיש לכלב בעלים ואינו הפקר, שאז באמת מותר להאכילו כמו שמותר להאכיל את כל הבהמות והחיות המצויות במקום שיש להם בעלים. שכיון שהבעלים מותר להם להאכילו, הרי הם בגדר מזונותיהם עליהם ומותר כבר גם לכל אדם להאכילם, אבל אין מזה שום הוכחה להתיר להאכיל כלבים של הפקר שאין להם שום בעלים מחמת הסברה הזו שיש קצת מצווה באכילתם, וזהו חידוש חדש של המגן אברהם ואין לכך שום הוכחה מהרמ"א בסימן ש"ח.

ועצם הדבר שמותר להאכיל חיות ועופות המצויים אפילו שאינם שלו, דבר זה מבואר בביאור הלכה (סימן שכ"ד סעיף י"א) על ההלכה הזו שמותר להאכיל אווזין ותרנגולים ויוני בייתות, וכתב בביאור הלכה "ויוני בייתות, שמגדלות אותן בבית, וכל זה מיירי כשהם שלו, כן מוכח מאלה רבה. ולענ"ד אין זה ברור, דכיון שהם של ישראל ואינם אוכלין מהפקר, כי היכי דמותר לבעליהן להכין להם מזונות, הכא נמי מותר לאדם אחר". מבואר בביאור הלכה שנוקט שאם יש לאדם בהמה או חיה שמותר לו להאכילה בשבת שהיא בגדר מזונותיה עליה, הרי כשם שמותר לו להאכילה כך מותר לכל אדם להאכילה.

וממילא לגבי אוכל שהוא ראוי למאכל בהמה, י"ל שאפילו אם לאדם זה אין כאלו בהמות וחיות, אבל כיון שמצויים הרבה בהמות וחיות כאלו אצל אחרים, מאחר שמותר לו לקחת את האוכל הזה ולהאכיל את הבהמות והחיות הללו, הרי זה סיבה שהאוכל לא נעשה מוקצה.

ואפילו אם נאמר כדברי האליה רבה שהביא הביאור הלכה, שסובר שרק לבעלים מותר להאכילם ולא לאדם אחר, שההיתר להאכיל בהמה שהיא בגדר מזונותיה עליה, נאמר רק לבעלים ולא לכל אדם. בכל זאת י"ל שעצם הדבר שהבעלים יכול לבוא אליו ולקחת ממנו את האוכל הזה כדי להאכיל את בהמתו, זה כבר סברא שהאוכל אינו מוקצה כיון שהוא ראוי לתשימש בשבת.

אבל לגבי כלבים המגן אברהם מחדש דבר חדש, שאפילו כלבים של הפקר שאין להם בעלים, מותר להאכילם בשבת, כיון שיש קצת מצווה להאכילם ממילא הם בגדר מזונותיהם עליהם, ודבר זה אין לו ראיה מדברי הרמ"א בסימן ש"ח, שברמ"א מדבר על כלבים שיש להם בעלים, ולא על כלבי הפקר.

וצריך לומר שמה שכתב המגן אברהם, "עיינן סימן ש"ח סוף סעיף כ"ט", אין כוונתו להוכיח את דבריו מדברי הרמ"א, שכאמת בעצם דברי הרמ"א אין הכרח בדבריו שהוא מדבר על כלבים של הפקר, שבפשטות הוא מדבר על כלבים שיש להם בעלים. אלא כוונת המגן אברהם לומר שלפי מה שכתוב שיש קצת מצווה להאכיל כלבים, ועל כן מותר להאכיל אפילו כלב של הפקר, שהוא בגדר מזונותיו עליהם, אם כן יש לפרש את דברי הרמ"א בסימן ש"ח אפילו לגבי כלבים של הפקר, שכיון שכלבים מצויים אפילו שהם כלבי הפקר כבר מותר להאכילם בשבת, ואין האוכל מוקצה.

בסימן ש"ח סעיף כ"ט כתב, "כל שהוא ראוי למאכל חיה ועוף המצויים, מטלטלים אותו. ואם אינו ראוי אלא למאכל חיה ועוף שאינם מצויים, אם יש לו מאותו מין חיה או עוף, מותר לטלטל מאכל הראוי לאותו המין, ואם לא אסור". וכתב הרמ"א, "ולפי זה מותר לטלטל עצמות שנתפרקו מן הבהמה מערב שבת אם ראויים לכלבים, דהא כלבים מצויים". ויסוד דברי השו"ע הוא שמאכל שאינו ראוי לאכילת אדם אלא רק למאכל בהמה, הרי אם אסור לבעל הבית להאכיל את הבהמה בשבת את המאכל הזה, המאכל הזה מוקצה. אבל אם מותר לו לקחת את המאכל הזה ולהאכיל את הבהמה בשבת, אין זה מוקצה. וממילא אם המאכל ראוי לאכילת חיה ועוף המצויים, שלהרבה בני אדם מצויים להם כאלו חיות ועופות, והוא יכול להשיג בקל כאלו חיות ועופות כדי להאכילם את המאכל הזה, הרי אין המאכל מוקצה כיון שהוא ראוי לתשימש בשבת. אבל אם המאכל הזה ראוי רק למאכל חיה ועוף שאינם מצויים, כיון שאין אפשרות לבעלים להאכיל את הבהמה את המאכל הזה, הרי הוא מוגדר כמאכל שאינו ראוי לשום דבר, וממילא חל עליו דין מוקצה. ועל כך מסיים הרמ"א שכיון שכלבים מצויים הם, ממילא מאכל שהוא ראוי לכלבים אינו מוקצה, שהרי אפשר להאכילו לכלבים.

ומבאר המחצית השקל שהראיה של המגן אברהם הוא מדברי הרמ"א, שכותב שאם המאכל ראוי לאכילת כלבים הוא אינו מוקצה כיון שכלבים מצויים הם, הרי מתוך דברי הרמ"א מוכח שמדובר בבעל הבית שאין ברשותו כלבים, אלא הכוונה שמצויים לו כלבים של אחרים שהוא יכול להאכילם, אם כן מוכח מהרמ"א שמותר להאכיל אפילו כלבים של אחרים.

וז"ל המחצית השקל, "ועיינן סימן ש"ח סוף סעיף כ"ט, רצה לומר דמשם מוכח דאפילו לפני כלב של אחר מותר ליתן בשבת, שכתב שם רמ"א ולפי זה מותר לטלטל עצמות כו' אם ראויים לכלבים, דהא כלבים מצויים, עכ"ל. ועל כרחק אין הכוונה דהא כלבים מצויים לכל אחד ואחד, דהא זה ליתא, אלא על כרחק רצה לומר מצויים בעיר, ואם איתא דאסור ליתן לפני כלב של אחרים למה יהיה מותר לטלטל, הא לגבי בעל הבית אין ראויים לכלום דהא הוא לית ליה כלבים, ובמוקצה הכל הולך אחר דעת בעל הבית וכמו שכתוב לעיל סוף סימן ש"ח. אלא על כרחק דמותר ליתן מזונות לפני כלב של אחרים, אם כן אפילו לית ליה כלבים חזיין ליה, ואתי שפיר".

אוכל הראוי לחיה ועוף המצויים

אמנם לכאורה יש לעיין בדבריו, שאם כל הראיה של המגן אברהם היא מדברי הרמ"א הללו, אם כן דבריו סותרים מיניה וביה, שהרי בשו"ע בסימן ש"ח בתחילת הסעיף הזה כותב שכל אוכל שהוא ראוי לחיה ועוף המצויים מטלטלים אותו, ואינו מוקצה. ובהכרח שהשו"ע מדבר באופן כזה שלבעל הבית הזה אין ברשותו את החיות והעוף הללו, ומה שכתב שהם מצויים הכוונה היא שהם מצויים להרבה בני אדם, שהרי בהמשך הסעיף כותב השו"ע שאם אינו ראוי אלא לחיה ועוף שאינם מצויים, הדבר תלוי, אם יש ברשותו את החיות והעוף הללו אין זה מוקצה, ואם אין ברשותו את החיות והעופות הללו הרי זה מוקצה. ואם מוכח מזה שמה שכתב בתחילת הסעיף שכשהאוכל ראוי לחיה ועוף המצויים אין זה מוקצה, מדובר אפילו באופן כזה שאין ברשותו את אלו החיות והעופות, אלא עצם הדבר שהחיות והעופות האלו הם מצויים בשוק ויכול לצאת ולהאכילם, כבר נחשב האוכל הזה כאוכל שראוי לאכילת בהמה ואינו מוקצה. אם כן מבואר בשו"ע שכל אוכל שראוי לחיה ועופות המצויים, אפילו אם לאדם זה באופן פרטי אין ברשותו כאלו חיות ועופות, אין האוכל מוקצה. והיינו שמותר לו להאכיל את

אלה המשפטים

המעוות אצל הגר"צ עד שיוברר הדבר. ובאמת עבר זמן והקונה בירר את הענין, והתברר לו שהצדק עם המוכר, ובאמת בסופו של דבר לא שילם את חובו בעבר. באותו זמן המוכר שהה לתקופה מסויים בחו"ל, וכשחזר ובא הגר"צ למסור לו את הכסף, אמר שעכשיו ההסתכלות שלו על כסף היא כבר לא כמו שהיתה בעבר. בעבר כאשר היה לו דין ודברים עם אחר על עניני כסף, הרגיש כאילו וההוא רוצה לקחת לו חלק מחייו, ולא היה מסוגל לוותר, ואילו עכשיו הוא כבר מתבונן אחרת על כסף. וכששמע שמצבו של אותו קונה הוא דחוק מאוד, הלך ונתן לו במתנה את כל הסכום שעליו היה הריב ביניהם. והפשט כזה שלאחר תקופה עבר הסוחר הזה את זמן הנסיון של חמדת הממון, ומשום כך ההתבוננות שלו על כסף היתה שונה ממה שהיתה לו בעבר.

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניך". (פרק כ"א פסוק א').
סיפר הגר"צ זצ"ל, מרן רבי חיים מברסק זצ"ל היה אומר, שהחיים מתחלקים לשלושה זמנים, בשליש הראשון של החיים הנמיתה שפועלת באדם היא בעיקר מידת התאוה, בשליש השני עיקר הנמיתה שפועלת היא חמדת הממון, ואילו בשליש השלישי עיקר הנמיתה היא מידת הכבוד. והוסיף הגר"צ, שהיה אחד שהתמרמר כששמע את הדברים הללו משום שאצלו שלשת הנסיונות הללו היו בשיא תוקפם, ואם כן אינו יודע באיזה שליש מהחיים הוא אנוח...]

ובהקשר לזה סיפר, מעשה בסוחר שהיה דין ודברים בינו לבין אחד מלקוחותיו. הקונה קנה ושילם בצ"ק, והצ'ק חזר. הקונה טען שלאחר מכך פרע את חובו, ואילו המוכר טען שלא פרע. החליטו ביניהם להשליש את

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

סדר הגלגולים בעולם

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (א, א)

בחור חסידי הגיע אל מרן ה"חזון איש" זצ"ל ושאלה בפיו: הוא מצא שילינג ומבקש לדעת האם זכה בו או שיש מקום להחמיר? שילינג היה מטבע קטן בשווי חמישים פרושות, אך בכל זאת מדובר רש"י בשווה פרוטה. ואף כי ההלכה היא שמוצא מעות מפורזות הרי אלו שלו, כלומר: הכסף שייך למוצא - מכל מקום יתכן שיש מקום להחמיר ולחשוש שהמאבד לא התיימש מהמטבע שאבדה לו, כי אמנם אם הוא מסוג בני האדם הממשמשים בכיסם בכל שעה ושעה, וראה שהכסף אבד לו, מסתבר שאכן התיימש, אבל אם אינו כזה וכלל לא בדק בכיס, הרי שלא התיימש ומדובר בייאוש שלא מדעת, ולא פשוט שהמטבע שייכת למוצא.

ה"חזון איש" פסק שמותר לו לקחת את המטבע ואין שום מקום להחמיר בזה, משום שזה נכנס לגדר שכך רצה הקב"ה - שהכסף שלו יהיה אצלו. המוצא - שכאמור היה בחור חסידי - נענה ואמר לחזו"א, כי בעצם אלו הם דברי ה"בעל שם טוב".

כי הנה הוזהר הקדוש (משפטים ד' ע"א), על הפסוק "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" ועל התרגום שאומר "ואלין דיניא די תסדר קדמיהון" [אלו הדינים שיש לסדר לפניהם], כתב בזה הלשון: "אלין אינון סדורין דגלגולא", כלומר: זה סוד הגלגול.

על אלו גלגולים מדובר כאן?

ביאר ה"בעל שם טוב": לפעמים אדם בא לדין אצל דיינים מומחים ומוסמכים, והם מחייבים אותו. הוא עצמו יודע שאינו חייב ונפלה כאן טעות, אבל כך יצא דין תורה לפי הענין ולפי העדים, אל תתמה על כך - אומר ה"בעל שם טוב" - מכיון שזה סדר הגלגול. נכון, כאן באמת אינך חייב, אך בכל זאת חייבו אותך משום שבגלגול הקודם היית חייב לפלוני ולא שילמת לו. גלגול, אפוא, מן השמים את העניינים כך שתשלם שלא כדין, ועליך רק לשמוח שכעת נפטרת מהתשלום שהיית חייב בגלגול הקודם.

נגע ה"חזון איש" בראשו לעומתו ואמר: אסביר לכם מה אמר ה"בעל שם טוב". אתה הרי טוען שיתכן והבעלים לא בדקו בכיסים וממילא לא התיימשו. אם כך, איך יכול להיות שהדין הוא שהמוצא מעות מפורזות הרי אלו שלו? התשובה היא - המשך ה"חזון איש" - שגם אם הוא באמת לא משמש בכיסו, כך היה צריך להיות! הקב"ה רוצה שדוקא אותו אדם יחזיר לך כסף ולא שתקבלנו מן ההפקה. הלא אם המאבד ימשמש בכיסו ויתיימש, יוצא שאתה לוקח מההפקה והוא לא מחזיר לך שום דבר. מה עושה הקב"ה? - מסובב שאותו אדם לא ימשמש בכיסו ולא יתיימש, וכך יוצא שאתה לוקח ממנו והוא מחזיר לך, וזה סדר הגלגולים!

עבד עברי - משפט ולא חוק

כי תקנה עבד נִכְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת יָצֵא לְחֻפְשֵׁי חָנֹם (כא, ב)

רש"י מביא מחז"ל: "כי תקנה עבד עברי - עבד שהוא עברי. או אינו אלא עבדו של עברי, עבד כנעני שלקחתו מישראל, ועליו הוא אומר 'שש שנים יעבד', ומה אני מקיים (ויקרא כה מו) 'והתחלתם אתם', בלקוח מן הגוי, אבל בלקוח מישראל יצא בשש, תלמוד לומר (דברים טו יב) 'כי ימכר לך אחיך העברי', לא אמרתי אלא באחיר".

הקשה האלשיך הקדוש: מדוע באמת התורה הקדושה כותבת לשון זו - "כי תקנה עבד עברי", באופן שיהיה מקום לשעות ולחשוב שהכוונה כי תקנה עבד מאדם עברי, אבל העבד הוא כנעני? אפשר היה לכתוב פשוט - "כי תקנה עברי", ממילא לא היה מקום לשאלה.

עוד הקשה האלשיך, וכי קונה הוא "עבד עברי"? הלא בשעת הקנין הלה עדיין אינו עבד, הוא יהודי רגיל, ורק אחרי שקונוהו נעשה עבד. מדוע אפוא נקט הכתוב בלשון "כי תקנה עבד עברי"?

גם ההמשך - "שש שנים יעבד" - לכאורה אינו מובן, וכי לאיוז משרה קנה את העבד, לא בכדי שיעבדו? ברור שיעבדו שש שנים. כל החידוש הוא בכך

ש"בשביעית יצא לחפשי חנם", אבל זה ש"שש שנים יעבדו" - מה החידוש? ברור שקנה את העבד בכדי שיעבדו!

רבתי! אמרתם בבוקר "והערב נא", הנה - יהיה לכם "והערב נא"...

נפתח בקושיא גדולה. הפרשה מותחת במילים "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". כידוע, "משפטים" אלו הן המצוות השכליות, דינים שמבינים אותם בשכל, הגיוניים. "חוקים", לעומת זאת, הם דינים שאין לנו בהם הבנה כלל, בבחינת "חוק נתן ולא יעבור", דברים שהם נגד ההגיון והשכל הישר. ומה הם אותם "משפטים"?

הראשון שבהם הוא: "כי תקנה עבד עברי". הבה ונראה האם דין עבד עברי הוא חוק או משפט:

"שש שנים יעבד ובשביעית יצא לחפשי חנם" - למה? הרי שילמתי תמורתו מחיר מלא, טבין ותקילין, זה מובן בשכל? לא.

ובשש שנים האלה אסור לו לאדון לעבדו בו "עבודת עבד", נאסר עליו לתת לו עבודה בויה. מלאכות שתלמיד עושה לרבו, כגון: להוליך כליו לבית המרחץ - עבד עברי לא עושה לאדונו. זה לאו דאורייתא - "לא תעבדו בו עבודת עבד". לסייע לו בנעילת הנעליים? - אסור, לאו דאורייתא.

קניתי עבד במיטב כספי, אסור לי לתת לו עבודות?!

מה יעשה יהודי זקן שלא יכול לנעול לבד את נעליו ורק העבד נמצא בבית? בן חורין מותר לעבוד עבודת עבד, בעבד עברי - אסור לעבוד עבודת עבד... עומד לו הזקן בחלון, מחכה שמישהו יעבור שם ויוכל לבקש ממנו עזרה עם הנעליים... האמת שאולי זה כן מותר לבקש מהעבד שיעמוד הוא בחלון במקום אדונו הזקן ויחפש בן אדם שינעל לו נעליים. סוף סוף עובר יהודי והעבד קורא לעברו: "בא תעשה מצוה, יש פה יהודי זקן שצריך להלביש לו את הנעליים..."

"כן, אני כבר נכנס".

בינתיים העבד יושב ומעשן נרגילה, וכשהיהודי מהרחוב נכנס מצביע העבד על הזקן ואומר: "כן כן, פה, הנה, תיגש אליו, תלביש לו את הנעליים. נעל אחת ועוד נעל אחת".

היהודי ניגש אל הזקן, מתכופף לכיוון הנעליים ובינתיים מתעניין: "ומי זה?" "אה, זה?" עונה הזקן, "זה העבד שלי, אסור לי להגיד לו לעשות מלאכות כאלו!" האם זה דבר המתיישב על השכל, רבותיי? זה משפט? הלא זה חוק! מלבד זאת מצווה התורה על האדון: "כי טוב לו עמך" (דברים טו, טז), עליך לדאוג לו ממש כפי שהנך דואג לעצמך, ודרשו חז"ל (קידושין טו ע"א): "עמך במאכל, עמך במשתה".

הבעלבאסטע הלכה וקנתה לחמניות טריות, ונשאר לחם שחור מאתמול. מי יאכל את הלחם השחור ומי יאכל את הלחמניות? האדון את הלחם השחור והעבד את הלחמניות הטריות והריחניות.

הביאו לאדון משלוח מנות, בקבוק יין חד בדרא, משהו מיוחד. אסור לאדון לשנות ממנו אם לא יתן גם לעבד לשנות עמו!

מבהיל! אי אפשר להרחיב בתיאורים, אולם באופן כללי - אסור שיהיה לאדון שום דבר יותר מהעבד! כל מה שיש לאדון צריך שיהיה לעבד, ואם יש אפשרות שיהיה רק לאחד - העבד קודם לאדונו!

אם יש חדר אחד עם מזגן, ובחדר שני אין מזגן, מי יהיה בחדר עם המזגן ומי נצלה בחדר השני בלי מזגן? העבד יושב בחדר עם המזגן - א'מחיה נפשות, והאדון בחדר בלי מזגן. אתה רוצה שגם לך יהיה נעים? תתקין מזגן גם בחדר השני...

זה ממש נורא ואיום. עד שהאדון הזה השיג את ה'רבישע בענקל', את הכורסה נפלאה - והנה העבד אומר "אני יושב על הכורסה הזו, אתה תשב על הספסל". רק שטריימל חסר לו והוא רבי מושלם...

הלאות ייקרא "משפטים"?! האם דברים אלו מובנים על פי שכל?

אמרת התורה הקדושה: דע לך, זה משפט, לא חוק! ולמה? - "כי תקנה עבד עברי", אתה יודע מה אתה קונה? אינך קונה 'עברי', אתה קונה 'עבד עברי', כל יהודי הוא עבד - עבד ה'.

אם כך - שואל האלשיך - אם הוא עבד, איך בכלל ניתן לקנות אותו? משל לשני עבדים - ראובן ושמעון - שעובדים אצל אותו אדון - אברהם. בא ראובן לשמעון

ואומר: 'אני קונה אותך לעבד'. אומר לו שמעון: 'אני כבר עבד לאברהם'. כלום שייך שראובן יקנה אותו? הלא הוא כבר עבד לאברהם ואין יקנהו? אבל התורה מחדשת שכן: 'כי תקנה עבד עברי', אפילו שהוא כבר 'עבד' ולא סתם 'עברי', כי כל יהודי הוא עבד ה' ומצד הסברה השכלית לא ניתן היה לקנותו, עם כל זה 'שש שנים יעבד' - התרתו לך לקנותו. אבל - אומרת התורה - כיון שהוא לא סתם אדם פשוט אלא עבד ה', ישנם דינים איך עליך להתנהג עמו: 'כי טוב לו עמך', 'לא תעבד בו עבודת עבד', 'לא תרדה בו בפרך'. אלו לא חוקים, אלו משפטים. הוא עבד ה' וממילא ברור כי יש להתייחס אליו בהתאם! 'כי טוב לו עמך'. מדוע? - כי הוא עבד ה'.

'ובשביעית יצא לחפשי חינם'. שימו לב: לא נאמר 'תוציאנו' אלא 'יצא', אינך צריך להוציא אותו, הוא יוצא ממילא, אין לך זכות בו. החידוש הוא דוקא בה 'שש שנים יעבד', שעל אף היותו עבד ה' התירה לך התורה להעבירו שש שנים.

נקודה נוספת: הפסוק פותח בלשון נוכח - 'כי תקנה', ואם כן צריך היה לכתוב אחרי כן: 'שש שנים יעבדך', שהלא מדברים בנוכח, ולמה כתוב 'שש שנים יעבדך'? וביארו בזה, שנקט הכתוב לשון 'יעבד' ולא 'יעבדך' בכדי שהבעלים לא יתפסו בגאווה - 'תראה, אני האדון, הוא העבד, והוא עובד אותי'... זו טעות! 'שש שנים יעבדך', יש עליו גזירה מן השמים שהוא חייב לעבד שש שנים - אותך או את מישהו אחר. זה לא שאתה חשוב יותר ממנו, הוא כלל לא עובד אותך, לא 'יעבדך' אלא 'יעבד', זו גזירה עליו, אתה רק קנית אותו. והכל מיושב כמין חומר, פלאי פלאים!

עוב תעזוב עמו

כי תראה חמור שנאך רבץ תחת מישאו וחדלת מעיבו לו עיב תעזוב עמו (כ"ה)

אתה כוננת משרים

הנה על פסוק זה, מובא במדרש (תנחומא משפטים סימן א): 'מהו אתה כוננת משרים?' - אמר רבי אלכסנדר: 'שני חמרים מהלכין בדרך שונאים זה לזה, רבץ לאחד מהן חמורו'. צריך להקדים ולומר שאנו בתקופתנו לא יודעים מה הם 'חמרים', אבל פעם החמור היה כלי התחבורה המקובל, עליו היו נושאים את כל המשאות, ואלו שהנהיגו את החמורים נקראו 'חמרים'. בימינו אין חמורים, יש מכוניות ומשאיות, וכדי לשבר את האוזן בהבנת דברי חז"ל, נתאר לעצמנו שני נהגי מוניות. כידוע, אומן שונא את בן אומנתו, וגם הם, נהגי המוניות, נלחמים על כל נוסע ושונאים האחד את זולתו. זוהי הדוגמא בימינו ל'שני חמרים'.

ובכן, מעשה בשני חמרים, נקרא להם געצל ושמערל, שהיו מהלכים בדרך והיו שונאים זה את זה. כבר כמה שנים שגעצל אומר לשמערל: 'אתה תופס לי את הפרנסה, חוסף לי את הקונים מהיד, אתה מוציא לי את הלחם מהפה!...' ושמערל צועק לעומתו: 'לא, אתה גנב, אני הייתי קודם, מה אתה לוקח אותי'. בקיצוה, ששון ושמחה - שונאים מושבעים. עוד יום, עוד שבוע, עוד חודש, וכל יום מנעשים חדשים, גפרעלך, שנאה כזו שלא שייך - תהום מפרידה ביניהם. יום אחד עומד געצל בתחת ההסעות וצועק 'פנוי להובלה' - ואין קונה, אף אחד לא בא. פתאום, אחרי שעתיים, מגיע השונא שלו - שמערל, וגם הוא מחכה לקליינט. בדיוק באותו רגע מגיע אחד שצריך הובלה ושמערל הזה צועק לעברו: 'בא, בא, כנס...' הלה נענה לו, מסעין על חמורו את המשא ומתכונן לצאת לדרך.

'אתה לא מתבייש?!' זועק לעברו געצל, 'אני שעתיים עומד פה ומחכה, ואתה בא ולוקח? אגב, אגול, אין מחילה עולמית!' כך עמד געצל וקילל את שמערל על מה שעשה לו.

אחרי שעה וחצי, ברוך ה' בשעה טובה ומוצלחת הגיע נוסע, וגעצל יוצא עמו לדרך. הלב מלא עד גדותיו בשנאה לשמערל. הוא נוסע ונוסע, והנה לפתע הוא רואה מרחוק חמור רובץ תחת משאו. הוא לא יודע מי זה, ואומר: 'ריבוננו של עולם, יהי רצון שזה יהיה שמערל!' יהי רצון, אבל עדיין הוא לא יודע מי זה. נוסע הלאה ומגיע קצת יותר קרוב: 'לעגלן יש כובע אדום גדול, כמו הכובע של שמערל...'. מתקרב עוד, עד שמגיע אליו. ואז אורו עיניו: 'אז, דוס איז דוס, זהו זה. שמערל תקוע כאן, אין עובר ושב, יהא מונח' וילמד לקח שלא עושים כאלו גולות לאור השמש!'

נעמד על העגלה, לוקח את המושכות וצועק 'דיו דיו!' השמחה עד לב שמייים. הרמב"ם אומר שאין שמחה גדולה יותר מהנקמה. געצל ממשיך בדרך, ושמערל נותר לו שוכב עם החמור.

הוא ממשיך לנסוע, עוד חמישים משה, מאה משה. לפתע חולפת בראשו המחשבה: 'מה עשיתי? הלא יש לי הודמנות נפלאה לקיים מצות "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו"... עזוב תעזוב עמו! מי יודע אם עוד פעם בחיים אוכל לקיים כזו מצוה - "חמור שונאך" בהידוך, אין לי שונא יותר גדול משמערל, ואני אלך? תפילין הנחתי היום? קריאת שמע אמרתי היום? הרי זו מצוה בתורה, גם זו מצוה בתורה - "עזב תעזב עמו".'

הוא עוצר, מסתובב לאחוריו ומגיע אל אותו בעל מחלוקת, השונא הגדול שלו. שמערל חשב שהלה בא לתת לו מכות... - מה, הוא חוזר אלי? "תגיד לי, שמערל", פונה אליו געצל, "אולי אפשר לעזור לך, אני רואה שאתה לא מסתדר"

ההוא לא מאמין - מה קורה פה? "נו, בשח בשח, אני שוכב פה שעתיים וחצי ואף אחד לא בא"

"בסדר, בא ביחד נפרוק את המשא."

פורקם את המשא מהחמור, מקימים את החמור - ומקיימים מצות טעינה, כך עשו שני מצוות: געצל קיים את מצות "עזב תעזוב עמו", ושמערל גרם לו לקיום המצוה.

"להיכן אתה נוסע?", מתעניין שמערל.

"אני נוסע לירושלים."

"נו, זה טוב, גם אני בדרכי לשם" - והם נוסעים ביחד.

אומרים חז"ל: "נמצאו עושין שלום ביניהם, וחבירו אומר: לא הייתי סבור שהוא שונאי, ראה היאך ריחם עלי כשראה אותו ואת חמורו בדוחק. מתוך כך נכנסו לפונדק, אכלו ושתו ביחד ונתאהבו זה לזה."

נכנסים שני האויבים לשעבר לפונדק אחד ואומרים: איזו מצוה קיימנו עכשיו! חד בדרא! שותים ביחד 'לחיים', ומאו נעשים ידידי נפש. זה קם בבוקר - "בבקשה, אתה קודם", והשני - "לא, מה פתאום, אתה קודם".

שואלים חז"ל: מי בעולם יכול לעשות שלום במצב של כזו שנאה תהומית? פסוק בחומש: "הוי אתה כוננת משרים משפט וצדקה". בתורה יש כזו ישירות.

כאלו שונאים נוראיים נהפכו להיות ידידי נפש. הכיצד? - התורה, היא עשתה שלום ביניהם.

כוחה של מצוה

את הדברים הללו דיברתי בציבור לפני כמה שנים. אחרי כמה זמן באה ידיעה, שהדברים חוללו מהפכה בין שני שכנים - נקרא להם ראובן ושמעון - שהיו שונאים מושבעים.

והיו היום וראובן עשה אופרף. שמעון החליש שזהו הזמן לעשות עמו שלום.

איך?

הוא לא אמר 'בא נעשה שלום'. הוא בא לראובן ואמר לו: "קודם כל מול טוב לך על החתונה שאתה עושה בשבוע הבא. שנית, יש לי שאלה קטנה אליך - יש לך שבת אופרף מחר, אולי אתה צריך מקום בשביל האורחים לישון? אצלי בבית יש לי כמה מיטות ריקות."

הלה נבהל, לא האמין למשמע אוזניו. "כן, ודאי, כל מישה חשובה". חשב לעצמו: 'לא ידעתי ששמעון הוא בעל מדות טובות כל כך'. מיד שלח לו הזמנה לחתונה. שמעון כמובן הגיע לחתונה ונהיו ידידים ואוהבים.

"אתה כוננת משרים" - מה שמצוה אחת יכולה לעשות!

מעשי ראובן

לאחר שחיבור הדיאלוג ליד ימינו של רבי ראובן התקלקל, ביקשו הרופאים לנתח את יד שמאלו כדי שיוכלו לחבר דרכה את צינורות הדיאלוג. הידוק רצועות התפילין חוסם את עורקי היד ולאחר מכן אין אפשרות לבצע את טיפול הדיאלוג. רבי ראובן שחשש שבקבות הניתוח לא יוכל להניח תפילין, לא אבה לדבר בשום אופן. הרופאים עשו מאמצים רבים לשכנעו והביאו רופא מומחה שהראה לו כיצד אפשר להניח תפילין על היד בלא להדק את הרצועות, אך רבי ראובן עמד איתן בסירובו.

בעקבות זאת, הוצרכו לנתחו דרך עורקי הלב, דבר הגורר סיכון לסיבוכים וזיהומים, אולם רבי ראובן עמד על דעתו וזעק במר ליבו: "אם איני יכול להניח תפילין כהלכה, לשם מה לי חיים?"

זכור זאת ליעקב

מתורתו של רבינו הגדול
מרח בעל ה"זאת ליעקב" זצוק"ל

פרשת משפטים | שנת תשע"ח | גיליון 25

רוממות האדם - ההשפעה של התורה על אישיותו של היגע בה

יסוד היסודות - לדעת להוקיר את כוחנו ומעלותינו

בימים הקרובים (כט שבט) יחול יום ה'א"צ של מרח הגרנ"צ פינקל זצוקללה"ה, הסבא מסלבודקה. כאשר הסבא זצוק"ל עמד לייסד את ישיבתו - סלבודקא, שאל את מרח ה"אור ישראל" מסלנט זצוקללה"ה, מה צריך להיות היסוד והשרש של הישיבה, ענה לו בפסוק (ישעיה ב טו) "להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים". והיינו שהיסוד והשרש הוא, לרומם את בני התורה להעלות את חשיבותם וערכם ככלל וכיחידים, עבור עצמם ועבור כלל ישראל והעולם כולו. ואמנם מרח הגרנ"צ עסק כל ימיו בהחדרת המושגים הנעלים של רוממות האדם בכלל מה גדולים כוחותיו ועד היכן הוא מסוגל להגיע, ובפרט רוממות בני תורה היושבים בבית ה' עמלי תורה. הרוממות שנמצאים בישיבות הק' והכוללים הק'. הרגשת האושר שצריכה לחדור ללב. ונרחיב מעט בעניין זה.

אנו רואים כי תקנו לומר "אשרי" שלש פעמים ביום, וזהו עיקר שבחו של הקב"ה המעבב בפסוקי דזמרה. פרק זה - "תהלה לדוד", הוא פרק קכה בתהילים, אך הוסיפו שני פסוקים אותם אומרים קודם הפרק: "אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה. אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלוהיו", היינו כאשר אנו מתחילים לסדר שבחו של הקב"ה כהקדמה והכנה לתפלה, לעמוד לפני המלך ולעבדו ית' באמת ובתמים ובלבב שלם, קודם לכן עלינו להקדים ולפרש מי אנו ומה אנו, בפרטות היושבים בבית ה' כמה מאושרים הם כמה טוב חלקם ויפה ירושתם, שהם מעוהדים לחיי נצח - עוד יהללך סלה. [ועיי' סנהדרין צא: ואמר רבי יהושע בן לוי כל האומר שירה בעולם הזה זוכה ואומרה לעולם הבא שנאמר אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה]. אשרי העם שככה לו מה שיש לו ומה שעתיד להיות לו, ומעל הכל אשרי העם שה' אלקיו. ואחרי שהפגמנו מי אנו וכמה מרוממות דרגתנו, פותחים בסיפור שבחיו של הקב"ה כהכנה לעמידה לפני המלך.

התורה הקדושה - מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים

מעיקרי מעלתם של עמלי תורה, הוא מה שכתוב במשנה (ריש פ"ו אבות) על העוסק בתורה לשמה: **ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים**. זהו ראשית ושרש הרוממות שבאה ע"י עמלה של תורה. וכלשונו של המהר"ל "ודבר זה ידוע מאד כי ע"י התורה **ישראל מתעלים**, כי כל כך היא מעלת התורה כמו שאמרו (אבות פ"ו מ"ב) כל העוסק בתורה **מתעלה** שנא' ומנחליאל במוות. ואם היו עוסקים בתורה היו מתעלים ע"י התורה". ושמעתי משמו של הגרי"ד קופלמן זצלה"ה הרגשה פשוטה, כאשר

אדם שווה למעלה (כגון כאשר הוא נמצא בספינת האויר) ומביט הוא כלפי מטה, הכל נדמה לו כקוביות קטנות. ועד"ז "ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים", כל הכלי עוה"ז נראים בעיניו כדרך הרואה משחק ילדים (א'קינדער שפיל). שום דבר לא תופס מקום. וכאשר אמר רב יוסף (פסחים סח:): מתוך השמחה של חג העצרת "עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא" וברש"י ד"ה אי לאו האי יומא "שלמדתי תורה **ובתרומתי** הרי אנשים הרבה בשוק ששמן יוסף ומה ביני לבינם".

מלבד מה שהתורה מרוממת את האדם, הרי היא מהפכת את האדם. וכמו שאמרו בגמ' (סנהדרין צט:): כל העוסק בתורה לשמה וכו' רבא אמר **כאילו עשאו לעצמו** שנאמר ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם אל תקרי אותם אלא אתם. וכמו שאמרו תז"ל, "כל מעשיהם של בני תורה משונים מאחרים". והוא כדרך מה שאמרו בגמ' (שבת פח:): "ואמר רבי יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רכונו של עולם מה לילוד אשה בינינו אמר להן לקבל תורה בא אמרו לפניו תמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם", ונתבונן בטענת המלאכים ונראה, כי בתחילה טענו המלאכים מה **לילוד אשה**, ועל זה באה התשובה - לקבל תורה באיתי, ומעתה הטענה היא אתה מבקש ליתנה **לבשר ודם**, וכבר לא טוענים אתה מבקש ליתנה לילוד אשה, והיינו משום שע"י תורה משתנה כל המציאות שלו, נעשה גופו מן השמים וכד' הספרי האזינו, עוקר כל העבר שלו, נעשה "בן" תורה, מקור חדש לכל היותו. וכדאשכחן [משנה סוף הוריות] דממרז"ת קודם לכה"ג ע"ה, משום שע"י שהוא ת"ת הרי הוא עוקר את כל העבר שלו ונהפך להיות יציר כפיה של התורה הקדושה. "יקרה היא מפנינים", מכה"ג שנכנס לפני ולפנים. כה"ג כל כוחו הוא מחמת יחוסו, והת"ת בכוחו להפוך עצמו שכל מקורו ומציאותו היא התוה"ק

לחיות חיים מרוממים

מן העיקרים שהיה זק"ז מאורינו הגה"ח מוה"ר ממיר זצוקללה"ה מעורר שלא לחיות חיי "פשוט". ביט לעבן פשוט. "בן תורה" הוא נעלה ומרומם והוא המחייב את כל ההנהגה. נתבונן כמה שאמרו בגמ' (סנהדרין לז:): כיצד מאיימים להפחיד את העדים שמעידים עדות בפשות, אומרים להם "לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא וכו' לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם". מפרש רש"י, בשבילי נברא העולם - כלומר

נכתב על דעת הכותב בלבד >

חשוב אני בעולם מלא, לא אטרד את עצמי מן העולם בעבירה אחת, וימשוך ממנה". ונתבונן בזה, הרי מדובר כאן על עדים שחוששים אנו שמא באים להעיד עדות שקר ולהרוג נפש נקי מישראל, וכיצד גורמים להם לחזור בהם, ע"י שמחדירים להם עד כמה חשוב ויקר ערכו של כל אחד מישראל, ודוקא עי"ז הם פורשים.

כדבר הזה מצינו אצל יוסף הצדיק בשעת הנסיון הקשה שלו, מה אמר לאותה ארורה (מדרש רבה בראשית פרשה פז פסקה ה): "וימאן ויאמר אל אשת אדוני וגו' אמר לה למוד הוא הקב"ה להיות בחר מאהובי בית אבא לעולה, לאברהם קח נא את בנך, אשמע לך ושמא אבחר לעולה ואפסל מן הקרבן. ד"א ויאמר אל אשת אדוני א"ל למוד הקב"ה להיות נגלה על אוהבי בית אבא בלילה. אברהם אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברהם במחזה. יצחק וירא ה' אליו בלילה ההוא. יעקב ויחלום והנה סולם. אשמע לך ושמא יגלה עלי הקב"ה וימצא אותי טמא וכו'. הן אדוני מתיירא אני מאבא שבארץ כנען ראובן ע"י שכתוב בו (שם לה) וילך ראובן וישכב את בלהה ניטלה בכורתו ונתנה לי אשמע לך ואדחה מבכורתך, יש לפעמים שלא עומד שום דבר אבל הרגשת הרוממות מי הוא ומה הוא ולהיכן יכול להגיע עוצר בעדו, וכאשר יוסף אמר לעצמו עד היכן מסוגל הוא להגיע, שאולי ירצה הקב"ה לדבר עמו ולהיגלות אליו, מיד פרש מן העבירה.

ומחייב זה הוא גם בעבודת התשובה, כדברי רבינו יונה (תחילת ספר שערי תשובה שער ראשון אות א) "מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפן, ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו, לרוב טובו וישרו כי הוא ידע יצרם", הנקודה הראשונה של חסד התשובה, של הרגשי והציפייה לתשובה היא לעלות מתוך פחת מעשיהם, החטא מוריד ומפיל את האדם ומאיגרא רמא לבירא עמיקתא, אינו נמצא באותו מקום שהיה, חל שינוי בכל ההווה והמקום. והאסון הוא שהאדם אינו מרגיש כלל בשינוי שנתהוה אין לו שום השגה היכן הוא נמצא. גדר עונשי החטא

אף הוא הירידה לבירא עמיקתא, המשפט המופיע רבות בדברי חז"ל הוא נופל בגיהנם, ובשבת דף ל"ג ע"א "כל המגבל את פיו מעמיקין לו גיהנם שנאמר שוחה עמוקה פי זרות רב נתון בר יצחק אמר אף שומע ושותק שנאמר זעום ה' יפול שם", זו היא מציאות החטא. וחסד התשובה הוא לעלות מתוך הבור, הנקודה הראשונה של הציפייה והרצון לשוב הוא לעלות מתוך פחת מעשיהם, ואח"כ לנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפן.

האחריות של כל אחד ואחד בתוך הכלל

ומעיקר הרגשת הרוממות, הוא ענין האחריות של בן תורה בתוך הרבים, הציבור והבית מדרש. ולהבין שהדבר נוגע לכל יחיד בלא יוצא מן הכלל ושכל אחד הוא לעיכובא. כתוב בפסוק, ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה (דברים יא כו). פתח בלשון יחיד - "ראה", וסיים בלשון רבים - "לפניכם", ע"י בבעה"ט ובאוה"ח שעמדו בזה. וי"ל עפ"י הברייתא בקידושין (מו): "ר' אלעזר בר' שמעון אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה שנאמר וחוטא אחד וכו' בשביל חטא יחידי שעשה זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה", וברמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה ה"ד): "לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב חטא חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה שנאמר וצדיק יסוד עולם זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו", והיינו "ראה", אתה היחיד, "צריך כל אדם שיראה עצמו", את הברכה והקללה אשר אנכי נותן לפני הרבים, כי היחיד יכול לקבוע את הברכה והקללה של הרבים. שוב הראוני שכבר כ"כ בכלי יקר. (א.ה. עוד האריך רבינו בשיחה זו ואין הגיליון מספק. ועוד חזון למועד אי"ה).

מעשה רב - עבדי יעקב

"באינטרנט?", נענו ואמרנו לו "כן". נזעק רבינו ואמר, "אינטרנט דלק בחדר שלי?", ובזעזוע עמוק יצא מן החדר.

לאחר מספר דקות שב אל החדר ונטל בידו שמיכת פוך עבה במיוחד, ובאמצעותה טרק את המחשב, נטלו בידו כנבילה מתה ובתנועת תיעוב השליכו על מיטתה של הגוייה.

ממעשה זה יש לנו ללמוד, כי לא די לבטח עיצמינו שלא נגרר אחרי הטכנולוגיות המתחדשות הטמאות והמטמאות, אלא עלינו לסלוד מהם ולפתח בנפשיותנו תחושה גועל ושנאה לדרבים האלו.

מענין לענין, בענין "קדושת התורה", אשר בלט אצל רבינו מאז, כי לימוד התורה נעשה מתוך קדושה ורוממות. ובתורה דוגמא, בזמני התרגשות מיוחדים פעמים והיה מתנגן לרבינו שיר כל שזוא, בהלחנה שלו. (וכשיר המפורסם "לולא תורתך", במוציא יום מנוחה, "חשוף זרוע קדשך" ועוד), יש שיר אותו חיבר רבינו על המילים "יידע כל פעול

כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו". איזו התרגשות גרמה לרבינו להלחין שיר על המילים האלו, היה זה לאחר שסיים לכתוב את ספרו "זאת ליעקב" על קידושין, ושלח כבר את הספר לדפוס, התרגש כל כך והתנגן לו המילים האלו. ונתבונן כיצד השמחה בתורה גרמה לו לחבר ניגון שכולו רגש והמיה לקיום ומימוש התפילה הזו - וידע כל פעול כי אתה פעלתו. וזה מפני שאצל שני עניינים אלו אינם נפרדים, לימוד התורה והשמחה בה, העיר בקרבו את הרגש והציפייה מתי נזכה ש"ידע כל פעול כי אתה פעלתו".

הנהגה מיוחדת הייתה לו לרבינו שכמעט ולא הזכיר מילים בשפת העברית בלשונו, וודאי שלא בעת הלימוד או מסירת שיעור, וכאשר היה נצרך לזאת היה מקדים ואומר "בלשון המדוברת". וניתן להבחין זאת בשיחה זו שאומר "כאשר אדם שזוהה בספינת האויר" - ולא אבא להשתמש בשם - מטוס.

לקראת סיום ימי השוכב"ם מן הראוי להביא מעשה נורא שסיפר אחד מתלמידי הקרובים של רבינו זצוק"ל, מעשה המדגים כיצד יש להתרחק מכל הטכנולוגיות הפסולות והטמאות כמטחוני קשת.

בתקופת מחלתה של הרבנית ע"ה, הוזקקו להחזיק בבית רבינו גוייה לצורך טיפולה של הרבנית. (במאמר המוסגר, הגוייה ישנה בבית רבינו כשנתיים ימים, ורבינו העיד על עיצמו ואמר שמעולם לא ראה אותה ואינו יודע כלל כיצד היא נראית. וכן הגוייה אמרה כמה פעמים כי שמא לב שרבינו מעולם לא הסתכל עליה ולא ראה אותה).

פ"א יצא רבינו מחדר לימודו ונכנס לחדר השינה, וראה מונח על מיטתו מחשב, ובמסך לא היו שורות של דברי תורה, אלא משהו אחר. היה זה האתר של משרד הפנים, אשר הגוייה הייתה צריכה להיכנס אליו לצורך מסויים. שאל רבינו מה זה?, אמר לו שזוהי האתר של משרד הפנים. שאל

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

ביהכנ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (וייס) ישיבת עטרת מתתיהו 054-8479928 (סעידוב) עוצם ישיבת נר זרח עפולה גבעת המורה עפולה עילית ישיבת עפולה עלי 052-8990135 פתח תקוה גני הדר בבתי הכנסת: אוהל אברהם מקוה בעש"ט מרכז העיר אבי עזרי ישיבת לומז'ה כפר אברהם כולל אוהל רחל 050-4187771 קריית אתא ישיבת מאקאווא 052-7626243 קריית גת בבתי הכנסת: ביהמ"ד קרעטשניף קהילת בני תורה קריית מלאכי כולל שעל יד הישיבה קריית שמונה 052-7136824 ראשון לציון שדה חמד ישיבת עטרת שלמה רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול לב לאחים רכסים גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 בביהכנ"ס שבת אחים גבעה ג' 052-7171992 (פרקש) בנה ביתך בביהכנ"ס היכל משה חברון מלון דבורה שפירא מכולת רח' ר' ישראל סלנט תל ציון 052-7626880 (משפ' יהושע) חפרצון 08-9924520 ישיבת תפרח-תושיה ניתן להשיג בבתי החולים: - בלינסון-שניידר - מעייני הישועה - תל השומר	היכל שמואל סנהדריה ביהכנ"ס פאג"י עזרת תורה בית הכנסת בית ישראל קריית יובל 052-7639488 רובע היהודי ישיבת אש התורה רוממה בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: משכן שרגא שערי תבונה רמות ג' בבתי הכנסת: חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) מרום הרים רמות פולין ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת שלמה ביהכנ"ס המרכזי שערי חסד 054-8498969 (קירט) רמיאל ישיבת רנה של תורה ליוד אצל ידידנו ר' דוד קם הי"ו מודיעין עילית בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב פוניבז' בית אבא מגדל עוז חפציבה 052-7143196 (דרמר) ישיבת כנסת יצחק בביהכנ"ס המרכזי נאות הפסגה 052-7608620 קריית ספר בית הכנסת קהילת משך 053-3127555 חכמה בביהכנ"ס קהילת קצוה"ח ברכפלד ישיבת מיר בביהכנ"ס קהילת ר' עקיבא בבתי הכנסת אוהל תורה חניכי הישיבות רשב"י גריין פארק ביהכנ"ס בני הישיבות גבעה הדרומית בביהכנ"ס זכרון משה מצפה רמון אצל ידידנו ר' איכגני בוגוסלבסקי הי"ו וצרת עלית הר יונה בביהכנ"ס המרכזי נתיבות 054-8454356 (טרבלסי) ישיבת שחר שכי נתינה רמת אפרים 052-7664668	טבעון בביהכנ"ס קדושי השואה כולל איילת השחר פזריה קריית שמואל ביהכנ"ס שמחת אריה טלז סטון 02-5335545 (כל בו אלן) יבנה אצל ידידנו הר"ר יצחק איכגי הי"ו יסודות ביהכנ"ס המרכזי ירוחם ביהכנ"ס המרכזי 052-7627788 (מיכאל) ירושלים בית וגן 02-6449498 (שעיני) הפיסגה 46 בבתי הכנסת: אמשינוב מנין אברכים בית ישראל ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) בר אילן/נוה צבי 054-8474651 גאולה 053-3172626 (אלה) חנות גל פז (מלכי ישראל) גבעת זאב חנות גיט שאבעס (העופר 2) גבעת שאול בבתי הכנסת: יחי ראובן ברכת יוסף (רח' אלקבץ 50) אוהל יונתן ככולל ישכר באוהליך גוש 80 ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גילה ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 הר נוף בבתי הכנסת: אמרי שפר קהילת בני תורה חניכי הישיבות-רח' ברנד כנסת 054-8429113 (גרוד) מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) מטרסדורף ישיבת בית שמואל ביהכנ"ס היכל שמואל מרכז העיר כולל עטרת שלמה (רח' דוד ילין) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) בבתי הכנסת: בני הישיבות חניכי הישיבות מרכז מגן אברהם תורה ותפילה סורוצקין בבתי הכנסת: אהבת תורה באר שמואל	בית הכנסת הגדול דברי שיר היכל צבי רח' סירקין הליגמן הליכות חיים המרכז - רמת אלחנן חניכי הישיבות רח' רמב"ם יד אהרון לדרמן משכנות יעקב נאות יוסף שבת אחים שיח תפילה רח' קה"י שם אבותי תפארת נחמן בכוללים: בית הלל ברסלב חזון איש ישכר באוהליך רח' סורוצקין נחלת משה עטרת שלמה (צעירים) פוניבז' (אוהל קדושים) רשב"י אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה אהבת אהרון בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה סלבודקא פונבויד' קהילות יעקב קריית מלך קרלין שערי תורה תפארת ציון מרכז חנות גל פז-ר"ע 88 חנות שאבעס חזו"א 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) במקוה בבתי הכנסת: מנין אברכים (אבוחצירא 9) קריית הרצוג בביהכנ"ס זיו יהודה שכון ה' ביהכנ"ס המרכזי תת ים 052-7119064 כולל בית יעקב כולל היכל התורה בביהכנ"ס היכל הקדוש הרצליה שכונת נווה עמל בבית הכנסת חפץ חיים רח' כצנלסון זכרון יעקב בבתי הכנסת: חזון איש מסילת ישרים חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינור) ישיבת נחלת הלויים בביהכנ"ס מקלט רח' פרל פינת מנדלה הדר ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) בביהכנ"ס צא"י	אופקים 052-7635246 (סמיד) בבתי הכנסת: קיויתי שייויתי נחלת שמשון אצל הבחור חיים טיטלבוים אלעד 054-8415551 (הופנר) אצל הנציגים בישיבות: בני ראובן כנסת יחזקאל תורה בתפארתה תורת חסד בבתי הכנסת: דרך החיים מאור שרגא אחיעזר אשדוד רובע ג' - קריית חרדים 054-8454846 (וינגרטן) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל) אשקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) בביהכנ"ס שערי תורה ישיבת אור לישרים רמה ג' ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 יפה נוף 054-8488951 (וקסלר) רמה א' בבתי הכנסת: כולל עטרת שלמה ביהכנ"ס לב אליהו ביתר גבעה A בביהכנ"ס אשכנז זכור לאברהם ישיבת הר"ן קרלין גבעה B בבתי הכנסת: בני הישיבות דרכי תורה מנין אברכים בית דגן אצל ידידנו ר' יוסף מוצרי הי"ו בית חלקיה 050-4156578 (מן) ישיבת שערי שמועות בני ברק שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: אוהל לאה (רח' פרדו) אוהל משה ורחל-רח' פרל אוהל תמר אשכנז רח' יעל בית אהרון רח' רדק בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא
---	---	---	---	--

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: kgilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

